

De Rechtspraak

Jaarverslag 2015

de Rechtspraak

De Rechtspraak

Jaarverslag Rechtspraak 2015

de Rechtspraak

Inhoudsopgave

Leeswijzer

De Rechtspraak maakt dit Jaarverslag op basis van artikel 104 van de Wet op de rechterlijke organisatie en het wordt aan de minister van Veiligheid en Justitie aangeboden die het onverwijld verstuurt aan de leden van de Staten-Generaal.

Wij bieden u op www.jaarverslagrechtspraak.nl bovendien de mogelijkheid snel en eenvoudig door het jaarverslag te navigeren, te zoeken naar onderwerpen die voor u van bijzonder belang zijn en een eigen selectie te maken van de onderdelen die u wilt lezen of bewaren.

Voorwoord

Hierbij bied ik u met gepaste trots het Jaarverslag 2015 van de Rechtspraak aan. Kenmerkend voor 2015 was dat er door de 7.500 gerechtsambtenaren en 2.450 rechters en raadsheren veel 'extra' werk is verricht, naast het rechtspreken in 1,7 miljoen rechtszaken.

Veel tijd en aandacht ging met name uit naar het moderniseringsprogramma Kwaliteit en Innovatie. Dat was in 2014 ook al zo. En de komende jaren zal dat zeker niet anders zijn. Wel verhuist het programma steeds meer van de tekentafel naar de praktijk. Het bewijs daarvoor zijn de opleveringen die er al zijn geweest. Daarmee wordt het programma steeds zichtbaarder voor de buitenwereld.

Ook op vakinhoudelijk gebied zat de Rechtspraak niet stil. In alle rechtsgebieden worden, of zijn al, zogenoemde professionele standaarden ontwikkeld. Daarin omschrijven rechters en raadsheren zelf wat zij minimaal nodig hebben om kwalitatief goede rechtspraak te kunnen leveren. De professionele standaarden zijn nodig, omdat de kwaliteit onder druk staat. Oorzaken daarvoor zijn de werkdruk die wordt ervaren en het krappe budget. Aan de kwaliteit van het werk van de rechter kunnen geen concessies worden gedaan. Daarvoor is dat werk te ingrijpend en van te groot gewicht in de democratische rechtsstaat. Daarom de professionele standaarden.

Over de financiën meer in het eerste deel van dit Jaarverslag. Verder treft u spraakmakende uitspraken aan, vertellen medewerkers over verschillende aspecten van toegankelijkheid van rechtspraak en geven we een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen. En natuurlijk zijn daar ook de cijfers.

Ik nodig u van harte uit kennis te nemen van de prestaties van de Rechtspraak in 2015.

Mr F.C. Bakker
Voorzitter Raad voor de rechtspraak

1

Financiering Rechtspraak moet uit politieke arena blijven

Frits Bakker, voorzitter van de Raad voor de rechtspraak, pleit in dit *Jaarbericht* voor handhaving van de in de wet neergelegde geobjectiveerde financiering van rechtspraak. Rechtspraak is een kerntaak van de overheid en een belangrijke pijler van de rechtsstaat. Zij vraagt bij haar financiering om een andere benadering dan andere overheidsdiensten. Niet omdat de Rechtspraak geheel moet worden ontzien als andere overheidsorganisaties moeten bezuinigen, maar omdat rechtspraak een essentiële staatstaak is die een langjarige, stabiele financieringsbehoefte heeft.

Er zitten weeffouten in de Wet op de rechterlijke organisatie van 2002. Dat moet ik helaas constateren, bijna vijftien jaar nadat het huidige financieringssysteem in werking trad. Er is toen jammer genoeg (het is wel overwogen) niet voor gekozen de Rechtspraak de status van Hoog College van Staat te geven, zoals andere instituten als de Eerste en Tweede kamer, de Raad van State, de Algemene Rekenkamer en de Nationale ombudsman dat wel zijn. Kenmerkend voor Hoge Colleges van Staat is dat ze een (grond)wettelijke en onafhankelijke positie hebben. Achterliggende gedachte: het gaat hier om functies die onontbeerlijk zijn in een democratische rechtsstaat, waarin de verschillende machten elkaar controleren en in evenwicht houden.

Begroting

De Rechtspraak kreeg in 2002 wel een *status aparte*, maar werd gesitueerd onder de vleugels van het ministerie van (Veiligheid en) Justitie. De Rechtspraak dient jaarlijks een eigen begroting in. Deze is gebaseerd op *p (prijs) x q (hoeveelheid zaken)*. De maatstaven voor de begroting zijn objectief. De q is gebaseerd op een prognosemodel van het departement. De prijzen worden eenmaal per drie jaar na onderhandeling tussen minister en Raad voor de rechtspraak vastgesteld en dat dient te gebeuren op basis van objectieve factoren, zoals de behandeltijd per zaak (gemeten in tijdschrijfonderzoek), kwaliteitsmaatstaven en werklasteffecten (bijvoorbeeld door nieuwe wetgeving). Als minister en Rechtspraak het niet eens zijn geworden over de begroting, legt de minister zijn begroting voor de Rechtspraak naast de begroting van de Rechtspraak aan het parlement voor. Hij legt het parlement vervolgens uit waarom er twee verschillende begrotingen liggen. Het parlement beslist vervolgens welke begroting wordt gevolgd. Het kwam nog niet voor dat minister en Rechtspraak het niet eens werden, maar door de financiële krapte bij het ministerie van Veiligheid en Justitie wordt het wel steeds spannender. In 2016 moet er worden onderhandeld voor de periode 2017-2019.

Politieke voorkeuren

Het bekostigingssysteem van de Rechtspraak is in de wet zo ontworpen om te waarborgen dat de financiering van de derde staatsmacht langs lijnen van objectieve noodzaak plaatsvindt en zo min mogelijk wordt beïnvloed door politieke beleidsvoorkeuren. Werkt het ook zo? In de praktijk is dit niet volledig het geval. Bij de onderhandelingen over het budget spelen ook politieke beleidsvoorkeuren en de budgettaire situatie van het ministerie van V en J een rol. In tijden van financiële crisis is het vanzelfsprekend dat iedereen een bijdrage moet leveren – ook de Rechtspraak en ook de Hoge Colleges van Staat. Maar in een 'normale' situatie is het niet aanvaardbaar dat het budget van de Rechtspraak mede afhankelijk is van budgettaire problemen bij het ministerie. De Algemene Rekenkamer publiceerde in april 2016 het rapport *Bekostiging Rechtspraak: gevolgen voor doelmatigheid*. Zij concludeert: 'Door vooral het beschikbare budget als uitgangspunt te nemen is de financieringswijze grotendeels los komen te staan van de vraag wat er in de praktijk nodig is om zaken tijdig en zorgvuldig af te handelen.'

Huishoudboekje

De geschetste feitelijke setting van onderhandelen in concurrentie met andere beleidsdoelen, duwt de Rechtspraak in een positie waarin zij op grond van het wettelijk stelsel niet hoort. Want bij de onderhandelingen met de minister behoort niet het huishoudboekje van het departement van V en J leidend te zijn, maar wat er nodig is voor goede rechtspraak. Goede rechtspraak is van het grootste belang: uitspraken van rechters en raadsheren zijn vaak normerend voor het maatschappelijk verkeer, zij zorgen ervoor dat we vreedzaam samen kunnen leven en dragen bij aan de economische welvaart – verschillende onderzoeken tonen aan dat een goed rechtsstelsel van groot belang is voor het economische verkeer en het vestigingsklimaat in een land. Dat het huishoudboekje van de minister leidend is bij de onderhandelingen, is overigens géén verwijt aan de minister. Zijn dilemma is helder. Hij heeft immers meer monden te voeden en noden te lenigen. Maar het resultaat is wel dat factoren die niets met rechtspraak of haar functie in de samenleving te maken hebben, een rol spelen bij de bekostiging. Het resultaat is dat de financiering van de Rechtspraak deels een politieke keuze wordt; dat laat zich niet verenigen met de *checks and balances* tussen de drie staatsmachten. Wetgevende en uitvoerende macht kunnen de Rechtspraak beïnvloeden via de portemonnee.

Lopende zaken

Naast het feit dat de Rechtspraak niet de status is gegeven van Hoog College van Staat, is er nog een tweede weeffout in de Wet op de rechterlijke organisatie. Die fout is dat het financieringssysteem uitsluitend is gebaseerd op lopende zaken en op de huidige werkwijze. De Rechtspraak krijgt, zoals ik hiervoor al uitlegde, een bedrag per zaak. Maar soms zijn er extra middelen nodig. Dat was bijvoorbeeld het geval bij de herziening van de gerechtelijke kaart (HGK) in 2013, toen gerechten fuseerden en er kosten moesten (en nog steeds moeten) worden gemaakt om deze operatie in goede banen te leiden. Dat is ook nu het geval, nu de Rechtspraak in het programma Kwaliteit en Innovatie (KEI) een belangrijke moderniseringsslag maakt. Dat is geen luxe operatie, maar bittere noodzaak om het vertrouwen van de burger te behouden en niet te marginaliseren. Wat blijft er over van een bank die internetbankieren niet aanbiedt? Als we dit in de publieke sector met rechtspraak laten gebeuren is er geen rechtsstaat meer – een onvoorstelbaar scenario. De Rechtspraak heeft geprobeerd zowel bij de HGK als bij KEI de investeringen uit eigen budget en middelen te betalen, maar dat lukt niet meer. Hiervoor moet een oplossing worden gevonden. Ik schetste hiervoor al de grote maatschappelijke waarde van rechtspraak.

Sober en doelmatig

Betekent dit nu dat de Rechtspraak zich niets aan moet trekken van de economische crisis of van het feit dat geld schaars is? Nee, geenszins. De Rechtspraak is in de afgelopen jaren, net als andere sectoren, aangeslagen om een bijdrage te leveren aan het herstel van de overheidsfinanciën. En natuurlijk heeft de Rechtspraak de plicht om sober te zijn en doelmatig te werken. Zij is hier voortdurend mee bezig, is hierop aanspreekbaar en legt verantwoording af. Het gaat immers om publiek geld.
Ook betekent dit pleidooi zeker niet dat er altijd maar geld bij moet. Digitalisering levert bijvoorbeeld op termijn besparingen op doordat er efficiënter kan worden gewerkt. Er zijn ook jaren geweest, waarin het budget van de Rechtspraak nauwelijks groeide, terwijl dat bij andere overheidsorganisaties wel het geval was.

Kerntaak

Er is een nieuwe balans tussen de staatsmachten nodig. Het belang van de instituten, zoals de Rechtspraak, die onze rechtsstaat overeind houden en de instandhouding daarvan garanderen, moet – juist in tijden van spanning – worden erkend.
Rechtspraak kan niet zomaar worden meegenomen in generieke taakstellingen of worden gebruikt om tegenvallers elders op te vangen. Rechtspraak is een kerntaak van de staat en verdient onverkorte uitvoering van het financieringsmodel dat daarbij past.

Mr F.C. Bakker
Voorzitter Raad voor de rechtspraak

2

2015: Versterken van de basis

In 2015 hadden de 10.000 medewerkers van de Rechtspraak veel meer aan hun hoofd dan alleen de 1,7 miljoen rechtszaken die werden afgedaan. Kenmerkend voor 2015 is dat er veel noodzakelijk, maar voor de buitenwereld nog onzichtbaar werk achter de schermen werd verricht. De Rechtspraak moderniseert, innoveert en digitaliseert, ontwikkelt professionele standaarden, bewaakt en bevordert haar kwaliteit en is omgevingsbewust. Een overzicht van de belangrijkste activiteiten en inspanningen in 2015.

1 Inleiding

Het Sociaal en Cultureel Planbureau constateerde in de trendanalyse van zijn periodieke *Continu Onderzoek Burgerperspectieven* in december 2015 dat burgers sinds 2009 – toen het onderzoek voor het eerst werd gedaan – een **stijgend vertrouwen** in de Rechtspraak hebben. Dit geldt ook voor de politie, maar de andere onderzochte instituties in Nederland boetten aan vertrouwen in. Het Europees Netwerk van Raden voor de Rechtspraak bracht in 2015 in kaart hoe het gesteld is met de onafhankelijkheid van de rechtspraak[2] in Europa. Om dat te kunnen doen, zijn indicatoren ontwikkeld om deze onafhankelijkheid te kunnen meten. In veel landen, vooral in Oost- maar ook in Zuid-Europa, is de onafhankelijkheid onvoldoende gewaarborgd. Dit is een belangrijke zorg. De Nederlandse rechtspraak staat er goed voor, maar kent ook zwakke punten. Dit zijn met name de niet toereikende wijze waarop de onafhankelijkheid van de rechter is gewaarborgd in de Grondwet en de zaakstoedeling (welke rechter doet welke zaak), die weinig transparant is. Het overwegend positieve beeld wordt bevestigd in een in 2015 gehouden enquête onder de rechters van Europa. In een rapportcijfer uitgedrukt, waardeert de Nederlandse rechter zijn onafhankelijkheid op een 9,3.

Medewerkers zijn doordrongen van het motto ‘Rechtspraak maakt samen leven mogelijk’. Zij zien dagelijks de voorbeelden waarin dat samen leven niet lukt of moeilijk is: een vechtscheiding, een ondertoezichtstelling, een winkeldiefstal, een uithuisplaatsing, een straatverbod, de nasleep van een faillissement, een dodelijk ongeval – allemaal zaken waarin rechtspraak ervoor zorgt dat mensen op de een of andere manier weer verder kunnen. Grote en ‘kleine’ zaken, maar zonder uitzondering voor betrokkenen bijzonder ingrijpend.

Een selectie van spraakmakende zaken in 2015 staat in Hoofdstuk 4.

2 http://encj.eu/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=34&Itemid=252&lang=en

Opvallend in 2015

- 1,7 miljoen zaken kwamen binnen;
- Vergeleken met 2014 meer familiezaken bij kantongerechten en gerechtshoven, meer strafzaken bij rechtbanken, meer kantonovertredingen, meer belastingzaken bij gerechtshoven en meer zaken bij het College van Beroep voor het bedrijfsleven en de Centrale Raad van Beroep;
- 1,7 miljoen zaken werden afgedaan (3 procent minder dan in 2014);
- Het aantal zaken over verkeersovertredingen ('Mulderzaken) nam flink af, met name die waarin door het Openbaar Ministerie werd gevraagd om gijzeling wegens het niet betalen van een boete;
- Grote toename van zaken in het kader van de Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO);
- Lage instroom vreemdelingenzaken;
- De duur van rechtszaken (doorlooptijden) bij de rechtbanken is in 2015 vrijwel gelijk gebleven aan 2014. Bij de hoven verbeterde deze in de helft van de gevallen;
- Er werden 714 wrakingsverzoeken ingediend, bijna honderd (15 procent) meer dan in 2014. Een gering deel van de wrakingsverzoeken wordt daadwerkelijk gehonoreerd, gemiddeld tussen de 4 en 5 procent per jaar. In 2015 waren dat er 30.

Meer cijfers van 2015 staan in Hoofdstuk 3.

2 Strategische agenda 2015-2018

De Rechtspraak hanteert steeds een 3-jaarlijkse Agenda van de Rechtspraak, waarin **doelen op de langere termijn** staan.
De druk op de organisatie is groot. Om aan de eisen van de samenleving te kunnen voldoen, moet er worden gemoderniseerd en gedigitaliseerd en de kwaliteit van rechtspraak vergt voortdurend onderhoud.
Tegelijkertijd zijn er nog de naweeën van de herziening van de gerechtelijke kaart. Sinds 2013 telt Nederland nog 11 rechtbanken (daarvoor 19) en 4 gerechtshoven (daarvoor 5). Het duurt enige tijd voordat fusiegerechten helemaal gewend zijn aan de nieuwe omvang, hun nieuwe werkprocessen, nieuwe collega's, het werken op grotere schaal.
Het **moderniseringsprogramma Kwaliteit en Innovatie** (KEI) vraagt eveneens veel tijd, aandacht en menskracht. De resultaten die in dit programma worden geboekt, zijn voor een klein deel zichtbaar voor de buitenwereld, maar achter de schermen wordt hard gewerkt aan de benodigde digitale infrastructuur voor de rechtspraak van straks. In 2015 zijn al wel opleveringen geweest van digitale werkprocessen. Bij alle gerechten is het inmiddels mogelijk digitaal asiel- en bewaringszaken in te dienen. Bewindvoerders en curatoren kunnen in toenemende mate in hun dossiers digitaal communiceren met gerechten. Veel medewerkers combineren werkzaamheden in het kader van KEI met hun reguliere werkzaamheden.

3 Activiteiten in 2015

Om de in de Agenda 2015-2018 geformuleerde doelstellingen van snelle, toegankelijke en deskundige rechtspraak te bereiken, is in 2015 het **Meerjarenplan van de Rechtspraak 2015-2020** (MJP) tot stand gekomen. Het PRO, het overleg van de presidenten met de Raad voor de rechtspraak, maakte dit plan.
In de aanloop naar het MJP zijn er in de gerechten workshops gehouden om ideeën en gedachten voor dit plan op te halen. In augustus werd het plan openbaar gemaakt.

In dit plan stond een **huisvestingsparagraaf**, waarin werd voorgesteld in Almelo, Assen, Alkmaar, Lelystad, Maastricht, Zutphen en Dordrecht niet meer alle zaken te doen. Hierdoor zou er kunnen worden bespaard op huisvesting en dure faciliteiten als grote zittingszalen en beveiliging. De Rechtspraak wilde hiermee voor een deel tegemoet komen aan de bezuinigingsopdracht van het kabinet.
De huisvestingsparagraaf leidde tot veel discussie. Uiteindelijk leidde de ophef tot een motie in de Tweede Kamer. Deze motie droeg de minister op voldoende middelen ter beschikking te stellen, met als doel in de zeven genoemde gemeenten alle rechtszaken te kunnen blijven doen. In de loop van 2016 zal blijken of hiervoor extra middelen aan de Rechtspraak worden toegekend. Voor de Raad en de gerechtsbesturen maakte dit nog eens duidelijk dat de vertegenwoordiging in de Rechtspraak niet goed werkt. Over de overige onderdelen in het MJP is geen discussie in de organisatie.
Die zijn ondergebracht in vier thema's:
- KEI;
- Kwaliteit, professionele standaarden en professionele ruimte;
- Versterken leiderschap, vertegenwoordiging en verbinding;
- Uniformeren en verkleinen van de bedrijfsvoering.

4 Snelle rechtspraak

Voor snelle, meer begrijpelijke en toegankelijke rechtspraak, worden procedures vereenvoudigd en gedigitaliseerd. Dit gebeurt in het genoemde programma KEI.
De nieuwe werkwijzen worden, mede afhankelijk van het benodigde wetgevingstraject, vanaf 2015 tot en met 2019 stapsgewijs ingevoerd. Een half jaar nadat het parlement de benodigde wetgeving heeft aanvaard, wordt het voor professionele partijen (zoals advocaten, deurwaarders, bestuursorganen) verplicht stukken digitaal aan te leveren.
In de toekomst beginnen procedures in het civiel recht en bestuursrecht via elektronische weg, zowel in eerste aanleg als in hoger beroep. Dat ziet er als volgt uit: via **'Mijn Rechtspraak'** dienen rechtzoekenden of hun procesvertegenwoordigers alle processtukken in. Zij krijgen toegang tot het digitale dossier en kunnen daarin het verloop van de procedure volgen. Digitale systemen van grote procespartijen (denk aan IND, rechtsbijstandsverzekeraars, deurwaarders) worden gekoppeld aan het digitale systeem van de gerechten. Natuurlijke personen kunnen, als zij dat willen, op papier blijven procederen.
In 2015 kreeg KEI handen en voeten. Er zijn zoals gezegd al diverse systemen opgeleverd. Er is gekozen voor een invoering in fases. Zo worden risico's zo klein mogelijk gemaakt. Eerst wordt steeds op kleine schaal getest of de systemen werken. Als dat zo is, wordt er opgeschaald. Er wordt constant overlegd met de gebruikers van de systemen. In 2016 staan onder meer releases op de rol voor bewind- en insolventiezaken.
Een bittere keerzijde van het digitaliseringsprogramma KEI is dat er afscheid moet worden genomen van veel administratief personeel op de griffies. Deze **reorganisatie** wordt met de grootste zorg voorbereid. In 2015 zijn hiervoor voorbereidingen getroffen. Er geldt het Van-Werk-Naar-Werk (VWNW)-beleid. Dit traject kent een vrijwillige en een verplichte fase. De vrijwillige fase geldt voor 2.165 medewerkers. De per 1 maart 2016 begonnen reorganisatie is de start van een roerige periode voor iedereen binnen de organisatie.

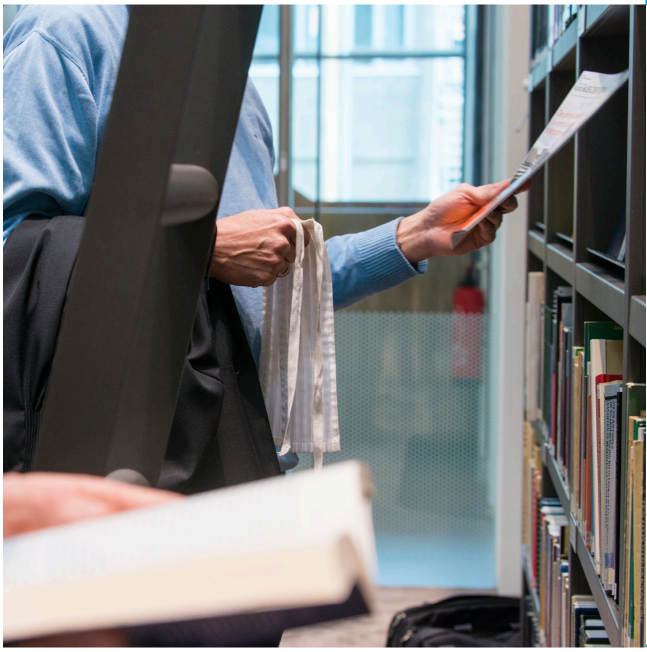
5 Toegankelijkheid en begrijpelijkheid

Toegankelijkheid en begrijpelijkheid zijn belangrijke aandachtspunten voor de Rechtspraak. Iedereen in Nederland heeft toegang tot de rechter en moet kunnen begrijpen wat in de rechtszaal gebeurt. Belangrijk onderdeel daarvan is dat rechtzoekenden zich van tevoren moeten kunnen oriënteren op een rechtsgang.
In 2015 werd de digitale toegankelijkheid verbeterd door de vernieuwing van de website www.rechtspraak.nl. Rechtzoekenden kunnen daar in begrijpelijke taal informatie over het verloop van een rechtszaak, de gemiddelde duur daarvan en een schatting van de kosten vinden. Bovendien is de site geschikt voor bezoek via tablet of telefoon. Hiermee is www.rechtspraak.nl grotendeels geschikt gemaakt als toegangsportaal tot 'Mijn Rechtspraak' en de digitale procesgang.
In 2015 startte de Rechtspraak het **Rechtspraak Servicecentrum**. Hier kunnen professionals, rechtzoekenden en burgers via telefoon, Twitter en Facebook vragen stellen. Rechtspraakmedewerkers, vaak afkomstig van de griffies van diverse gerechten, zijn opgeleid om deze vragen in nauwe samenwerking met de gerechten te beantwoorden. Het aantal vragen nam in de loop van 2015 geleidelijk toe tot 1.900 per maand. De servicedesk slaagde erin de vragen ruim binnen acht uur te beantwoorden.
Toegankelijkheid betekent ook dat de Rechtspraak in het openbaar reageert op reacties uit de samenleving. Dit draagt bij aan het vertrouwen in Rechtspraak. Bestuurders, rechters en andere medewerkers verschijnen met enige regelmaat in de media om toelichting te geven. Dat betreft voorlichting over rechtszaken, maar ook als het gaat over de Rechtspraakorganisatie of de rechtsstaat. Uit de evaluatie van de **nieuwe persrichtlijn** die in 2015 werd afgerond, blijkt dat rechters, journalisten en andere partijen vinden dat er sinds de nieuwe richtlijn meer mogelijkheden zijn verslag te doen uit de rechtszaal. Wel bleek de richtlijn door gerechten en individuele rechters nog verschillend te worden toegepast.
Andere voorbeelden die bijdragen aan toegankelijkheid zijn **nieuwsbrieven**. De rechtbank Amsterdam stuurt wekelijks een nieuwsbrief aan journalisten. Als gevolg daarvan verschijnen in de media artikelen over de in de nieuwsbrief opgenomen zaken.
Ook de rechtbank Overijssel zet met een maandelijkse nieuwsbrief in op de zichtbaarheid van rechtspraak. Op landelijk niveau wordt elke donderdag een nieuwsbrief verstuurd met daarin relevante ontwikkelingen. Die nieuwsbrief heeft in vier jaar tijd een oplage bereikt van meer dan 33.000 abonnees.
In 2015 werkte de Rechtspraak mee aan het tv-programma *Kijken in de ziel*. Circa een half miljoen kijkers kon gedurende zes wekelijkse uitzendingen uitgebreid kennis nemen van het ambacht, de achtergrond en de denkbeelden van twaalf rechters en raadsheren. De reacties van tv-recensenten en kijkers waren erg positief. Het programma was op verschillende gerechten aanleiding voor discussies met de programmamaker en de deelnemende rechters.
De Rechtspraak vergrootte in 2015 haar bereik via **sociale media** sterk. Op Twitter (@RechtspraakNL) steeg het bereik met tientallen procenten naar 17 duizend volgers. Op Facebook.com/Rechtspraak telde de Rechtspraak eind 2015 13 duizend paginalikes. Belangrijker nog is dat de interactie op beide media verveelvoudigde.
Sociale media zijn belangrijk geworden als discussieplatform over rechtspraak; de Rechtspraak discussieert waar mogelijk mee.
De gerechten zetten in op **publiekscommunicatie**. De Week van de Rechtspraak, een jaarlijks publieksevenement, had in 2015 het thema 'De keuze tussen vrijheid en veiligheid, een dag op de stoel van de rechter'. Gerechten zette hun deuren wijd open voor het publiek. Op veel plekken was er de mogelijkheid in gesprek te gaan met rechters, officieren van justitie en advocaten. In de rechtspraaklocaties in Utrecht, Breda, Den Bosch, Zwolle/Lelystad, Arnhem, Rotterdam, Dordrecht, Almelo en Maastricht werden openbare debatten georganiseerd.

6 Kwaliteit

Kwaliteit van rechtspraak is een veelomvattend begrip. De Rechtspraak ontplooide in 2015 veel activiteiten die onder dit begrip vallen.
In nauw overleg met advocatuur, bedrijfsleven en ministeries stelde de Rechtspraak het plan op voor het **Netherlands Commercial Court** (NCC). Bedrijven maken in contracten steeds vaker de afspraak in geval van conflict het geschil voor te leggen aan speciale handelsgerechten, vooral het Commercial Court in Londen. Handelsgeschillen worden steeds minder voorgelegd aan Nederlandse gerechten. Om verdere afkalving te voorkomen, wordt met het NCC een speciale voorziening in het leven geroepen. Dit is goed voor de Nederlandse economie – zo'n voorziening draagt bij aan het economisch verkeer en vestigingsklimaat. Het ministerie van Veiligheid en Justitie bereidt de noodzakelijke wetgeving voor. Dit is nodig, onder meer om straks in het Engels te kunnen procederen.
Op het gebied van rechtspraak zelf, werd in 2015 hard gewerkt aan de zogenoemde **professionele standaarden** in alle rechtsgebieden. Rechters leggen in deze standaarden expliciet vast wat de normen zijn voor goede rechtspraak: hoeveel juridische ondersteuning is bij het doen van zaken nodig, waar moet een vonnis aan voldoen en hoeveel tijd is nodig om kennis actueel te houden? De standaarden borgen de rechterlijke kwaliteit. Uitgangspunt is steeds dat er recht wordt gedaan aan de individuele rechtzoekende. Hij/zij moet zich gehoord en geholpen voelen. Professionele standaarden zijn niet statisch: ze bewegen mee met veranderende maatschappelijke en vakinhoudelijke eisen.
Een graadmeter voor kwaliteit is ook wat partijen in de rechtszaal vinden van het optreden van de rechters en hoe zij de ontvangst door de bodes ervaren. De rechtbanken Den Haag en Noord-Holland vroegen in 2015 **online feedback** aan procespartijen. Deze onderzoeken zijn een aanvulling op het rechtspraakbrede, onafhankelijke Klantwaarderingsonderzoek. De resultaten van dit periodieke onderzoek werden in het voorjaar van 2015 opgeleverd. Ruim 3.400 rechtzoekenden en 3.500 professionals deden aan dit onderzoek mee. Gerechten gebruiken de resultaten van de onderzoeken om hun prestaties verder te verbeteren. De uitkomsten zijn ook meegenomen in het MJP.
In 2015 is gestart met het **project Organisatie van Kennis**. Met dit project ontwikkelt de Rechtspraak een digitale kennisinfrastructuur. De bedoeling is kennisnetwerken te ontwikkelen die toegankelijk zijn voor iedereen die de kennis nodig heeft, dat de kennis altijd actueel en volledig is en dat die plaats- en tijdonafhankelijk kan worden ingezien. In het digitale tijdperk worden dergelijke kennisnetwerken steeds belangrijker. Het project Organisatie van Kennis is een langlopend project en sluit aan bij KEI.

3

2015 in cijfers

7 Instroomontwikkeling

In 2015 stroomden bijna 1,7 miljoen zaken in bij de gerechten[2]. Dat is circa 85.000 minder dan in 2014. De belangrijkste oorzaken zijn de sterke afname van gijzelingszaken (met ruim 90.000) en van handelszaken (met 25.500). Ook nam het aantal vreemdelingenzaken dat voor de rechter werd gebracht sterk af (met circa 6.000).

Zoals bijgaande figuur laat zien gold de instroomafname voor de meeste rechtsgebieden. Er was alleen nog een duidelijke instroomgroei te zien van zaken die betrekking hebben op bewindvoering over meerderjarigen (waaronder schuldenbewinden, curatele en mentorschap), kantonovertredingen, familierechtelijke zaken bij de gerechtshoven en rechtszaken bij de bijzondere colleges. Het aantal strafzaken bij de rechtbanken nam zeer licht toe.
Het aantal kantonzaken nam met bijna 7 procent af. Dit was primair het gevolg van de zeer sterke afname van de gijzelingszaken. Begin 2015 kwam de gijzelingspraktijk bij verkeersboetes en onverzekerd rijden in het nieuws, en werd na kritiek van de Nationale ombudsman door het OM besloten deze zaken voorlopig niet meer aan te brengen, waardoor deze instroom in de tweede helft van 2015 vrijwel opdroogde.

Het aantal handelszaken nam sterk af. Bij de kantonrechter ging het om een afname met circa 19.500, dat wil zeggen 4 procent. Bij de civiele rechter bedroeg de afname handelszaken 7 procent, circa 6.000 zaken. Daar betrof de daling vooral zaken rond insolventies.

Het aantal rechtszaken vreemdelingenrecht nam met 15 procent, circa 6.000 zaken, af. Gezien de migratiecrisis van najaar 2015 tot en met heden mag dit verwondering wekken, maar de verklaring is gelegen in het feit dat van de eerste grote asielinstroom relatief veel verzoeken worden ingewilligd. Dit komt door de samenstelling van de vluchtelingenstroom, waarin veel Syriërs zitten en anderen uit zogenoemde niet-veilige landen. Dat zorgt ervoor dat er na inwilliging door de IND geen zaken doorstromen naar de Rechtspraak. De verwachting is dat de instroom van vreemdelingenzaken bij de Rechtspraak in de loop van 2016 zal aantrekken.
Het aantal ‘reguliere’ bestuursrechtelijke rechtszaken nam met 4 procent af en het aantal belastingzaken met 5 procent.

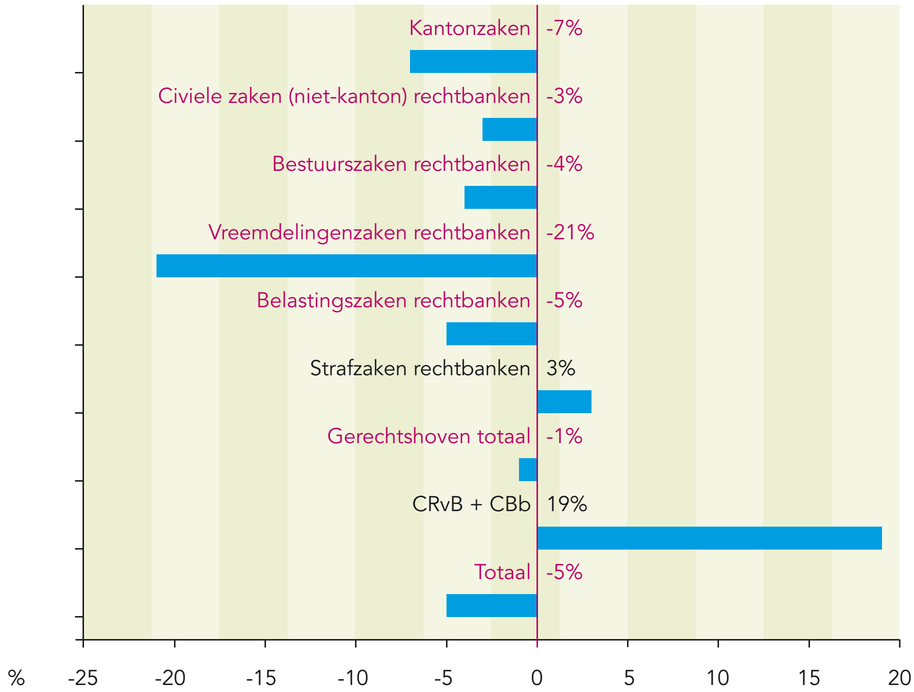
Het aantal zaken op het gebied van strafrecht bij de rechtbanken (over misdrijven) groeide licht met 3 procent. Dit was het gevolg van een sterke toename van politierechterzaken bij enkele rechtbanken.

Het aantal hoger beroepszaken bij de gerechtshoven nam licht af met 1 procent. Dit kwam door de daling van hoger beroep-handelszaken met 3 procent en hoger beroep-strafzaken met 2 procent.

2 Een klein deel van de instroom en productie valt buiten de gepresenteerde overzichten. Het betreft de bijzondere kamers, megazaken, commissies van toezicht en tuchtrecht en het werk van de rechtercommissaris strafzaken.

De nu volgende paragrafen geven meer informatie per rechtsgebied en tabel 1 aan het einde van de paragraaf geeft een meer gedetailleerd overzicht van de instroomontwikkeling.

Procentuele instroomontwikkeling Rechtspraak in 2015

7.1 De kantonrechter

Het totale aantal bij de kantonrechter aangebrachte zaken nam in 2015 met 7 procent af, dat wil zeggen circa 72.000 zaken, tot 1 miljoen 37 duizend zaken.
Het aantal familierechtelijke zaken bij de kantonrechter nam met 9 procent toe. Het zijn vooral zaken rond het bewind over meerderjarigen, zoals verzoeken tot bewindvoering, goedkeuring van de rekening en verantwoording en het verlenen van machtigingen.
In 2015 zijn ongeveer 48.000 bewindvoeringen gestart en circa 20.000 beëindigd. Het aantal lopende bewindvoeringszaken liep op tot 295.000 op 31 december 2015. Er zijn verschillende vormen van bewind: schuldenbewind, beschermingsbewind meerderjarigen, curatele en mentorschap.
Schuldenbewind neemt sterk toe. Het is voor mensen die in een problematische schuldsituatie verkeren. Verkwisting en problematische schulden zijn gronden voor deze vorm van bewind.
Beschermingsbewind is voor mensen die hun financiële zaken niet zelf kunnen regelen, vanwege hun lichamelijke of geestelijke gesteldheid. De bewindvoerder neemt beslissingen over het geld en de goederen van de betrokkene. Wie onder bewind staat, blijft handelingsbekwaam.
Mentorschap is voor mensen die hun persoonlijke zaken niet meer zelf kunnen regelen. De mentor neemt beslissingen over de verzorging, verpleging, behandeling of begeleiding van de betrokkene. Iemand die een mentor heeft, blijft handelingsbekwaam.
Curatele is voor mensen die hun financiële en persoonlijke zaken niet zelf kunnen regelen. De curator neemt beslissingen over geld, verzorging, verpleging, behandeling of begeleiding van de betrokkene. Iemand die onder curatele staat, is handelingsonbekwaam.

De instroom handelszaken bij de kantonrechter nam in 2015 met circa 4 procent verder af tot 465.350. De grootste groep handelszaken vormen de dagvaardingszaken (waaronder veel incassozaken) en het volume daarvan nam met circa 4 procent af, tot circa 443.000 zaken.
Op 1 juli 2015 is de Wet Werk en Zekerheid (WWZ) ingevoerd, waardoor de ontslagroutes via UWV en kantonrechter volledig zijn hervormd. De stroom ontbindingszaken is na 1 juli 2015 slechts langzaam op gang gekomen. Dat houdt ongetwijfeld mede verband met het feit dat de maand juni 2015 een piek te zien heeft gegeven in de instroom van ontbindingszaken, landelijk gezien was er toen sprake van een verdubbeling van de normale maandinstroom.
Het aantal zogenoemde geregelde arbeidsontbindingen nam na invoering van de WWZ zeer sterk af. Geregelde arbeidsontbindingen zijn ontbindingsverzoeken waarbij partijen het al met elkaar eens zijn, ook over de ontslagvergoeding, maar waarbij partijen dat wel in een vonnis willen laten vastleggen. Er was sprake van een daling van circa 290 per maand vóór de WWZ naar circa 50 per maand ná 1 juli 2015. De geregelde zaken na invoering van de WWZ speelden bijna allemaal in het onderwijs en kennelijk is de oorzaak daarvan dat de werkgevers in het onderwijs de ingevolge de CAO Primair Onderwijs verschuldigde wachtgeldregeling en outplacementvergoeding alleen kunnen declareren bij het Participatiefonds als aan de beëindiging van de arbeidsovereenkomst een ontbindingsbeschikking van de kantonrechter ten grondslag ligt.

De instroom overtredingszaken nam voor het eerst sinds 2010 toe (12 procent) en bedroeg 67.630 zaken. Het aantal Mulderzaken[3] en gijzelingszaken (inclusief gijzelingen in vervolg op de OM strafbeschikking) is echter het meest opvallend, want zeer sterk afgenomen; in 2013 en 2014 lag dit op een recordhoogte van bijna 200.000 zaken, maar in 2015 zag de Rechtspraak hier slechts 100.000 zaken van. Deze groep zaken is te splitsen in enerzijds de beroepen bij de rechter tegen de boetes en anderzijds de gijzelingszaken omdat men de opgelegde boete (inclusief die van de OM strafbeschikking) niet betaalde. De daling werd vrijwel volledig veroorzaakt door de daling van het aantal gijzelingszaken, dat met circa tweederde terugliep. In aantallen gaat het in dit geval om een afname van een niveau van ongeveer 132.000 naar 42.000.
Als iemand een boete of een strafbeschikking niet betaalt, kan hij of zij uiteindelijk worden gegijzeld. Het OM moet hiervoor toestemming vragen aan de rechter. Als de rechter toestemming geeft, haalt de politie hem of haar op en wordt de niet-betaler een aantal dagen in de gevangenis vastgezet. Gijzeling is zo een middel om mensen onder druk te zetten om alsnog te betalen. Na afloop van de gijzeling is, anders dan bij vervangende hechtenis, de boete nog niet van de baan. De Ombudsman achtte dat gijzeling te vaak wordt toegepast[4]. Lange tijd is het zo geweest dat gijzeling automatisch werd toegepast omdat de boete niet was betaald, zonder dat duidelijk was of iemand kon betalen. 'Het systeem raakte oververhit: niet alleen de burger maar ook de instanties werden gegijzeld in het systeem', aldus de Nationale ombudsman. Er wordt onderzocht of het mogelijk is beter uit te zoeken of iemand wel kan betalen, voordat diegene wordt gegijzeld. Voorlopig worden er vrijwel geen Muldergijzelingen aangebracht. Het is vooralsnog onduidelijk hoe omvangrijk de instroom van zaken van dit type in de toekomst zal gaan worden.

7.2 Civiele rechtszaken bij de rechtbanken

Bij de rechtbanken nam het aantal aangebrachte civiele zaken in totaal met 3 procent af tot 286.000. Het gaat hier om civiele procedures (familiezaken, handelszaken inclusief de behandeling van insolventies en presidentrekesten) in eerste aanleg, met uitzondering van de zaken die door de kantonrechter worden behandeld.

3 Mulderzaken gaan over lichte verkeersovertredingen en onverzekerd rijden. Procedures over verkeersboetes vallen niet allemaal onder Mulderzaken. Wanneer ze gefiscaliseerd zijn, zijn het belastingzaken

4 https://www.nationaleombudsman.nl/uploads/bijlage/88985_Rapport_Gijzelingen_i-PDF.pdf

Het aantal familierechtelijke procedures nam licht af (-1 procent) tot 183.270.
De grootste afname was zichtbaar bij verzoeken over ondertoezichtstelling en uithuisplaatsing (-7 procent) en levensonderhoud (-7 procent). Ook scheidingszaken namen af (-3 procent). De instroom van BOPZ-zaken nam wel toe (5 procent).

Het aantal handelszaken (bodemzaken en kort gedingen) nam met ruim 6.000 zaken sterk af naar circa 84.000; dat houdt een daling in van 7 procent. Daar onder gaan verschillende ontwikkelingen schuil. De daling is voor het grootste deel het gevolg van de afname van insolventierekesten en de afname van (uitgesproken) insolventies – beide een indicatie van economisch herstel. Het aantal insolventierekesten nam met 9 procent af. Het aantal uitgesproken insolventies liep opnieuw zeer sterk terug van 23.100 in 2014 tot 20.000 in 2015. Binnen de uitgesproken insolventies namen de faillissementen op eigen aangifte het sterkste af.
Het aantal dwangakkoorden en moratoria schuldsanering nam eveneens sterk af (-9 procent). Deze zaken vormen een onderdeel van het minnelijke traject voorafgaand aan een eventuele schuldsanering (in het kader van de Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen) en komen voor sinds wetswijziging per 1 januari 2008.
De afname in de instroom in 2015 is voor deze categorie zaken nieuw.

7.3 Bestuursrechtelijke rechtszaken bij de rechtbanken

De instroom van ongeveer 99.290 zaken bij de rechtbanken op het gebied van het bestuursrecht was het laagste niveau sinds jaren. De instroom daalde over de gehele linie: vreemdelingenzaken met 21 procent, belastingzaken met 5 procent en ‘reguliere’ bestuurszaken met 4 procent.

De instroom reguliere bestuurszaken nam in 2015 met 4 procent af naar 50.100.
Binnen deze groep zaken is het beeld wisselend. De grootste afname was zichtbaar bij ambtenarenzaken (meer dan gehalveerd, na de piek in 2014 die gerelateerd was aan de reorganisatie van de politie). Bijstandszaken, bouwgerelateerde zaken en voorlopige voorzieningen namen af, terwijl sociale verzekeringszaken toenamen. Toename is er specifiek bij de Wet op de Huurtoeslag, de AWBZ en de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO). Bij de laatstgenoemde groep is sprake van een verdubbeling, van ruim 1.100 zaken per jaar in 2013 en 2014 tot 2.200 in 2015. Dit betreft zaken tussen burgers en gemeenten over het persoonsgebonden budget en andere vormen van (mantel)zorg.

Hoewel de totale asielinstroom in Nederland, bestaande uit eerste aanvragen, tweede en volgende asielaanvragen en nareis, in 2015 ten gevolge van de migratiecrisis is toegenomen, is het aantal voor de rechter gebrachte vreemdelingenzaken met 21 procent sterk afgenomen tot circa 23.000. Vooral de instroom bij de rechter van reguliere zaken en bewaringszaken nam af. Een groot gedeelte van de asielinstroom in 2015 bij de IND bestond uit asielaanvragen van vreemdelingen met de Syrische nationaliteit. Met name voor Syriërs geldt dat relatief veel aanvragen worden ingewilligd door de IND, waardoor geen beroepen bij de vreemdelingenrechter volgen.

De instroom van belastingzaken bij de rechtbank is in 2015 met 5 procent afgenomen tot 26.000 zaken. Rijksbelastingzaken namen in aantal toe en belastingzaken van lagere overheden namen juist af. De toename was geconcentreerd in wet verhuurderheffing, parkeerbelasting, omzetbelasting en dividendbelasting. De afname was geconcentreerd bij erfbelasting en WOZ. Bij deze laatste categorie was onder andere sprake van een eenmalige piekinstroom vanwege een grote hoeveelheid zaken tussen een woningstichting en een gemeente.

7.4 Strafzaken bij de rechtbanken

De instroom zaken bij de rechtbanken op het gebied van strafrecht is in 2015 met 3 procent toegenomen tot 186.150 zaken. In dat aantal zit niet alleen de behandeling (op zitting) van de hoofdzaak maar het betreft ook allerlei ‘nevenproducten’ als vorderingen en rekesten die op zgn. raadkamerzittingen worden behandeld. Daarbinnen zijn de vorderingen van de Officier van Justitie die over voorlopige hechtenis gingen wederom sterk (circa 10 procent) afgenomen.
Bekijken we alleen de behandeling van de hoofdzaak (de ter zitting gebrachte zaken), dan is eveneens sprake van een lichte toename met circa 3 procent, met 3.600 naar 120.450. Dit was het gevolg van een sterke toename van politierechterzaken bij enkele rechtbanken. Het aantal meervoudige kamerzaken en de kinderrechterzaken nam in lichte mate af.

7.5 De gerechtshoven en appelcolleges

Het totaal aantal bij de gerechtshoven aangebrachte rechtszaken nam in 2015 met 1 procent in zeer lichte mate af tot circa 55.850. Het aantal handelszaken liep met 3 procent terug tot 8.900, voor het eerst sinds jaren beneden de 9.000. Vooral de hoger beroepen faillissementsrecht zijn afgenomen. Het aantal familiezaken nam toe met 5 procent tot 5.000.

De instroom van belastingrechtszaken in hoger beroep bleef op het hoge niveau van 2013 en 2014. Groei was zichtbaar bij hoger beroepen op het gebied van baat-belasting, vermogensbelasting, belasting op zware motorvoertuigen en WOZ. Afname in zaakinstroom is er vooral bij loonbelasting en vennootschapsbelasting.

De stroom zaken in hoger beroep die met de verwerking van strafzaken te maken had, is met 2 procent licht afgenomen. In 2015 ging het om 36.680 strafgerelateerde zaken bij de gerechtshoven. Daarbinnen namen de vorderingen raadkamer in verband met voorlopige hechtenis sterk (-11 procent) af. Dit is in lijn met de ontwikkeling in eerste aanleg bij de rechtbanken. Het aantal ter zitting gebrachte hoger beroep strafzaken nam met 2 procent licht toe.

De Centrale Raad van Beroep (CRvB) oordeelt in hoger beroep over geschillen op het terrein van de sociale verzekeringen, de sociale voorzieningen en ambtenarenzaken. Daarnaast is de CRvB rechter in eerste en enige aanleg in geschillen over de uitvoering van wetten voor oorlogs en vervolgingsgetroffenen, enkele bijzondere pensioenen en voor beroepen van rechterlijke ambtenaren. De instroom aan rechtszaken nam in sterke mate toe in 2015 met 19 procent tot bijna 8.700. De groei was vooral ten gevolge van ambtenarenzaken, welke van bijna 700 naar bijna 1.500 toenamen. Dit is volgend op de instroompiek in ambtenarenzaken in eerste aanleg in 2014. Ook het aantal zaken over Algemene Nabestaandenwet, Participatiewet, WMO, Ziektewet en AWBZ namen toe.

Het College van Beroep voor het bedrijfsleven (CBb) oordeelt over geschillen op het terrein van het sociaaleconomisch bestuursrecht. Dat betekent dat er vaak kwesties van Europees recht spelen. Daarnaast is het College hogerberoepsinstantie voor uitspraken op het gebied van een aantal specifieke wetten, zoals de Mededingingswet en de Telecommunicatiewet. In 2015 was de instroom van 1.000 rechtszaken bij het CBb 15 procent hoger dan in 2014. De groei werd onder andere veroorzaakt door 130 zaken in de nieuwe Wet verantwoorde groei melkveehouderij.

Tabel 1: instroom Rechtspraak in 2010-2015 (aantal zaken, afgerond op tientallen)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	groei 2015
Kantonzaken rechtbanken	**1.166.150**	**1.095.350**	**1.023.160**	**1.082.140**	**1.109.810**	**1.037.380**	**-7%**
Handelszaken (incl. arbeidszaken en kort gedingen)	658.460	607.460	549.120	501.160	484.900	465.350	-4%
Familiezaken	266.700	253.490	284.230	315.400	370.400	402.350	9%
Strafzaken	148.910	138.710	86.060	66.020	60.510	67.630	12%
Mulderzaken (excl. adres onbekend)	92.090	95.700	103.760	199.570	194.010	102.060	-47%
Civiele zaken (niet-kanton) rechtbanken	**289.130**	**324.180**	**309.910**	**310.510**	**294.980**	**286.010**	**-3%**
Handelszaken, insolventies en kort gedingen	118.290	109.730	99.210	97.490	90.100	83.990	-7%
Familiezaken*	142.210	190.170	189.420	191.040	184.290	183.270	-1%
Rekesten aan de voorzieningenrechter	28.640	24.290	21.280	22.010	20.590	18.750	-9%
Bestuurszaken rechtbanken	**113.220**	**113.060**	**113.760**	**109.210**	**108.980**	**99.290**	**-9%**
Bestuurszaken	44.830	44.360	45.700	49.190	52.460	50.120	-4%
Vreemdelingenzaken	45.690	42.100	40.390	33.030	29.350	23.230	-21%
Belastingzaken	22.700	26.600	27.670	26.990	27.170	25.930	-5%
Strafzaken (niet-kanton) rechtbanken	**200.920**	**202.140**	**199.030**	**197.930**	**180.280**	**186.150**	**3%**
Appelcolleges	**66.270**	**67.630**	**66.730**	**66.950**	**64.810**	**65.530**	**1%**
Handelszaken	10.120	10.090	9.920	9.960	9.250	8.940	-3%
Familiezaken	5.460	6.080	5.910	5.720	4.800	5.050	5%
Belastingzaken	3.570	3.980	4.010	5.130	5.140	5.180	1%
Strafzaken	38.500	38.620	38.720	38.010	37.480	36.680	-2%
CRvB + CBb**	8.620	8.870	8.170	8.130	8.150	9.670	19%
Totaal Rechtspraak	**1.835.690**	**1.802.370**	**1.712.590**	**1.766.780**	**1.758.850**	**1.674.350**	**-5%**

** vanaf 2011 inclusief gezamenlijk gezagsverzoeken welke voordien werden behandeld door kanton.*

*** groei CRvB 19% en CBb 15%*

8 Productieverdeling

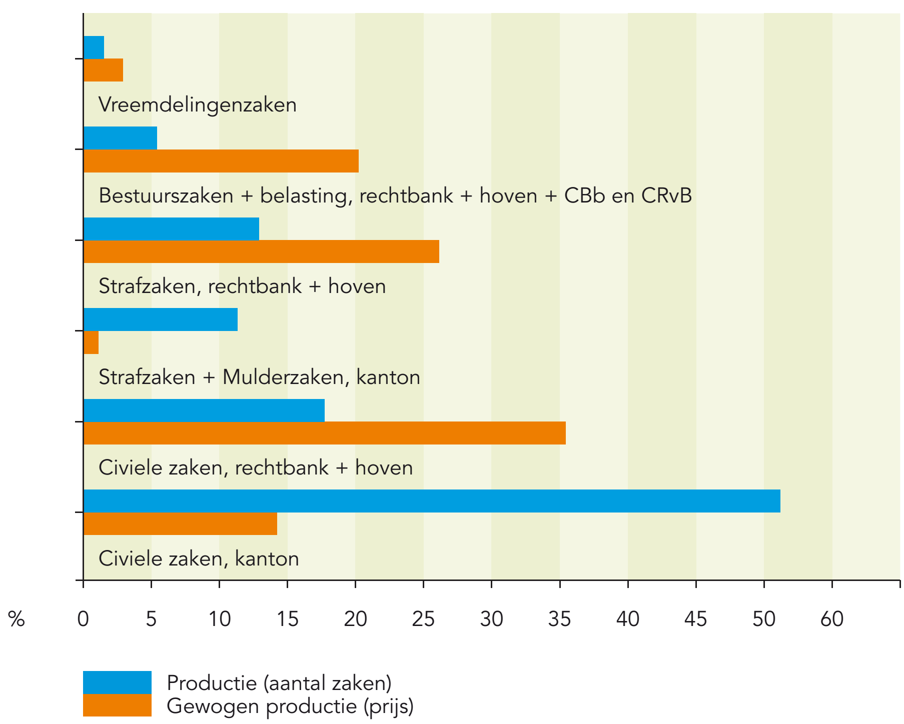
Ingestroomde zaken worden behandeld en afgedaan. Alvorens in te gaan op de ontwikkeling in 2015 van de productie ten opzichte van vorig jaar, wordt de verdeling over de verschillende rechtsgebieden aangegeven. In de volgende figuur is naast de verdeling van de absolute aantallen zaken in de blauwe rijen, ook de verdeling van de werklast over de verschillende rechtsgebieden in de oranje rijen weergegeven.

Het aantal kantonzaken is verreweg het grootst. Het feit dat voor kantonzaken het aandeel in werklast in minuten zoveel kleiner is, geeft aan dat dit relatief lichte, dat wil zeggen relatief weinig bewerkelijke, zaken zijn. Zijn de oranje rijen in de figuur echter groter, zoals bij de civiel, straf en bestuur, dan betekent dit dat relatief zware (bewerkelijkere) zaken zijn behandeld.

Hoewel strafzaken in de media en bij het publiek meestal meer aandacht krijgen, blijkt dat in 2015 ruim tweederde, 69 procent van de zaken in de gerechten civielrechtelijk van aard is. Dit zijn handelsgeschillen en familiezaken (inclusief civiele kantonzaken). Het aandeel strafzaken bedraagt 24 procent en de resterende 7 procent betreft bestuurs-zaken, vreemdelingenzaken en belastingzaken.

Gewogen naar werklast is de verdeling anders. De behandeling van civiele zaken zorgt voor de helft (50 procent) van de werklast, de behandeling van strafzaken voor ruim een kwart (27 procent) en de behandeling van bestuurszaken inclusief belastingzaken en vreemdelingenzaken voor ruim een vijfde (23 procent).
Dit beeld is, zowel voor aantallen zaken als voor de werklastverdeling, redelijk stabiel over de laatste jaren. In 2015 is het aandeel bestuursrecht licht toegenomen ten koste van civielrecht. Binnen de rechtsgebieden kunnen ook verschuivingen plaatsvinden. Zo nemen bijvoorbeeld de familiezaken toe, waar de handelszaken afnemen.
Bij bestuursrecht neemt het belang van belastingzaken en reguliere bestuursrechtelijke zaken toe, terwijl vreemdelingenzaken afnemen.

Verdeling productie over rechtsgebieden in 2015

9 Productie- en werkvoorraadontwikkeling

9.1 Algemeen

De totale hoeveelheid afgedane zaken door de Rechtspraak nam in 2015 met 3 procent af, tot 1,7 miljoen zaken, zoals te zien is in tabel 2. Dit is weliswaar 3 procent lager dan in 2014, maar ligt tussen de 1 en 2 procent boven het volume van nieuw aangebrachte zaken. De werkvoorraden zijn dan ook, met uitzondering van de gerechtshoven en appelcolleges, verkleind zoals in tabel 4 is te zien en de doorlooptijden zijn zelfs licht verbeterd.

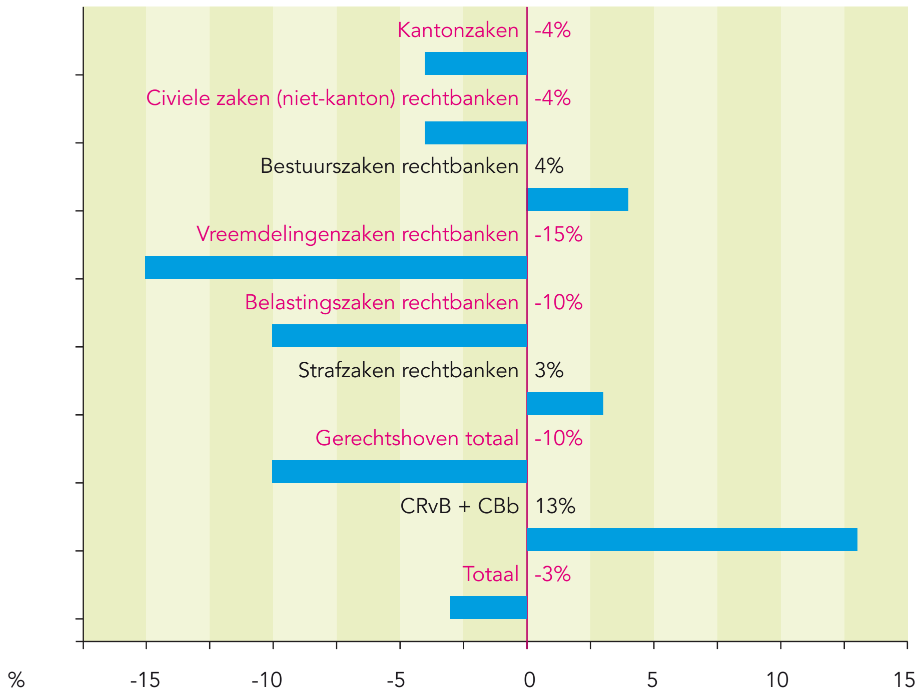
De productie-afname is voor het grootste deel het gevolg van de afname van het aantal gijzelingszaken en handelszaken bij de kantonrechter en de civiele rechter, inclusief insolventies: daarvan werden er veel minder bij de rechter aangebracht. Ook het gewogen volume afgehandelde zaken (werklast) is afgenomen, zoals blijkt uit tabel 3.

Bij de rechtbanken werd de werkvoorraad kleiner. Dit kwam vooral door de werkvoorraadverkleining van handelszaken, vreemdelingenzaken en gijzelingszaken. Alleen nam de werkvoorraad beheer door de kantonrechter van bewindzaken (zoals rekening en verantwoording en machtigingen) bij enkele rechtbanken tijdelijk toe. Bij de Centrale Raad van Beroep en bij twee van de vier de gerechtshoven nam de werkvoorraad toe.

9.2 Productie- en werkvoorraadontwikkeling naar rechtsgebied (tabellen 2, 3 en 4 en 5)

Zoals uit de volgende figuur en tabel 2 blijkt, verschilt de ontwikkeling van afgehandelde zaken en werklast per rechtsgebied. De werkvoorraadontwikkeling varieert ook per rechtsgebied, zoals tabel 4 laat zien.

Procentuele ontwikkeling afgehandelde zaken Rechtspraak in 2015

Uit tabel 2 blijkt dat het aantal afgehandelde civielrechtelijke zaken (handel en familie) bij de rechtbanken in totaal in 2015 met 4 procent is afgenomen. Toch was het productievolume voldoende hoog om de werkvoorraad te verkleinen, zoals te zien is in tabel 4. De werkvoorraad handelszaken is voor het tweede jaar op rij sterk afgenomen.

De kantonrechters hebben 4 procent minder zaken afgedaan dan in 2014, vooral vanwege de teruglopende instroom van handelszaken en gijzelingszaken. Voor het grootste deel volgde de kantonproductie de instroomontwikkeling. Voor Mulderzaken geldt dat de instroomafname door de sterke afname van gijzelingszaken, een sterke voorraadverkleining tot gevolg had.

Het aantal afgehandelde misdrijfzaken bij de rechtbanken nam toe met 3 procent. Ook dit was een logisch gevolg van de instroomontwikkeling. De werkvoorraad ter zitting gebrachte zaken bleef min of meer gelijk (zie tabel 4).

Het aantal door de rechtbanken afgedane bestuursrechtelijke procedures was totaal (belastingzaken, vreemdelingenzaken en reguliere bestuursrechtelijke zaken opgeteld) bezien lager dan in 2014, -5 procent.
Bij vreemdelingenzaken nam het aantal afgehandelde zaken sterk af met 15 procent, maar lag nog altijd 2.000 zaken hoger dan de instroom, zodat de werkvoorraad duidelijk werd verkleind.
Het aantal door de rechtbanken afgehandelde belastingrechtszaken nam weliswaar met 10 procent af, maar de voorraad nam vrijwel niet toe.
Bij reguliere bestuurszaken zorgde de toename van het aantal afgehandelde zaken, voor een afname van de werkvoorraad met 3 procent van het instroomvolume (tabel 4). Dit komt doordat men in 2015 relatief veel zaken heeft afgedaan die in 2014 zijn ingestroomd, zoals de piek aan ambtenarenzaken.

Bij de gerechtshoven nam het aantal afgedane rechtszaken op alle rechtsgebieden in 2015 af, zoals blijkt uit tabel 2. De werkvoorraden liepen er op, als gevolg van de werkvoorraadtoename bij de hoven 's-Hertogenbosch en Arnhem-Leeuwarden. Deels betreft het een relatief grote hoeveelheid eind 2015 ingestroomde zaken die begin 2016 zullen zijn afgedaan, deels betreft het achterstanden waarvan een groot deel in 2016 zal zijn weggewerkt.

Het aantal afgedane belastingzaken nam bij de hoven in 2015 sterk af en kwam daarmee onder het instroomniveau te liggen, zodat de werkvoorraad toenam.

Het aantal afgehandelde handelszaken en familierechtelijke zaken bij de hoven nam eveneens sterk af en ook hier nam daardoor de werkvoorraad toe.
Ook nam het aantal bij de hoven afgehandelde strafzaken sterk af en is de werkvoorraad toegenomen, met circa 5 procent van het instroomvolume.

Bij de CRvB nam de instroom van rechtszaken in 2015 sterker toe dan de afgedane zaken, zodat de werkvoorraad met circa 7 procent van het instroomvolume toenam (tabel 4). Bij het CBb is het aantal afgedane zaken weliswaar licht afgenomen, maar was nog voldoende hoog om de werkvoorraad stabiel te houden (tabel 4).

Tabel 2: productie Rechtspraak in 2010-2015 (aantal zaken afgerond op tientallen)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	groei 2015
Kantonzaken rechtbanken	**1.164.530**	**1.093.110**	**999.580**	**1.040.080**	**1.101.610**	**1.061.520**	**-4%**
Handelszaken (incl. arbeidszaken en kort gedingen)	661.600	609.640	545.690	506.060	488.990	466.980	-5%
Familiezaken	264.770	241.760	275.540	291.880	352.640	403.240	14%
Strafzaken	144.240	139.550	84.430	64.990	60.560	66.510	10%
Mulderzaken (excl. adres onbekend)	93.910	102.160	93.930	177.150	199.420	124.790	-37%
Civiele zaken (niet-kanton) rechtbanken	**289.560**	**330.550**	**310.130**	**310.890**	**298.450**	**287.640**	**-4%**
Handelszaken, insolventies en kort gedingen	118.420	115.750	102.450	99.200	91.760	85.290	-7%
Familiezaken*	142.770	191.330	187.380	190.130	186.290	183.870	-1%
Rekesten aan de voorzieningenrechter	28.380	23.470	20.300	21.550	20.400	18.480	-9%
Bestuurszaken rechtbanken	**120.920**	**118.510**	**110.810**	**109.230**	**107.590**	**102.330**	**-5%**
Bestuurszaken	46.960	47.670	44.890	47.550	49.500	51.580	4%
Vreemdelingenzaken	50.740	43.520	40.170	35.590	29.750	25.380	-15%
Belastingzaken	23.220	27.330	25.750	26.100	28.350	25.370	-10%
Strafzaken (niet-kanton) rechtbanken	**195.910**	**197.000**	**191.750**	**190.060**	**178.480**	**184.120**	**3%**
Appelcolleges	**67.030**	**68.980**	**67.100**	**67.210**	**67.340**	**62.680**	**-7%**
Handelszaken	10.940	10.850	10.230	10.740	10.200	8.830	-13%
Familiezaken	5.720	6.460	6.200	5.550	5.190	4.730	-9%
Belastingzaken	3.660	4.130	3.620	4.030	5.610	4.900	-13%
Strafzaken	37.820	38.790	38.500	38.650	38.330	35.200	-8%
CRvB + CBb**	8.900	8.750	8.550	8.240	8.000	9.020	13%
Totaal Rechtspraak	**1.837.960**	**1.808.150**	**1.679.360**	**1.717.460**	**1.753.460**	**1.698.290**	**-3%**

** vanaf 2011 inclusief gezamenlijk gezagsverzoeken.*

*** groei CRvB 15% en CBb -3%*

Tabel 3: productiegroei naar instantie en sector 2015

	Groei zaken %	Groei werklast (prijsweging)
Rechtbanken	**-3%**	**-3%**
Kantonzaken rechtbanken	-4%	-4%
Civiele zaken (niet-kanton) rechtbanken	-4%	-4%
Strafzaken (niet-kanton) rechtbanken	3%	0%
Bestuurszaken rechtbanken (incl. belasting- en vreemdelingenzaken)	-5%	-1%
Appelcolleges	**-7%**	**-6%**
Civiele zaken	-12%	-13%
Belastingzaken	-13%	-10%
Strafzaken	-8%	-6%
CRvB	15%	13%
CBb	-3%	-
Totaal	**-3%**	**-3%**

Tabel 4: werkvoorraadontwikkeling 2015 en 2016 (afgerond op tientallen)

	Werkvoorraad eind 2014	Ontwikkeling werkvoorraad 2014		Instroom aantal 2015	Werkvoorraad eind 2015	Ontwikkeling werkvoorraad 2015	
		als % van instroom	*t.o.v. 2013*			als % van instroom	*t.o.v. 2014*
Rechtbanken							
Civiel	**124.160**	**-3%**	**-6%**	**286.008**	**116.460**	**-3%**	**-6%**
-Handelszaken	84.480	-6%	-5%	67.814	77.980	-10%	*-8%*
-Familiezaken	35.740	-2%	-8%	183.272	34.460	-1%	*-4%*
-Beslissing president /civiel algemeen	3.940	-2%	-17%	34.922	4.020	0%	*2%*
Bestuur	**49.890**	**1%**	**3%**	**99.286**	**46.540**	**-3%**	**-7%**
-Bestuurszaken	26.300	5%	12%	50.122	24.710	-3%	*-6%*
-Vreemdelingenzaken	7.360	-1%	-4%	23.231	5.220	-9%	*-29%*
-Belastingzaken	16.230	-4%	-6%	25.933	16.610	1%	*2%*
Strafzaken1)	**57.460**	**0%**	**0%**	**186.149**	**57.460**	**0%**	**0%**
Kanton	**218.360**	**1%**	**6%**	**1.037.382**	**200.520**	**-2%**	**-8%**
Handelszaken	40.120	-1%	-11%	457.469	38.520	0%	*-4%*
Familiezaken	94.930	4%	21%	402.348	97.130	1%	*2%*
Beslissing president /civiel algemeen	970	-1%	-8%	7.877	930	-1%	*-4%*
Strafzaken + mulderzaken	82.340	1%	2%	169.688	63.940	-11%	*-22%*
Gerechtshoven							
Civiel	**10.900**	**-11%**	**-12%**	**13.992**	**11.370**	**3%**	**4%**
-Handelszaken	8.430	-12%	-12%	8.939	8.570	2%	*2%*
-Familiezaken	2.470	-8%	-14%	5.053	2.800	7%	*13%*
Belastingzaken	**4.880**	**-9%**	**-9%**	**5.183**	**5.170**	**6%**	**6%**
Strafzaken	**19.650**	**-2%**	**-4%**	**36.682**	**21.400**	**5%**	**9%**
CRvB	**9.300**	**4%**	**3%**	**8.670**	**9.940**	**7%**	**7%**
CBb	**1.030**	**-18%**	**-13%**	**999**	**1.030**	**0%**	**0%**
Totaal werkvoorraad	**495.630**	**0,2%**	**1%**	**1.674.351**	**469.890**	**-1,5%**	**-5%**

1) voorraad ter zitting gebrachte zaken

Tabel 5: de productie ten opzichte van de instroom in 2013-2015 (aantal zaken afgerond op tientallen)

	instroom 2015	productie 2015	productie t.o.v. instroom 2015	productie t.o.v. instroom 2014	productie t.o.v. instroom 2013
Kantonzaken rechtbanken	**1.037.380**	**1.061.520**	**102%**	**99%**	**96%**
Handelszaken (incl. arbeidszaken en kort gedingen)	465.350	466.980	100%	101%	101%
Familiezaken	402.350	403.240	100%	95%	93%
Strafzaken	67.630	66.510	98%	100%	98%
Mulderzaken (excl. adres onbekend)	102.060	124.790	122%	103%	89%
Civiele zaken (niet-kanton) rechtbanken	**286.010**	**287.640**	**101%**	**101%**	**100%**
Handelszaken, insolventies en kort gedingen	83.990	85.290	102%	102%	102%
Familiezaken	183.270	183.870	100%	101%	100%
Presidentrekesten	18.750	18.480	99%	99%	98%
Bestuurszaken rechtbanken	**99.290**	**102.330**	**103%**	**99%**	**100%**
Bestuurszaken	50.120	51.580	103%	94%	97%
Vreemdelingenzaken	23.230	25.380	109%	101%	108%
Belastingzaken	25.930	25.370	98%	104%	97%
Strafzaken (niet-kanton) rechtbanken	**186.150**	**184.120**	**99%**	**99%**	**96%**
Appelcolleges	**65.530**	**62.680**	**96%**	**104%**	**100%**
Handelszaken	8.940	8.830	99%	110%	108%
Familiezaken	5.050	4.730	94%	108%	97%
Belastingzaken	5.180	4.900	95%	109%	79%
Strafzaken	36.680	35.200	96%	102%	102%
CRvB + CBb	9.670	9.020	93%	98%	101%
Totaal Rechtspraak	**1.674.350**	**1.698.290**	**101%**	**100%**	**97%**

10 Productiviteitsontwikkeling en afgehandelde zaken ten opzichte van de afspraken

10.1 Personeelsomvang, kosten en productiviteit

Tabel 6 laat zien hoe de gemiddelde personele bezetting en het volume afgehandelde zaken zich in de afgelopen acht jaar hebben ontwikkeld. Het zaaksvolume is gewogen[5], waardoor veranderingen in de zaaksamenstelling zoveel mogelijk worden meegewogen. De gemiddelde bezetting betreft voltijdbanen (fte) en is berekend door het gemiddelde te nemen van de personeelsomvang op 31 december van het voorliggende en de personeelsomvang op 31 december het lopende jaar. Voor de gebruikte ultimocijfers en aantallen personen, zie tabellen 23 en verder.
In 2015 is het zaaksvolume afgenomen (-3 procent) en bleef de personele omvang nagenoeg gelijk (1 procent), waardoor de arbeidsproductiviteitsindicator sterk afnam met 4 procent in vergelijking met 2014.

Tabel 6: index personele bezetting, gewogen zaaksvolume en arbeidsproductiviteit Rechtspraak (2007 = 100)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	groei 2015 (%)
Gemiddelde bezetting rechters en raadsheren	100	102	104	107	107	105	104	104	103	0%
Gemiddelde bezetting ondersteuning	100	102	103	104	102	99	99	102	103	1%
Gemiddelde bezetting totaal	**100**	**102**	**104**	**105**	**103**	**100**	**100**	**102**	**103**	**1%**
Gewogen zaaksvolume	**100**	**100**	**104**	**108**	**110**	**108**	**107**	**106**	**102**	**-3%**
Zaaksvolume per arbeidsjaar: arbeidsproductiviteit	**100**	**99**	**101**	**103**	**106**	**107**	**106**	**103**	**99**	**-4%**

Noot: in deze bezettingscijfers is voor alle jaren (het bureau van) de Raad voor de rechtspraak ook opgenomen. Ultimo 2015 betreft dit 2 fte RA en 138 fte GA.

De volgende tabel geeft een beeld van de kostenontwikkeling, gecorrigeerd voor inflatie van lonen en prijzen bij de overheid. De totale voor inflatie gecorrigeerde kosten die de Rechtspraak heeft gemaakt zijn in 2015 afgenomen met 3 procent. Zowel de personele kosten als de materiële kosten namen nominaal af en vanwege de inflatiecorrectie was de afname in reële termen nog iets sterker.
De salarissen en sociale lasten namen licht toe, terwijl de pensioenpremies en de overige personele kosten afnamen (zie in [14] in de jaarrekening).
De materiële kosten namen af, bij zowel huisvestingskosten als bij exploitatiekosten (zie ook [15]). De huisvestingskosten zijn gedaald met name door de vrijval van de voorziening nieuwbouw. De exploitatiekosten zijn afgenomen met name door verminderde dienstverlening aan het OM en de realisatie van besparingen op inkoopcontracten. Ook de accountantshonoraria zijn licht afgenomen.
Omdat het zaaksvolume in 2015 iets sterker afnam dan de kosten, zijn de kosten voor een vergelijkbare hoeveelheid zaken in 2015 in lichte mate met ongeveer een half procent toegenomen. Anders gezegd, de kostenproductiviteit is in 2015 in lichte mate met ongeveer een half procent afgenomen.

5 Deze weging betreft de mix van typen zaken. Als er verhoudingsgewijs meer MK-zaken worden afgedaan dan neemt de gewogen werklast toe. Ontwikkelingen die de behandeling van zaken intensiever maken kunnen hier niet in worden meegenomen. Als bijvoorbeeld de behandeling van een MK-zaak meer tijd gaat kosten vanwege proceseisen of andere ontwikkelingen, weegt dat niet mee in de gewogen werklast.

Tabel 7: index reële6 kosten en zaaksvolume per ingezette euro bij de Rechtspraak (2007 = 100)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	groei 2015 (%)
Personele kosten	100	101	106	113	112	108	109	110	107	-2%
Overige (materiële) kosten	100	93	95	91	88	90	98	88	85	-4%
Totale kosten	**100**	**98**	**102**	**106**	**105**	**102**	**106**	**103**	**100**	**-3%**
Gewogen zaaksvolume	**100**	**100**	**104**	**108**	**110**	**108**	**107**	**106**	**102**	**-3%**
Zaaksvolume per ingezette euro: kostenproductiviteit	**100**	**102**	**102**	**101**	**105**	**106**	**101**	**103**	**102**	**-0,6%**

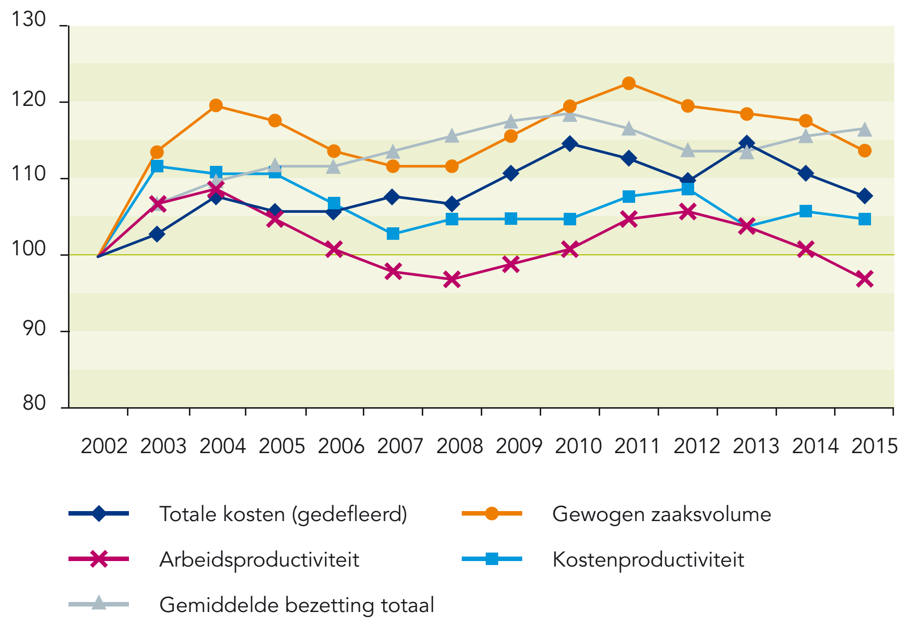
Noot: naar aanleiding van een revisie van de inflatiecijfers door het Centraal Planbureau is met terugwerkende kracht de deflatie van de kostenreeksen herzien. Dit heeft gevolgen voor de indices van kosten en kostenproductiviteit zoals weergegeven in deze tabel, vergeleken met eerder gepubliceerde jaarverslagen.

Over de periode 2007 t/m 2015 nam het gewogen zaaksvolume met 2 procent toe (index 102). De reële kosten voor de Rechtspraak bleven in die periode gelijk (index 100). Dit betekent dat de kostenproductiviteit van de Rechtspraak nu (index 102) hoger is dan in 2007.

In de volgende figuur zijn de ontwikkelingen op het gebied van het aantal zaken, personele omvang en kosten voor een nog langere periode te zien: 2002-2015.

– Het gewogen zaaksvolume vertoonde in deze periode een golvende beweging met een opwaartse trend: in 2015 was het zaaksvolume bijna 15 procent groter dan in 2002.
– De personeelsomvang is sinds 2002 toegenomen met circa 17 procent. De arbeidsproductiviteit is daarmee in 2015 afgenomen tot beneden het niveau van 2002.
– De totale reële kosten voor de Rechtspraak zijn vanaf 2002 toegenomen met circa 8 procent. Per saldo zijn de kosten voor de afhandeling van een vergelijkbare hoeveelheid zaken in 2015 dan ook circa 5 procent lager dan in 2002. De kostenproductiviteitsindex kwam in 2015 uit op 105 en schommelt sinds 2007 rond de 106.

Zaaksvolume, gemiddelde bezetting, kosten en productiviteit Rechtspraak 2002-2015, geïndexeerd (2002=100)

In de gebruikte cijfers van het zaaksvolume blijft een aantal ontwikkelingen die de behandeling van rechtszaken bewerkelijker maken, buiten beeld. Zo is de belasting voor rechters en raadsheren toegenomen om de kwaliteit van het rechtspreken te borgen en te verbeteren. Te denken valt aan de explicietere en betere motivering in strafvonnissen.

Het toegenomen beslag van de behandeling van megazaken op de capaciteit, is niet in de ontwikkeling van het zaaksvolume terug te vinden. Er zijn daarnaast signalen dat de omvang van de processtukken die gelezen moeten worden, is toegenomen. Veranderingen in de houding van procespartijen en hun vertegenwoordigers en de invloed daarvan op de werklast is evenmin goed in beeld te brengen. Ook is als gevolg van invoering van de OM-strafbeschikking een sterkere selectie van strafzaken ontstaan, waardoor de gemiddeld arbeidsintensievere zaken overblijven, voordat deze bij de rechter komen.

10.2 Productie, resultaat en eigen vermogensontwikkeling

Met de Minister van Veiligheid en Justitie worden afspraken gemaakt over de te realiseren hoeveelheid af te handelen zaken. Die afspraken zijn voor een belangrijk deel gebaseerd op de prognoses van het zaaksaanbod, die worden berekend samen met het WODC via prognosemodellen.

Het door de Minister toegekende budget (bijdrage) komt vervolgens tot stand door het productievolume te vermenigvuldigen met de voor een periode van drie jaar vastgelegde prijzen per productgroep. De middelen (opbrengsten) van de Rechtspraak worden voor het overgrote deel verkregen uit de productie van zaken.

Na afloop van het jaar wordt op basis van de werkelijk behaalde productie afgerekend. In de volgende tabel is weergegeven hoe de realisatie van de productie zich in absolute zin verhoudt tot de productieafspraken met de Minister. In 2015 lag het aantal afgehandelde zaken ongeveer 4 procent lager dan de afspraken met de Minister. Vooral de productie van vreemdelingenzaken, civiele zaken (rechtbank en hoven) belastingzaken in eerste aanleg en strafzaken in hoger beroep bleven achter bij de productieafspraak 2015 met de Minister. De productie van bestuurszaken en CRvB oversteeg de afspraken.

Tabel 8: Productie ten opzichte van de afspraken met de Minister, 2015

	begroting afspraken in aantallen	productie in aantallen	productie t.o.v. afspraken
Rechtbanken	**1.707.670**	**1.635.610**	**96%**
Kantonzaken excl. akten en Mulder a.o.	1.099.920	1.061.520	97%
Civiele zaken exclusief akten en verklaringen	309.400	287.640	93%
Reguliere bestuurszaken	50.640	51.580	102%
Vreemdelingenzaken	36.630	25.380	69%
Belastingzaken	26.900	25.370	94%
Strafzaken excl. overtredingen	184.180	184.120	100%
Gerechtshoven	**59.550**	**53.660**	**90%**
Civiele zaken	15.310	13.560	89%
Strafzaken	39.230	35.200	90%
Belastingzaken	5.010	4.900	98%
CRvB	**7.800**	**8.020**	**103%**
CBb	**1.160**	**1.000**	**86%**
Totaal	**1.776.180**	**1.698.290**	**96%**

11 Kwaliteitsnormen

Binnen de Rechtspraak gelden kwaliteitsnormen voor:
- Permanente educatie. De norm is gemiddeld 30 opleidingsuren per jaar, c.q. een minimum van 90 uren verspreid over een termijn van drie jaar. Dit geldt voor iedere raadsheer, rechter en juridisch medewerker.
- Goede bewijsmotivering (promis). De norm is dat minimaal 50 procent van de meervoudige uitspraken in strafzaken, inclusief megazaken, volgens de Promismethode wordt afgedaan. De norm is van toepassing in het rechtsgebied straf van de rechtbanken en gerechtshoven.
- Doorlooptijden. Er zijn termijnen vastgesteld per sector per zaakstype waarbinnen een normpercentage van het totaal aantal zaken moet zijn afgedaan.
- Aantal meervoudige afdoeningen (MK). Er zijn per rechtsgebied minimum percentages vastgesteld voor de meervoudige afdoening van zaken (verhouding EK/MK).
- Reflectie. Iedere raadsheer en rechter neemt volgens de norm jaarlijks deel aan een intervisie- en/of reflectietraject. De norm is ook van toepassing op de juridisch medewerkers in de rechtbanken.

De in het Meerjarenplan rechtspraak aangekondigde nieuwe manier van besturen kent twee met elkaar samenhangende bewegingen, te weten 1) minder bureaucratie en 2) vergroten van de professionele ruimte. Het kwaliteitssysteem wordt aangepast op de nieuwe sturingsfilosofie. In het licht van die nieuwe visie zullen de landelijke kwaliteitsnormen mogelijk worden herzien. Tot die tijd blijven de huidige kwaliteitsnormen van kracht. De Rechtspraak geeft prioriteit aan het behalen van de normen op permanente educatie, goede bewijsmotivering en doorlooptijden. De normen voor reflectie en aantal MK worden gemonitord. Hieronder wordt een overzicht van de realisatie op de normen (excl. Doorlooptijden, zie Hoofdstuk 12) weergegeven:

11.1 Permanente educatie

Tabel 9: Permanente educatie

	Realisatie 2015	Realisatie 2014	Realisatie 2013	Norm
Rechtbanken				**100%**
Permanente educatie rechters	76%	73%	71%	
Permanente educatie juridisch medewerkers	63%	61%	57%	
Hoven				**100%**
Permanente educatie raadsheren	68%	67%	66%	
Permanente educatie juridisch medewerkers	59%	48%	60%	
Bijzondere Colleges				**100%**
Permanente educatie raadsheren	91%	76%	72%	
Permanente educatie juridisch medewerkers	86%	92%	60%	

De norm voor permanente educatie (PE) waarborgt aandacht en tijd voor het verbreden en verdiepen van vakinhoudelijke kennis en vaardigheden. Gerechten hebben aandacht voor en investeren in kennisbevordering en in opleiding. Hiervoor worden bijvoorbeeld interne cursussen, SSR cursussen, vakinhoudelijke seminars, cursusweken, werklunches georganiseerd. Ondanks de aandacht voor opleiding en het sturen op de norm voor PE, blijft het moeilijk de norm te halen. Deels zijn hiervoor verklaarbare redenen te geven (langdurig zieken, onvoldoende aansluitend cursusaanbod voor meer ervaren medewerkers, regelmatig annuleren van cursussen door de cursusorganisatie, registratie en definitie issues, het net niet halen van de normuren of het moeilijk inlopen van een tekort aan uren in een bepaald jaar vanwege het driejaars-karakter van de norm), deels lijkt het een moeilijk doorbreekbaar patroon en cultuurkwestie dat afdoening

van zaken vóór zaak overstijgende kwaliteit gaat. Opleiding en kennisbevordering komt als ‘extra’ bovenop het werk en wordt nog niet altijd gezien als integraal onderdeel van het werk. De opleidingsvisitatie die in 2016 wordt gehouden zal naar verwachting inzichten en aanbevelingen geven over de realiseerbaarheid van de norm en het doorbreken van bovengenoemd patroon.

11.2 Promis (goede bewijsmotivering)

Tabel 10: Promis

	Realisatie 2015	Realisatie 2014	Realisatie 2013	Norm
Rechtbanken	70%	69%	65%	50%
Hoven	55%	44%	31%	50%

Promis zorgt voor betere kwaliteit van het strafrechtelijk vonnis. De wijze waarop het vonnis is opgebouwd geeft meer inzicht in de redenering achter de rechterlijke uitspraak. De norm in de rechtbanken wordt ruimschoots gehaald en de realisatie verbetert zich elk jaar zelfs licht. De hoven halen inmiddels met 55 procent realisatie ook de norm. De gerechtshoven laten eveneens elk jaar een verbetering zien in de realisaties op de norm.

11.3 Aantal MK (monitornorm)

Tabel 11: Aantal MK

	Realisatie 2015	Realisatie 2014	Realisatie 2013	Norm
Rechtbanken				
MK straf	14%	15%	14%	**15%**
MK civiel handel	8%	8%	10%	**10%**
MK civiel familie	2%	2%	1%	**3%**
MK bestuur algemeen	10%	11%	9%	**10%**
MK vreemdelingenkamer	3%	3%	2%	**5%**
MK belasting rijk	29%	28%	29%	**25%**
Hoven				
MK straf	89%	91%	92%	**85%**
MK belasting	92%	90%	92%	**90%**

Rechters en raadsheren moeten de ruimte hebben om een zaak meervoudig (met drie personen) af te doen. Dit bevordert de juridische kwaliteit van een uitspraak. Voorkomen moet worden dat zaken die geschikt zijn voor meervoudig afdoen, uit efficiencyoverwegingen enkelvoudig worden afgedaan. Om deze reden zijn per rechtsgebied streefpercentages afgesproken voor meervoudige afdoening. De streefpercentages voor MK straf, civiel handel, civiel familie en vreemdelingenkamer van de rechtbanken worden (net) niet gehaald. Een oorzaak hiervoor is dat in deze rechtsgebieden relatief weinig zaken zich lenen voor meervoudige behandeling. In het rechtsgebied straf is men afhankelijk van de instroom (aanbreng OM), hierdoor is het niet altijd mogelijk te sturen op de streefpercentages. De andere streefnormen worden gehaald.

11.4 Reflectie (monitornorm)

Tabel 12: Reflectie

	Realisatie 2015	Realisatie 2014	Realisatie 2013	Norm
Rechtbanken				
Intervisie of reflectietraject rechters	71%	78%	82%	**100%**
Intervisie of reflectietraject juridisch medewerkers	61%	55%	33%	**100%**
Hoven				
Intervisie of reflectietraject raadsheren	47%	26%	38%	**100%**

Deze norm zorgt er voor dat structureel tijd wordt ingeruimd voor (vakinhoudelijke) feedback en reflectie. De norm wordt ingevuld door het meelezen van enkelvoudige vonnissen door een collega-rechter/raadsheer en het volgen van intervisietrajecten. Gerechten vullen hun reflectie en intervisieactiviteiten in met onder andere menukaarten, eigenwijsheidskamers, gezamenlijke reflectie in koppels, intercollegiale team overschrijdende intervisie, intervisie onder leiding van een externe coach of met een zittingscoach. Ook is er in 2015 geëxperimenteerd met het verkrijgen van online feedback van procespartijen.

Ondanks de aandacht voor reflectie en intervisie worden de normen nog niet gehaald. Er is een dalende trend in de realisatie op de norm voor reflectie rechters. Er is een stijgende trend in de realisatie op de normen voor juridisch medewerkers in de rechtbanken en de raadsheren. Het structureel en systematisch inzetten van reflectie-instrumenten en het verbeteren van de registratie worden als verbeterpunten genoemd om de normrealisaties verder te verhogen.

12 Doorlooptijden

In dit jaarverslag is de stand van zaken te vinden over de duur van rechtszaken voor de rechtspraak als geheel. In de jaarlijkse kengetallenpublicatie zijn de uitkomsten per gerecht opgenomen en geanalyseerd.

De rechtszaken die de Rechtspraak te behandelen krijgt, zijn opgedeeld in 45 verschillende zaaktypen met ieder een eigen doorlooptijdnormering.
De norm bestaat uit twee elementen:
1) de termijn waarbinnen een zaak afgehandeld dient te zijn, en
2) het percentage zaken waarvoor dat moet gelden.

Bij het formuleren van start- en eindpunt van de te normeren doorlooptijd van een gerechtelijke procedure, is gekozen voor het perspectief van de burger/ maatschappij; burgers, maatschappij en politiek willen in de eerste plaats geïnformeerd worden over de totale lengte van procedures. De doorlooptijd is daarom gedefinieerd als de totale tijd die verstrijkt tussen het instromen en het uitstromen van een zaak bij één gerechtelijke instantie. Er is geen onderscheid gemaakt in wat wel en wat niet door de Rechtspraak te beïnvloeden is. De duur van deeltrajecten, zoals mediation of de tijd dat een zaak op verzoek van partijen tijdelijk stilligt, wordt dus niet uit de doorlooptijdmeting gehaald.
De duur die gemeten wordt start bij binnenkomst op het gerecht van het verzoekschrift of de dagvaarding en loopt door tot het vonnis is geaccordeerd door de rechter of de uitspraak op het verzoekschrift aan partijen is verzonden.

Het uitgangspunt bij de normstelling is dat het overgrote deel van de zaken binnen een bepaalde tijd moet worden afgehandeld en dat rekening gehouden wordt met een groep procedures die extra lang duren door niet te vermijden complicaties. Bij bijvoorbeeld een norm van 90 procent binnen 6 maanden is er ruimte voor 10 procent extra lang durende zaken.
De formulering van de norm op deze wijze heeft het voordeel dat ruimte aanwezig blijft om in incidentele zaken bewust meer tijd te nemen voor de afdoening.
Het weergeven en normeren van gemiddelde doorlooptijden geeft minder inzicht in de procesduur dan de gekozen systematiek. Wel zijn aanvullend op de genormeerde doorlooptijden in de tabellen 18 en 19 voor een aantal zaakgroepen gemiddelden gepresenteerd.

Landelijk totaalbeeld

De mate waarin de doorlooptijden bij de rechtbanken in 2015 aan de normduur voldeden is over het algemeen vrijwel gelijk gebleven aan 2014. Alleen in het bestuursrecht (belastingzaken, vreemdelingenzaken en regulier bestuursrecht) is dat licht achteruitgegaan. Landelijk werd in 2015 bij minder dan de helft van de 32 onderscheiden rechtszaaktypen de duurnorm behaald; ook dat is vergelijkbaar met 2014. Bij de rechtbanken zijn de werkvoorraden verkleind, wat perspectief biedt op een doorlooptijdverkorting in de komende tijd.

Bij de gerechtshoven verbeterde[6] de duur van rechtszaken in 2015 in de helft van de gevallen. Toch werd landelijk van de 13 rechtszaaktypen slechts 1 keer de duurnorm behaald.

6 We spreken van verbetering bij een toename van het percentage binnen de norm met 2 procentpunten of meer

Hieronder volgt per rechtsgebied een beschrijving van de ontwikkelingen in 2015.

12.1 Doorlooptijden kantonzaken

Uit tabel 13 blijkt dat bij de meeste typen kantonrechtszaken in 2015 aan de normduur is voldaan, behalve bij Mulderzaken (waaronder de gijzelingszaken), handelsrekesten en geregelde arbeidsontbindingen.

Tabel 13: doorlooptijden kantonzaken, 2011 t/m 2015

			realisatie				
	Norm		2011	2012	2013	2014	2015
Handelszaken met verweer - norm 1	**90%**	**≤ 1 jaar**	95%	95%	94%	95%	94%
Handelszaken met verweer - norm 2	**75%**	**≤ 6 mnd.**	80%	80%	75%	77%	76%
Arbeidsontbindingen op tegenspraak	**95%**	**≤ 3 mnd.**	94%	97%	96%	95%	94%
Handelsrekesten, niet-arbeidszaken	**95%**	**≤ 6 mnd.**	87%	88%	87%	86%	83%
Handelszaken zonder verweer (verstek)	**90%**	**≤ 6 wkn.**	98%	97%	97%	98%	98%
Geregelde arbeidsontbindingen	**90%**	**≤ 15 dgn.**	87%	87%	79%	87%	83%
Kort gedingen / vovo's	**95%**	**≤ 3 mnd.**	96%	97%	97%	97%	96%
Overtredingszaken	**85%**	**≤ 1 mnd.**	87%	90%	86%	87%	89%
Mulderzaken	**80%**	**≤ 3 mnd.**	78%	84%	66%	63%	58%

Ten slotte blijkt uit tabel 19 dat de gemiddelde duur van familierekesten bij de kantonrechter afnam van gemiddeld 13 weken naar 12 weken. Het gaat om verzoeken tot bewind over meerderjarigen, waaronder schuldenbewind, curatele en mentorschap. De vraag daarnaar is in de afgelopen jaren bijzonder sterk toegenomen.

12.2 Doorlooptijden handelszaken en familiezaken

Uit tabel 14 valt op te maken dat de duur van veel familierechtelijke procedures bij de rechtbanken al geruime tijd vrijwel geheel aan de normen voldoet. Alleen bij jeugdbeschermingszaken lukte het niet helemaal aan de normstelling te voldoen: 68 procent van de eerste verzoeken tot ondertoezichtstelling werden binnen drie weken afgedaan en de norm daarvoor is 80 procent.

Tabel 14: doorlooptijden familiezaken rechtbanken en hoven, 2011 t/m 2015

			realisatie				
	Norm		2011	2012	2013	2014	2015
Civiel- familiezaken rechtbanken							
Scheidingszaken totaal (exclusief vovo's)	**95%**	**≤ 1 jaar**	93%	94%	94%	93%	93%
- waarvan op gemeenschappelijk verzoek	**95%**	**≤ 2 mnd.**	93%	91%	90%	90%	92%
Alimentatiezaken, bijstandsverhaal	**90%**	**≤ 1 jaar**	93%	93%	93%	92%	92%
Omgang- en gezagzaken	**85%**	**≤ 1 jaar**	83%	83%	83%	83%	87%
Jeugdbeschermingszaken kinderrechter	**90%**	**≤ 3 mnd.**	92%	91%	90%	90%	89%
- waarvan eerste verzoeken tot OTS	**80%**	**≤ 3 wkn.**	81%	80%	72%	71%	68%
Civiel - familiezaken hoven							
Familierekesten	**90%**	**≤ 1 jaar**	89%	91%	91%	92%	90%
- waarvan Jeugdbeschermingszaken	**90%**	**≤ 4 mnd.**	84%	89%	85%	83%	85%

De behandeling van familierekesten in hoger beroep voldoet al jaren aan de normering, maar daarbinnen duurden de hoger beroepen jeugdbeschermingszaken soms nog te lang: 85 procent werd afgehandeld binnen 4 maanden tegenover de norm van 90 procent.

Uit tabel 15 blijkt dat bij de rechtbanken vaker aan de normduur voor handelszaken met verweer en verstekzaken is voldaan. Ook nam de gemiddelde duur af (zie tabel 19) De behandeling van handelsrekesten (veelal insolventierekesten) en de duur van faillissementen is daarentegen in geringe mate toegenomen.

Alleen de behandeling van kort gedingen bij de rechtbanken voldoet vrijwel aan de norm dat 95 procent van de rechtszaken is afgehandeld binnen drie maanden. De positieve werkvoorraadontwikkeling biedt perspectief op verdere verbetering van de doorlooptijden van andere zaakstypen in 2016, met uitzondering van de duur van faillissementen die slechts in zeer beperkte mate beïnvloedbaar is door de rechter-commissaris.

Tabel 15: doorlooptijden civiel handel rechtbanken en hoven, 2011 t/m 2015

			realisatie				
	Norm		2011	2012	2013	2014	2015
Civiel- handelszaken rechtbanken							
Handelszaken met verweer - norm 1	**90%**	**≤ 2 jaar**	87%	84%	81%	86%	87%
Handelszaken met verweer - norm 2	**70%**	**≤ 1 jaar**	62%	54%	55%	60%	62%
Handelszaken zonder verweer (verstek)	**90%**	**≤ 6 wkn.**	85%	78%	77%	79%	84%
Beëindigde faillissementen	**90%**	**≤ 3 jaar**	80%	81%	81%	79%	77%
Handelsrekesten (vooral insolventie)	**90%**	**≤ 3 mnd.**	83%	83%	81%	83%	80%
Kort gedingen / vovo's (inclusief familierecht)	**95%**	**≤ 3 mnd.**	92%	93%	93%	92%	92%
Civiel - handelszaken hoven							
Handelszaken dagvaardingen - norm 1	**90%**	**≤ 2 jaar**	79%	80%	80%	80%	81%
Handelszaken dagvaardingen - norm 2	**70%**	**≤ 1 jaar**	43%	46%	46%	47%	48%
Insolventierekesten	**90%**	**≤ 2 mnd.**	49%	51%	31%	52%	65%
Handelsrekesten, niet insolventie	**90%**	**≤ 6 mnd.**	53%	56%	52%	44%	46%

De duur van dagvaardingszaken, insolventierekesten en overige rekesten in hoger beroep verbeterde, maar die voldeed nog niet aan de normering.
Van de insolventierekesten in hoger beroep werd 65 procent afgedaan binnen 2 maanden, waar 90 procent de norm is.
De duur van de afhandeling van de andere handelsrekesten bij de gerechtshoven was 46 procent binnen 6 maanden, waar 90 procent de norm is.

12.3 Doorlooptijden strafrecht

De uitkomsten op de duurnormering van strafzaken bij de rechtbanken verbeterde niet, waar een lichte verbetering al voldoende zou zijn om aan de normering te voldoen. Overigens nam de gemiddelde duur van die zaken wel sterk af, zoals verderop uit tabel 19 blijkt.
De raadkamerzaken die over de voorlopige hechtenis gingen werden wel vrijwel allemaal afgedaan binnen de twee weken die daarvoor als norm is gesteld.

Wanneer in een strafzaak in hoger beroep wordt gegaan, dienen het vonnis en het proces-verbaal ter zitting uitgewerkt te worden. Hiervan zijn nog geen duurmetingen beschikbaar, maar wel wordt de gemiddelde doorlooptijd van dat uitwerken gemeten, uitsluitend voor MK-zaken. De gemiddelde doorlooptijd daarvan is in 2015 aanzienlijk verkort en was nu 13 weken, waar dat in beide voorgaande jaren nog 16 weken was, zoals uit tabel 19 blijkt.

Tabel 16: doorlooptijden strafzaken rechtbanken en hoven, 2011 t/m 2015

			realisatie				
	Norm		2011	2012	2013	2014	2015
Strafzaken rechtbanken							
Strafzaken MK (= meervoudig behandeld)	**90%**	**≤ 6 mnd.**	83%	82%	78%	81%	81%
Politierechterzaken (incl. economische)	**90%**	**≤ 5 wkn.**	85%	88%	87%	87%	87%
Strafzaken bij de kinderrechter (enkelvoudig)	**85%**	**≤ 5 wkn.**	77%	82%	77%	83%	81%
Raadkamerzaken m.b.t. voorlopige hechtenis	**100%**	**≤ 2 wkn.**	100%	100%	99%	99%	99%
Raadkamerzaken niet voorlopige hechtenis	**85%**	**≤ 4 mnd.**	83%	85%	72%	78%	76%
Strafzaken hoven							
Meervoudige Kamer-zaken	**85%**	**≤ 9 mnd.**	56%	59%	63%	67%	65%
EK-strafzaken, niet kantonappellen	**85%**	**≤ 6 mnd.**	30%	22%	24%	41%	55%
EK-strafzaken, kantonappellen	**85%**	**≤ 6 mnd.**	70%	49%	42%	43%	67%
Raadkamer m.b.t. Voorlopige Hechtenis	**90%**	**≤ 2 wkn.**	50%	50%	56%	69%	74%
Raadkamer niet m.b.t. Voorlopige Hechtenis	**80%**	**≤ 4 mnd.**	34%	36%	46%	77%	76%
Klachten niet vervolgen (12 Sv)	**85%**	**≤ 6 mnd.**	53%	46%	34%	35%	34%
Uitwerken (MK) strafzaak i.v.m. cassatie	**100%**	**≤ 6 mnd.**	68%	64%	70%	70%	65%

De uitkomsten op de genormeerde duur bij de gerechtshoven van EK-strafzaken verbeterde (tabel 16) evenals bij raadkamerzaken die over voorlopige hechtenis gaan. Toch zijn de meeste zaakstypen nog ver van de norm verwijderd.

Het aantal keren dat MK-strafzaken waren voor cassatie uitgewerkt binnen de normtijd van 6 maanden nam af naar 65 procent. Deze achteruitgang was ook zichtbaar bij de gemiddelde duur hiervan, zoals in tabel 19 is te zien: die duur liep op van gemiddeld 20 weken naar 23 weken.

12.4 Doorlooptijden bestuursrecht

De behandeling van vreemdelingenzaken (bodemzaken) en ‘reguliere’ bestuursrechtelijke zaken[7] is in de afgelopen jaren t/m 2014 steeds korter geworden. In 2015 echter zijn ze weer iets langer gaan duren, waardoor de duur net buiten de norm viel. Wel voldeden de voorlopige voorzieningen nog steeds aan de normering.

De duur van de behandeling door de rechtbanken van belastingzaken is in 2015 teruggezakt op het niveau van 2011, duidelijk onder de bestaande normering. De behandeling van belastingzaken in hoger beroep is ongeveer gelijk gebleven en voldeed in 2015 eveneens niet aan de doorlooptijdnormering.

7 Dat zijn de zaken op het gebied van bestuursrecht, die niet het belastingrecht en vreemdelingenrecht betreffen.

Tabel 17: doorlooptijden bestuursrecht rechtbanken en hoven, 2011 t/m 2015

		realisatie				
	Norm	2011	2012	2013	2014	2015
Bestuursrechtelijke zaken rechtbanken						
Reguliere bestuurszaken, bodemzaken - norm 1	**90% ≤ 1 jaar**	75%	81%	84%	85%	82%
Reguliere bestuurszaken, bodemzaken - norm 2	**70% ≤ 9 mnd.**	59%	68%	68%	70%	68%
Voorlopige voorzieningen bestuur regulier	**90% ≤ 3 mnd.**	93%	92%	95%	95%	95%
Vreemdelingenzaken, bodemzaken	**90% ≤ 9 mnd.**	73%	80%	81%	88%	84%
Belastingzaken lokaal, bodemzaken	**90% ≤ 9 mnd.**	56%	57%	62%	62%	55%
Rijksbelastingzaken, bodemzaken - norm 1	**90% ≤ 18 mnd.**	79%	80%	86%	76%	74%
Rijksbelastingzaken, bodemzaken - norm 2	**70% ≤ 1 jaar**	61%	63%	67%	60%	59%
Belastingzaken hoven						
Belastingzaken - norm 1	**90% ≤ 18 mnd.**	74%	73%	76%	75%	78%
Belastingzaken - norm 2	**70% ≤ 1 jaar**	46%	44%	44%	53%	51%

Bij de Centrale Raad van Beroep (CRvB) en het College van Beroep voor het bedrijfsleven (CBb) worden de doorlooptijden weergegeven in het gemiddelde aantal weken dat een zaak duurt (zie tabel 18).

Tabel 18: gemiddelde doorlooptijden van procedures bij CBb en CRvB in weken, 2005 t/m 2015

College van Beroep voor het bedrijfsleven	2011	2012	2013	2014	2015	2015 t.o.v. 2014	2015 t.o.v. 2009
Bodemzaak met (appellabele) uitspraak	83	89	93	93	84	-9%	6%
Overige afdoening bodemzaak	27	35	46	40	28	-32%	-4%
Voorlopige voorziening	8	4	4	5	7	29%	-4%
Totaal CBb	**59**	**63**	**68**	**69**	**59**	**-14%**	**2%**
Centrale Raad van Beroep							
Bodemzaak met (appellabele) uitspraak	90	76	80	79	75	-5%	-3%
Overige afdoening bodemzaak	22	21	19	31	29	-7%	9%
Voorlopige voorziening	8	10	9	9	9	-10%	17%
Totaal CRvB	**76**	**66**	**68**	**68**	**64**	**-6%**	**-5%**

De gemiddelde duur van zaken bij het CBb nam in 2015 zeer sterk af, van 69 weken naar 59 weken en de werkvoorraad is niet toegenomen. Voor bodemzaken bedroeg de doorlooptijd van in 2015 afgedane zaken 84 weken, waar dat in 2014 nog 93 was.

De CRvB is al enige tijd bezig de werkvoorraad te verkleinen en de ouderdom van de werkvoorraad aan te pakken om tot kortere doorlooptijden te komen. De werkvoorraad kon in 2015 niet worden verkleind omdat het aantal aangebrachte zaken in 2015 14 procent hoger was dan de prognose en daarmee de jaarplanning.
In 2015 is het wel gelukt de ouderdom van de werkvoorraad terug te brengen en tot kortere doorlooptijden te komen. De gemiddelde doorlooptijd van de in 2015 bij de CRvB afgedane zaken is naar beneden gegaan met circa 4 weken van 68 weken in 2014 naar 64 weken. Zowel bij de bodemzaken nam de doorlooptijd af (van 79 weken naar 75 weken) als bij de groep zgn. overige afdoeningen, die voor het grootste deel intrekkingen betreft. De duur van de bodemzaken is sinds 2011 aanzienlijk korter geworden.

Tabel 19: gemiddelde doorlooptijden van procedures bij rechtbanken en hoven in weken, 2011 t/m 2015

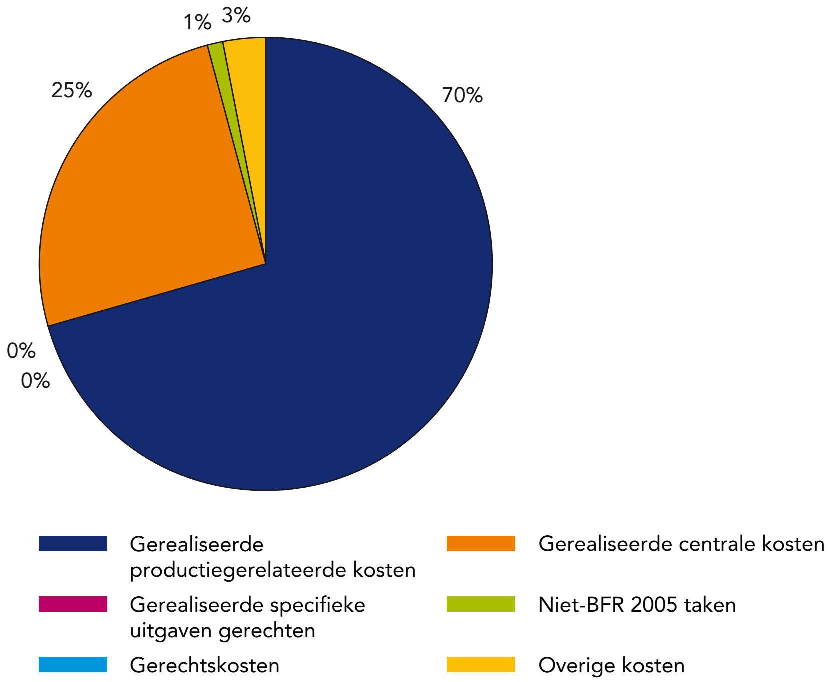
	2011	2012	2013	2014	2015	2015 t.o.v. 2014
Rechtbanken, kantonzaken						
Handelszaak verweer met enquete, descente of pleidooi	49	45	45	43	42	-1%
Handelszaak verweer zonder enq., desc. of pleidooi	17	16	17	17	17	2%
Handelszaak zonder verweer (verstek)	1,6	1,8	1,8	1,8	1,7	-4%
Ontbindingsprocedure arbeidsovereenkomst met verweer	8	7	7	8	8	-4%
Overige beschikkingen (handel en huur)	15	14	13	15	15	4%
Familiezaak	6	7	11	13	12	-4%
Kort geding	5	5	5	6	6	-1%
Strafzaak bij kanton (overtreding + Mulder)			11	14	12	-10%
Rechtbanken, civiele zaken						
Handelszaak met verweer	61	67	72	63	60	-5%
Handelszaak zonder verweer (verstek)	6,1	8,7	8,3	7,4	6,7	-10%
Verzoekschriftprocedure handel (vooral insolventie)	9	8	8	9	9	6%
Beëindigde faillissementen	(geen gegevens)		110	113	118	4%
Scheidingszaak	15	15	15	15	14	-3%
Beschikking verzoekschriftprocedure kinderrechter	7	8	8	8	8	-2%
Overige familiezaak (bv. adoptie)	24	26	28	28	25	-10%
Kort geding	6	6	6	6	6	1%
Rechtbanken, strafrecht gerelateerde zaken						
Strafzaak (meervoudig behandeld=MK)	18	19	17	21	18	-11%
Uitwerken vonnis strafzaak voor hoger beroep (MK)	15	15	16	16	13	-14%
Strafzaak bij de politierechter	11	9	7	6	6	-6%
Strafzaak bij de kinderrechter (enkelvoudig)	6	6	6	6	6	-5%
Rechtbanken, bestuursrechtelijke zaken						
Bodemzaak bestuur regulier	44	37	36	37	36	-2%
Voorlopige voorziening bestuur regulier	6	6	6	6	6	-4%
Belastingzaak	52	49	46	47	52	11%
Vreemdelingenzaak	22	19	21	18	19	5%
Gerechtshoven						
Handelszaak	61	55	57	53	53	1%
Familiezaak	36	32	33	34	36	6%
Belastingzaak	74	71	62	57	57	0%
Strafzaak (MK en EK)	44	43	42	40	40	0%
Uitwerken arrest t.b.v. cassatie	22	23	21	20	23	12%

13 Kostenspecificatie

Tabel 20: Kostenspecificatie 2015 (bedragen x € 1.000)

Gerealiseerde productiegerelateerde kosten		**687.491**
Gerealiseerde specifieke uitgaven gerechten		**-**
Gerechtskosten		**3.054**
Gerealiseerde centrale kosten		**250.423**
Huisvestingskosten gerechten	113.626	
ICT	70.726	
Opleidingen	11.481	
LDCR	16.104	
Bureau Raad	18.651	
Overig	19.834	
Overige kosten		**28.152**
Megazaken	12.703	
Bijzondere kamers	9.187	
CBB	6.262	
Nief-BFR 2005 taken		**14.695**
Tuchtrecht	4.360	
Commissies van Toezicht	5.113	
Niet wettelijke taken	5.222	

Kostenspecificatie, 2015

Tabel 21: Gerealiseerde productgroepprijs versus afgesproken prijs 2015 (euro)

	Gerealiseerd	Afgesproken	Verschil	2015	2014
Rechtbanken					
Civiel	822,33	810,73	11,60-	-1,43%	0,02%
Bestuur (excl. VK)	1.981,74	2.230,69	248,95	11,16%	6,70%
Straf	1.072,44	1.040,02	32,42-	-3,12%	-9,94%
Kanton	155,27	158,10	2,83	1,79%	2,88%
Bestuur VK	1.250,40	1.160,22	90,18-	-7,77%	-9,37%
Belasting	967,78	1.144,06	176,28	15,41%	21,03%
Gerechtshoven					
Civiel	4.804,39	3.915,71	888,68-	-22,70%	-14,09%
Straf	2.007,04	1.569,76	437,28-	-27,86%	-18,21%
Belasting	3.005,74	3.691,66	685,92	18,58%	29,24%
Bijzondere colleges					
Centrale Raad van Beroep	3.747,87	3.489,89	257,98-	-7,39%	-11,70%

Tabel 22: Gerealiseerde minutentarieven 2015

	minutentarief (euro)	
	RA	JO
Rechtbanken		
Civiel	2,16	4,03
Bestuur (excl. VK)	1,67	2,78
Straf	2,52	3,82
Kanton	2,69	4,98
Bestuur VK	2,91	3,52
Belasting	1,76	2,77
Gerechtshoven		
Civiel	2,43	3,45
Straf	2,71	3,78
Belasting	1,56	1,89
Bijzondere colleges		
Centrale Raad van Beroep	2,99	2,08

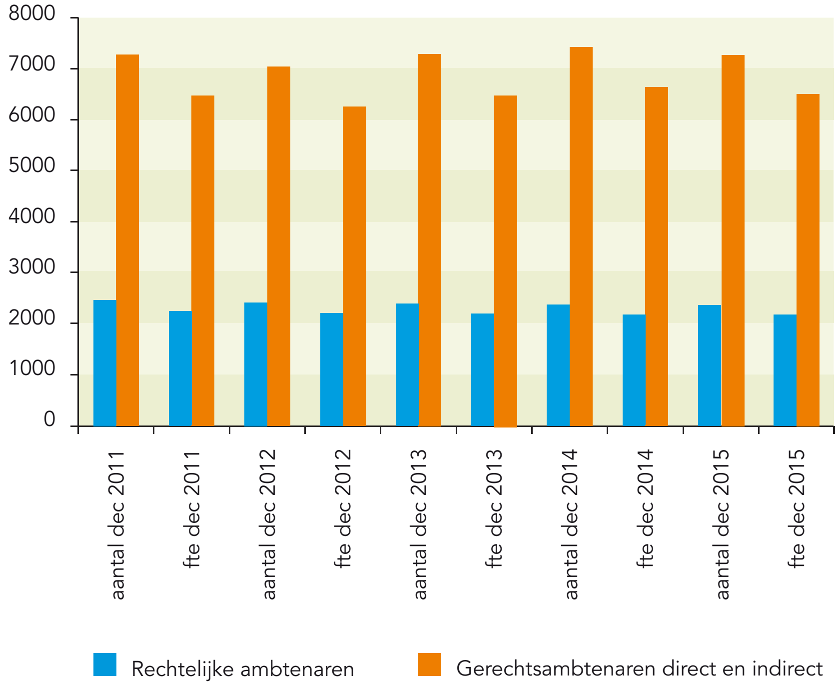
14 Personeel

Tabel 23. Aantal medewerkers en formatie rechtspraak 2011-2015

	31-12-2011		31-12-2012		31-12-2013		31-12-2014		31-12-2015	
	aantal dec 2011	fte dec 2011	aantal dec 2012	fte dec 2012	aantal dec 2013	fte dec 2013	aantal dec 2014	fte dec 2014	aantal dec 2015	fte dec 2015
Rechterlijke ambtenaren	2448	2230	2403	2194	2378	2182	2359	2170	2357	2169
Gerechtsambtenaren (direct)	5584	4935	5500	4847	5377	4747	5549	4921	5600	4969
Totaal medewerkers direct	**8032**	**7165**	**7903**	**7041**	**7755**	**6929**	**7908**	**7091**	**7957**	**7138**
% van totaal	*83%*	*82%*	*84%*	*83%*	*80%*	*80%*	*81%*	*81%*	*83%*	*82%*
Staftaken Gerechten (GA indirect) *	1685	1531	1540	1405	1910	1748	1873	1716	1665	1528
Totaal medewerkers indirect	**1685**	**1531**	**1540**	**1405**	**1910**	**1748**	**1873**	**1716**	**1665**	**1528**
% van totaal	*17%*	*18%*	*16%*	*17%*	*20%*	*20%*	*19%*	*19%*	*17%*	*18%*
Totaal personeel direct & indirect	**9717**	**8696**	**9443**	**8446**	**9665**	**8677**	**9781**	**8807**	**9622**	**8666**
Rechterlijke ambtenaren	**2448**	**2230**	**2403**	**2194**	**2378**	**2182**	**2359**	**2170**	**2357**	**2169**
% van totaal	*25%*	*26%*	*25%*	*26%*	*25%*	*25%*	*24%*	*25%*	*24%*	*25%*
Gerechtsambtenaren direct en indirect	**7269**	**6466**	**7040**	**6252**	**7287**	**6495**	**7422**	**6637**	**7265**	**6497**
% van totaal	*75%*	*74%*	*75%*	*74%*	*75%*	*75%*	*76%*	*75%*	*76%*	*75%*
Totaal personeel direct & indirect	**9717**	**8696**	**9443**	**8446**	**9665**	**8677**	**9781**	**8807**	**9622**	**8666**

** = 85% van de totaal geregistreerde staftaken bij gerechten (t/m 2012; daarna 100%)*

Aantal medewerkers en formatie, 2011-2015

Tabel 24. Bezetting landelijke diensten 2011-2015

Landelijke diensten*	31-12-2011		31-12-2012		31-12-2013		31-12-2014		31-12-2015	
	aantal	fte	aantal	fte	aantal	fte	aantal	fte	aantal	fte
Rechterlijke ambtenaren	4	4	4	4	2	2	1	1	3	3,06
Gerechtsambtenaren	448	425	588	556	611	580	606	577	768	726

Het betreft hier het totale personeelsbestand van de SSR, Spir-it (voorheen ICTRO), het LDCR (vanaf 2012) en de Rvdr (vanaf 2015; voorheen werd de Rvdr bij de gerechten geteld).

Tabel 25. Man-vrouw verdeling 2011-2015

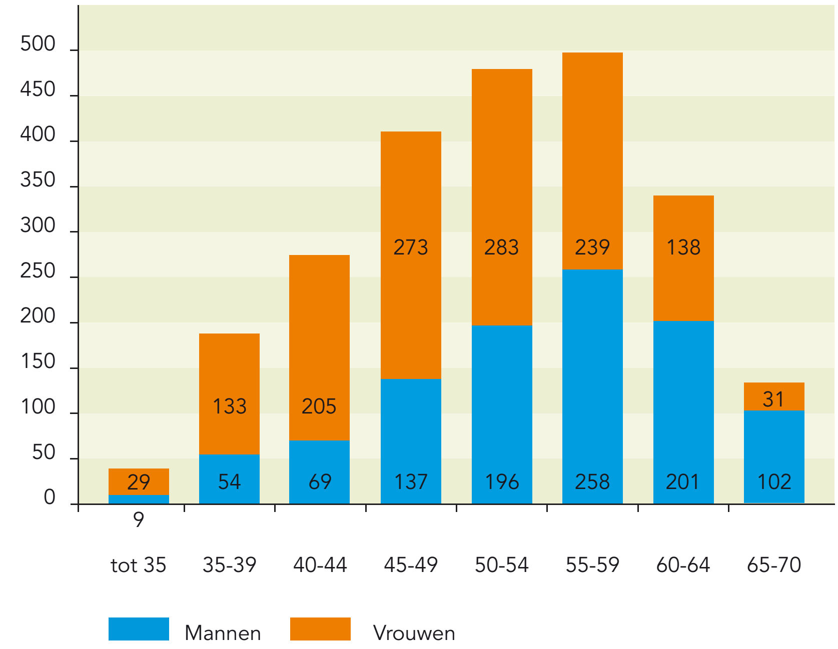
	aantal 31-12-2011			aantal 31-12-2012			aantal 31-12-2013			aantal 31-12-2014			aantal 31-12-2015		
	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen	totaal
Rechterlijke ambtenaren	1140	1308	2448	1098	1305	2403	1058	1320	2378	1031	1328	2359	1026	1331	2357
	47%	53%	100%	46%	54%	100%	44%	56%	100%	44%	56%	100%	44%	56%	100%
Gerechtsambtenaren **(direct)**	1421	4163	5584	1380	4120	5500	1311	4066	5377	1353	4196	5549	1351	4249	5600
	25%	75%	100%	25%	75%	100%	24%	76%	100%	24%	76%	100%	24%	76%	100%

Tabel 26. Man-vrouw verdeling in functies als rechterlijk ambtenaar; extra: FTE's.

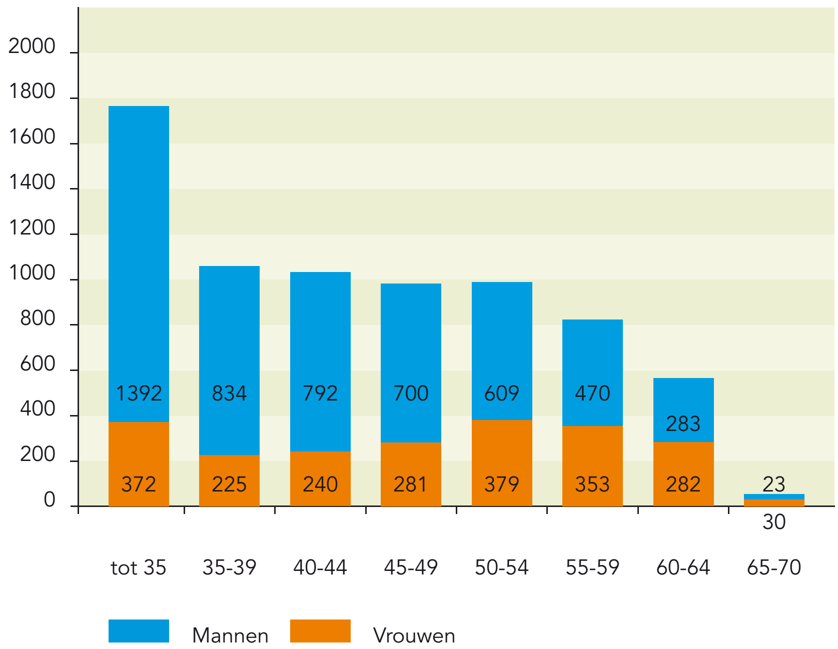
	aantal 31-12-2011			FTE 31-12-2012			FTE 31-12-2013			FTE 31-12-2014			FTE 31-12-2015		
	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen	totaal
president (voorzitter van bestuur)	**17**	**2**	**19**	**17,7**	**1,9**	**19,6**	**13,6**	**4,1**	**17,7**	**13,6**	**4,1**	**17,7**	**12,5**	**5,1**	**17,6**
hof / bijzonder college	6	0	6	6,5	0	6,5	6,5	0	6,5	6,5	0	6,5	6,4	0	6,4
rechtbank	11	2	13	11,2	1,9	13,1	7,1	4,1	11,2	7,1	4,1	11,2	6,1	5,1	11,2
bestuurders/team- en afdelingsvoorzitters	**313**	**206**	**519**	**310,6**	**182,4**	**493**	**104,8**	**99,4**	**204,2**	**107,1**	**94,4**	**201,5**	**98**	**92,4**	**190,4**
hof / bijzonder college	65	25	90	64,1	20,7	84,8	29,7	18,6	48,3	32,2	21,5	53,7	26,2	19,4	45,6
rechtbank	248	181	429	246,5	161,7	408,2	75,1	80,8	155,9	74,9	72,9	147,8	71,8	73	144,8
raadsheer/senior raadsheer (hof / bijzonder college)	**235**	**188**	**423**	**221,4**	**164,8**	**386,2**	**252,7**	**181,5**	**434,2**	**243,6**	**187,7**	**431,3**	**258,8**	**194,2**	**453,1**
rechter/senior rechter (a) (rechtbank)	**490**	**819**	**1309**	**472,7**	**699,5**	**1172,2**	**610,4**	**788,7**	**1399,1**	**607,5**	**806,5**	**1414**	**597**	**820,2**	**1417,2**
overige rechterlijke ambtenaren	**35**	**69**	**104**	**39,5**	**66**	**105,5**	**47,6**	**79,5**	**127,1**	**31,7**	**74,1**	**105,8**	**32,6**	**60,5**	**93,1**
	1090	1284	2374	1061,9	1114,6	2176,5	1029,1	1153,2	2182,3	1003,5	1166,8	2170,3	998,9	1172,4	2171,4

Overige rechterljike ambtenaren betreft rechterlijke ambtenaren in de volgende functies: gerechtsauditeur tevens plaatsvervanger; gerechtsauditeur; rechter in opleiding;
Tót 2015 werd hierbij tevens de voorzitter en het lid van de Rvdr meegeteld.

Leeftijdsopbouw rechterlijke ambtenaren, december 2015

Leeftijdsopbouw gerechtsambtenaren (direct en indirect), december 2015

Tabel 27. Arbeidsverzuim

	verzuimpercentage 2013			verzuimpercentage 2014			verzuimpercentage 2015		
	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen	totaal
Rechterlijke ambtenaren en Gerechtsambtenaren *	3,8%	5,2%	4,7%	3,7%	5,1%	4,6%	4,1%	5,2%	4,8%
Landelijke diensten**	4,6%	8,0%	5,7%	4,2%	6,7%	5,0%	4,0%	6,6%	5,0%
Totaal	**3,9%**	**5,3%**	**4,7%**	**3,8%**	**5,2%**	**4,6%**	**4,1%**	**5,3%**	**4,8%**

** = Alle directe en indirecte ambtenaren*
*** = SSR, LDCR, Spir-it en m.i.v. 2015 ook Rvdr*

Tabel 28: Selectie van rechters in opleiding 2015

	Aantal vacatures	Waarvan vervuld
Rechters in opleiding (kandidaten met beperkte ervaring)	37	21
Rechters in opleiding (kandidaten met ruime ervaring)	30	26
Totaal	**67**	**47**

15 Mediation

Tabel 29: Mediations 2006-2015

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Aantal verwijzingen naar mediation	2133	3354	3708	4183	4311	3067	2716	3152	3010	2918
Aantal gestarte mediations	1943	3062	3317	3850	3937	2740	2429	2827	2642	2435
Aantal afgeronde mediations	1297	2495	3203	3212	3605	2948	2508	2580	2524	2417
Percentage met volledige of gedeeltelijke overeenstemming	61%	57%	59%	58%	57%	56%	54%	56%	59%	60%

Tabel 30: Mediation naar rechtsgebied 2015

	Aantal verwijzingen naar mediation	Aantal gestarte mediations	Aantal afgeronde mediations	Percentage met gehele of gedeeltelijke overeenstemming
Rechtbanken	**2920**	**2435**	**2417**	**59%**
Kantonzaken	82	64	75	37%
Handelszaken	178	158	140	43%
Familiezaken	2054	1792	1847	59%
Bestuurszaken belasting	7	7	15	77%
Bestuurszaken algemeen, incl vk	58	47	56	55%
Overige (incl strafrecht)	539	367	284	82%
Gerechtshoven + CBb+ CRvB	2	0	0	-
Totaal	**2922**	**2435**	**2417**	**59%**

Het aantal verwijzingen naar mediation is in 2015 wat afgenomen ten opzichte van 2014, te weten met zo'n 3%. Een mogelijke oorzaak hiervoor ligt in het gegeven, dat partijen steeds vaker voor mediation kiezen vóórdat ze hun conflict aan een rechter voorleggen.

In de sectoren Bestuur algemeen, Bestuur belasting en Kanton wordt relatief weinig verwezen naar mediation. Ook in de Familiesector was sprake van een daling, maar hier wordt toch nog altijd veruit het vaakst voor mediation gekozen: de familiezaken vormen zo'n 70 procent van het totale aantal mediations.
Het aantal verwijzingen in de categorie 'Overig' (waarin met name Strafzaken geteld worden) blijft enorm stijgen: van 329 in 2014 naar 539 in 2015, een toename van bijna 64 procent. Daarnaast is er in het afgelopen jaar ook in Handelszaken meer verwezen dan in de voorgaande 3 jaren.

Veruit de meeste mediations hadden betrekking op de categorie 'Ouderschapsplan/verblijfplaats/gezag en omgang' (1358 zaken). Daarna volgt de categorie '(Wijziging) Alimentatie' (385 zaken) en vervolgens een aantal categorieën, die betrekking hebben op Strafzaken. Bij elkaar opgeteld is er in 518 Strafzaken verwezen naar mediation, waarmee de Strafzaken nu een aandeel van bijna 18 procent in het totale aantal verwijzingen hebben.

Bijna 63 procent van alle verwijzingen wordt ter zitting door de rechter gedaan. Toch is, ondanks de invoering van regiezittingen, nog altijd ruim 37 procent van de mediations het gevolg van een ander verwijzingsvoorstel (bijvoorbeeld van het Openbaar Ministerie: 12 procent) of start de mediation naar aanleiding van een brief (8 procent) of een zogenoemde 'pre-mediation' (9 procent) dan wel op eigen initiatief van partijen (5 procent).

Het belangrijkste argument voor de rechter om de zaak naar een mediator te verwijzen (67 procent) is het feit dat partijen in de toekomst met elkaar verder moeten. Ook de gedachte, dat een rechterlijke uitspraak geen echte oplossing biedt voor het conflict, wordt regelmatig als reden genoemd (27 procent).
Voor de deelnemende partijen zijn het advies van de rechter (43 procent), de relatie met de wederpartij (20 procent) en de verwachting, dat mediation een betere oplossing zal bieden dan een uitspraak van de rechter (11 procent) de meest genoemde redenen om voor mediation te kiezen.

Ruim 83 procent van alle verwijzingen (landelijk) leidde ook daadwerkelijk tot de start van een mediation. Dat percentage is wat lager dan de voorgaande jaren.

Het aantal afgeronde mediations hield in 2015 min of meer gelijke tred met het aantal gestarte mediations: een verschil van 18 zaken (2417 resp. 2435).

Het percentage van het aantal mediations, dat met volledige of gedeeltelijke overeenstemming werd afgesloten, is voor het derde achtereenvolgende jaar gestegen (+1 procent) en ligt nu voor alle sectoren samen op 60 procent (volledige overeenstemming 50 procent, gedeeltelijke overeenstemming 10 procent).
Weliswaar was er in de sectoren Kanton (-15 procent), Bestuur Belasting (-11 procent) en Handel (-4 procent) sprake van een daling van dat percentage, maar omdat er in die sectoren relatief weinig verwezen (en dus ook weinig afgerond) wordt, heeft dit relatief weinig invloed op het totale percentage.
De stijging is vooral te danken aan een toename van 8 procent bij afgeronde mediations in Strafzaken, een categorie die een steeds groter aandeel in het totale aantal mediations krijgt. Bij Bestuur Algemeen was sprake van een lichte stijging (+1 procent) en bij Familie was het percentage dat met volledige of gedeeltelijke overeenstemming werd afgesloten gelijk aan vorig jaar (59 procent).

16 Wraking en klachten

16.1 Wrakingsverzoeken en gehonoreerde wrakingen

In Nederland heeft iedere burger recht op een onpartijdige rechter. Wie betrokken is in een rechtszaak en goede redenen heeft om te denken dat de rechter een zaak niet onpartijdig kan beoordelen, kan vragen deze rechter te laten vervangen door een andere rechter. We noemen dat een verzoek tot wraking[8].

Vanaf ongeveer 2007 werd de rechter steeds meer gewraakt tot en met 2012.
In de twee daarop volgende jaren stopte die trend, maar 2015 was wat dat betreft een recordjaar. Er werden 713 wrakingsverzoeken ingediend, bijna honderd meer, dat wil zeggen 15 procent meer dan in 2014.
Overal was sprake van een toename. Bij de Centrale Raad van Beroep (CRvB) was de toename het sterkst, van 24 in 2014 tot 56 in 2015. Overigens bleek er van de wrakingen bij de CRvB geen enkele gegrond.
Bij de gerechtshoven werd 97 keer een wrakingsverzoek gedaan, een toename met ongeveer een tiende. Bij de rechtbanken waren het er 558, eveneens een toename met ongeveer een tiende. Dat het aantal wrakingsverzoeken bij de rechtbanken het hoogst is bevreemdt niet, aangezien er meer rechtbanken zijn en daar de meeste rechtszaken worden behandeld.

Tabel 30: wrakingsverzoeken

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Totaal		**418**	**529**	**587**	**659**	**626**	**619**	**713**
rechtbanken	278	283	388	450	518	479	506	558
gerechtshoven	onbekend	85	107	107	121	122	88	97
CRvB	onbekend	50	34	30	20	23	24	56
CBB	onbekend	0	0	0	0	2	1	2

De 713 wrakingsverzoeken in 2015 moeten in het licht gezien worden van de afhandeling jaarlijks van circa 1,7 miljoen zaken. Daarvan waren ongeveer negenhonderdduizend rechtszaken op tegenspraak, de groep zaken waarin wrakings-verzoeken voorkomen. Dit betekent dat bij ongeveer 8 op de tienduizend rechtszaken op tegenspraak een wrakingsverzoek werd gedaan. Waarbij aangetekend dat soms meer wrakingsverzoeken per zaak kunnen voorkomen.

Als de wrakingskamer vindt dat een rechter terecht wordt gewraakt, kan dat twee dingen betekenen: de rechter is in de betreffende zaak partijdig, of er is een schijn van partijdigheid. Ook de schijn van partijdigheid moet worden voorkomen.
Daarom wordt ook bij schijn van partijdigheid een rechter van de zaak gehaald.
Dat zegt overigens niets over zijn functioneren in andere zaken. Hij kan dus gewoon andere zaken gaan behandelen.
Slechts een gering deel van de wrakingsverzoeken wordt daadwerkelijk gehonoreerd, gemiddeld tussen de 4 en 5 procent per jaar. In 2015 waren er 32 gehonoreerde wrakingen, zoals in onderstaande tabel is te zien.
Het aantal gehonoreerde wrakingen fluctueert in de loop der jaren wel, maar loopt niet structureel op.

8 Achtergronden van het wrakingsinstrument en het gebruik ervan staan beschreven op Rechtspraak.nl onder de titel themadossiers onder het tabblad 'Recht in Nederland'.

Tabel 31: gehonoreerde wrakingsverzoeken

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Totaal	**39**	**15**	**21**	**36**	**42**	**21**	**25**	**32**
rechtbanken	35	15	16	33	38	12	20	25
gerechtshoven	4	0	5	3	4	8	5	7
CRvB en CBB	0	0	0	0	0	1	0	0

16.2 Klachten

Bij de gerechten kunnen klachten worden ingediend over een gedraging van een medewerker van het gerecht of over de bedrijfsvoering van het gerecht. Over de inhoud van een uitspraak van een rechter of een beslissing van een rechter tijdens de behandeling van de zaak, kan niet worden geklaagd. Daar kan alleen een hogere rechter over oordelen. De klachtenprocedure zou anders een verkapt rechtsmiddel worden en daar is de klachtenprocedure niet voor bedoeld.

In 2015 zijn 2079 klachten ingediend bij de gerechten. In 2014 en 2013 werden 2.070 respectievelijk 1.794 klachten ingediend. Het aantal in 2015 ingediende klachten is zo goed als gelijk gebleven aan het aantal in 2014 ingediende klachten.

Er wordt geklaagd over het niet (tijdig of juist) reageren op verzoeken om informatie, het niet op de hoogte stellen van uitstel van een uitspraak, zittingsplanning (lange wachttijden, herhaald uitstellen zitting), het niet ontvangen van stukken/oproepingen en de late verzending van de uitspraak.

Enkele klachten zien op het onjuist anonimiseren van een uitspraak of een concept uitspraak die zich in het ter inzage liggende dossier bevond, het niet toezenden van een proces verbaal of de onjuistheid van het proces verbaal en het onzorgvuldig omgaan met vertrouwelijke informatie en slechte bereikbaarheid van de (griffies) van de gerechten.

Er is geklaagd over de bejegening door rechters en medewerkers van de gerechten. Daardoor voelen mensen zich niet serieus genomen. De klachten over rechters gaan over vooringenomenheid, partijdigheid en gebrek aan professionaliteit. Verder worden genoemd het gevoel gedwongen akkoord te gaan met een schikking en de behandeling van een kort geding en de bodemzaak door dezelfde rechter

Over griffiers, administratief medewerkers en bodes is ook geklaagd. Deze klachten liggen voor het merendeel in de communicatiesfeer.

Bijna een derde van het aantal klachten betreft de inhoud van een uitspraak dan wel procedurele beslissingen door rechter. Ruim een tiende van de klachten betreft de bejegening door rechters en medewerkers van de gerechten. De tijdsduur en de administratieve fouten betreffen ieder afzonderlijk 16 en 17 procent van de klachten. Bijna de helft van het aantal klachten komt niet voor inhoudelijke behandeling in aanmerking. Opvallend is van de wel inhoudelijk behandelde klachten de percentages gegrond en ongegrond bijna gelijk zijn en wel 22,5 en 23,5 procent.

Zowel gegrond als ongegrond verklaarde klachten hebben bij de gerechten geleid tot het nemen van verbetermaatregelen. In een eerder stadium maken van een betere inschatting van de uitspraak termijn zodat partijen niet steeds met uitstel worden geconfronteerd, zoals het bespreken van de klachten met de betrokken medewerkers om dergelijke situaties in de toekomst te voorkomen, het aanpassen

van de werkprocessen (verbeteren telefonische bereikbaarheid, reageren op informatieverzoeken, een betere aanduiding dat het dossier geheime informatie bevat, extra inzet personeel, het nog eens onder de aandacht brengen van de procedure bij personeel en het aanpassen van standaardbrieven.

Tabel 32: In 2015 ingediende klachten naar onderwerp

Onderwerp	aantal	%
Bejegening	224	11%
Rechterlijke beslissingen	621	30%
Tijdsduur procedures	337	16%
Administratieve fouten	355	17%
Overige	542	26%
Totaal	**2079**	**100%**

Tabel 33: In 2015 afgehandelde klachten naar soort afdoening

Soort afdoening	aantal	%	%
Niet inhoudelijk behandeld	**1022**	**49%**	**100%***
Niet bevoegd (ex art. 2 Klachtenregeling)	302	14%	30%
Niet-ontvankelijk (ex art. 2 Klachtenregeling)	461	22%	45%
Niet-ontvankelijk (overig)	61	3%	6%
Buiten behandeling gelaten (ex art. 7 Klachtenregeling)	77	4%	7%
Schikking of intrekking	121	6%	12%
Inhoudelijk behandeld	**1044**	**51%**	**100%****
Ongegrond	479	23.5%	46%
Gegrond	**460**	**22.5%**	**44%**
Geen oordeel	105	5%	10%
Totaal	**2066**	**100%**	**100%**

** Percentages van het totaal aantal niet inhoudelijk behandelde klachten*
*** Percentages van het totaal aantal inhoudelijk behandelde klachten*

Aantal (afgehandelde) klachten en afdoening

jaar	totaal aantal klachten	niet in behandeling genomen		gegrond		ongegrond		Geen oordeel	
2005	832	435	53%	119	14%	244	29%	34	4%
2006	niet bekend								
2007	962	477	50%	182	19%	272	28%	31	3%
2008	1056	508	48%	200	19%	307	29%	41	4%
2009	1122	558	50%	197	18%	312	28%	49	4%
2010	1177	627	53%	208	18%	297	25%	45	4%
2011	1384	660	48%	264	19%	400	29%	60	4%
2012	1374	704	51%	266	19%	324	24%	80	6%
2013	1772	928	52%	375	21%	408	23%	61	4%
2014	1969	1106	56%	412	21%	370	19%	81	4%
2015	2066	1022	49%	460	22.5%	479	23.5%	105	5%

4

Zes van Breda

In 2012 besliste de Hoge Raad dat het proces tegen de 'zes van Breda' opnieuw moest, omdat bewijs dat mogelijk ontlastend zou kunnen zijn niet in het dossier was opgenomen. De zes hebben dan al gevangenisstraffen uitgezeten voor de moord op de 56-jarige moeder van de eigenaar van Chinees restaurant 'Peacock'.

Verdachten, bijgestaan door mrs. Knoop en Loevendie

De verklaringen van de vrouwelijke, destijds zeer kwetsbare, verdachten zijn volgens hen tot stand gekomen onder aantoonbaar grote druk. Er werd hen vals bewijs en niet uit het dossier te herleiden informatie voorgehouden waar de andere verdachten over verklaard zouden hebben. Op die manier zijn bekentenissen afgedwongen die maar in grote lijnen op elkaar aansloten, maar die een scenario opleverden dat in werkelijkheid nooit zo zou hebben kunnen plaatsvinden. Er is bovendien geen enkel forensisch spoor aangetroffen dat een van de verdachten verbindt aan de plaats delict.
De verdediging concludeerde dan ook tot vrijspraak voor alle zes de verdachten.

Openbaar Ministerie

Het Openbaar Ministerie geeft toe dat het politieonderzoek niet goed is geweest.
Het nieuwe onderzoek levert daarentegen extra bewijs op dat alle zes de verdachten wel degelijk schuldig zijn. Enkele van de vrouwelijke verdachten hebben hun bekentenissen ook na de veroordeling nog herhaald. Het Openbaar Ministerie vordert daarom ook dat het vonnis van het gerechtshof 's-Hertogenbosch gehandhaafd wordt en dat de veroordelingen in stand blijven.

Gerechtshof

Het niet eerder aan het dossier toegevoegde bewijs, dat de directe aanleiding was voor de herziening, is onderzocht en heeft geen nieuw licht op de zaken geworpen. Na grondig onderzoek zijn de bekentenissen en belastende verklaringen van de drie vrouwelijke verdachten, die de eerdere rechters hebben gebruikt om tot een bewezenverklaring te komen, niet vals en wel bruikbaar gebleken. Het gerechtshof Den Haag heeft op 14 oktober 2015 in de herzieningsprocedure de veroordelingen van alle verdachten in de zaak de '6 van Breda' in stand gelaten.

Lees ook de volledige uitspraak. Op www.rechtspraak.nl is een dossier gewijd aan deze zaak waar uitspraken en nieuwsberichten rond deze zaak terug te vinden zijn.
Bij verschil tussen deze tekst en de volledige uitspraak, is de tekst in de uitspraak beslissend.

Bed, bad, brood

Uitgeprocedeerde vreemdelingen hebben de gemeente Amsterdam gevraagd om aan hen opvang te bieden op grond van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo-opvang). Zij zijn dakloos en volledig afhankelijk van hulp van derden.

Vreemdelingen

De vreemdelingen bepleiten een onvoorwaardelijk recht op opvang. Dit moet ook gelden als zij niet als bijzonder kwetsbaar beschouwd kunnen worden en ook overigens niet in een volstrekt uitzichtloze situatie verkeren. Ze wijzen een verblijf in een vrijheidsbeperkende locatie af, omdat aan hen niet de voorwaarde gesteld mag worden dat ze meewerken aan hun vertrek uit Nederland. Dit volgt uit beslissingen van het Europees Comité voor Sociale Rechten van 1 juli 2014.

Gemeente Amsterdam

De vreemdelingen verblijven niet rechtmatig in Nederland en hebben geen recht op opvang op grond van de Wmo. Zij kunnen zich wenden tot de Dienst Terugkeer & Vertrek voor opvang in een Vrijheidsbeperkende Locatie (VBL). Voor door de gemeente gecreëerde opvang in de Vluchthaven komen zij niet in aanmerking omdat zij niet tot de doelgroep behoren.

Rechtbank

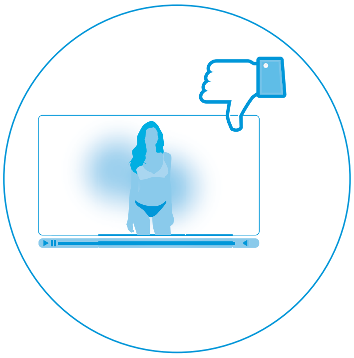
De rechtbank heeft geoordeeld dat vreemdelingen zonder geldige verblijfsstatus een onvoorwaardelijk recht hebben op een sobere basisvoorziening en dat de door het college per 15 december 2014 in het leven geroepen bed-bad-broodvoorziening hieraan voldoet. Deze voorziening moet worden aangemerkt als een voorziening als bedoeld in de Wmo. De getroffen bed-bad-broodvoorziening is volgens de rechtbank een algemene voorziening. Het college kan er in beginsel mee volstaan te verwijzen naar deze algemene voorziening.

CRvB

De Centrale Raad van Beroep heeft op 26 november 2015 beslist dat de gemeente Amsterdam opvang mag weigeren aan uitgeprocedeerde vreemdelingen en hen voor onderdak mag verwijzen naar een VBL. Geoordeeld is dat verblijf in een VBL niet strijdig is met de verdragsrechtelijke verplichting om opvang te bieden. Daarom was er voor de gemeente geen noodzaak om opvang te verlenen op grond van de Wmo. De VBL valt onder de verantwoordelijkheid van de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie. Het is zijn taak om te beoordelen of in een uitzonderlijk geval aan iemand toegang tot de VBL moet worden verleend, zonder daaraan de voorwaarde te verbinden dat moet worden meegewerkt aan vertrek uit Nederland.

Lees ook de volledige uitspraak van de Centrale Raad van Beroep en de uitspraak van de rechtbank Amsterdam.
Bij verschil tussen deze tekst en de volledige uitspraak, is de tekst in de uitspraak beslissend.

Facebook

Een Nederlands slachtoffer van wraakporno spant een kort geding aan tegen Facebook omdat ze via gebruikersgegevens wil achterhalen wie een seksfilmpje van haar op het sociale netwerk heeft gezet. Het filmpje is bovendien via (Facebook) berichten gericht verzonden aan bekenden van het slachtoffer en de beelden zijn vervolgens via whatsapp-berichten gedeeld.

Eiseres

De opname die op Facebook is gezet betreft een filmpje dat in 2011 is gemaakt met de mobiele telefoon van de toenmalige vriend van eiseres en dat slechts bedoeld was voor de beslotenheid van de slaapkamer. Iemand heeft de opname op Facebook gezet. Wie dat is, is niet bekend.
Het slachtoffer wil dat Facebook de naam en adresgegevens van de 'dader' aan haar verstrekt. Dit om de verantwoordelijk voor het plaatsen van het filmpje te kunnen aanspreken en schadevergoeding te eisen voor geleden (reputatie-)schade.

Facebook

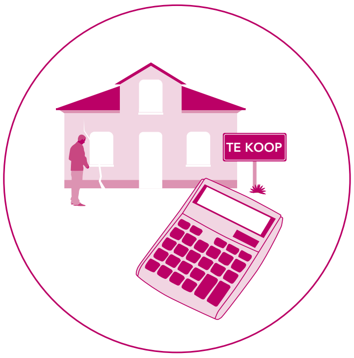
Facebook betwist niet dat het openbaar maken van de opname onrechtmatig is. Bovendien erkent Facebook dat de gegevens van degene die onrechtmatig heeft gehandeld, alleen via het benaderen van Facebook kunnen worden achterhaald. Maar het bedrijf geeft aan niet aan die vordering te kunnen voldoen, omdat zij deze gegevens (inclusief het filmpje) al geheel en permanent verwijderd zou hebben, ook van de computers van Facebook zelf.

Rechtbank

De kortgeding-rechter oordeelt dat Facebook in beginsel de rechtsplicht heeft tot het verstrekken van de gevraagde informatie, omdat de onbekende onrechtmatig heeft gehandeld en eiseres nergens anders diens gegevens vandaan kan halen. Door op de valreep te stellen dat de gegevens niet meer traceerbaar zijn, handelt Facebook mede gelet op haar eigen beleid op dit punt, onzorgvuldig en onrechtmatig jegens eiseres, aldus de rechter. In het geval Facebook erbij blijft dat alle tot een persoon te herleiden gegevens definitief verwijderd en niet meer traceerbaar zijn, dient dat te worden bevestigd door een onafhankelijke onderzoeker.

Lees ook de volledige uitspraak.
Bij verschil tussen deze tekst en de volledige uitspraak, is de tekst in de uitspraak beslissend.

NAM

Ruim 900 mensen hebben zich verenigd binnen de Stichting Waardevermindering door Aardbevingen Groningen (stichting WAG). De stichting WAG en 12 woningcorporaties starten een rechtszaak tegen de NAM. Zij willen ook zonder verkoop van hun woning een schadevergoeding kunnen krijgen voor de waardedaling van hun woningen als gevolg van de aardgasboringen in Groningen. Het gaat dus niet om vergoeding van fysieke schade ten gevolge van aardbevingen door gaswinning; daar bestaan aparte regelingen voor. Het gaat erom dat de woningbezitters schade lijden omdat hun huizen minder waard zijn geworden. De NAM vergoedt alleen de schade door waardevermindering bij verkoop van de woning.

WAG en woningcorporaties

De stichting WAG en de woningcorporaties (eisers) vorderen een verklaring voor recht dat NAM onrechtmatig heeft gehandeld en aansprakelijk is voor de waardevermindering van de woningen in het door aardbevingen getroffen gebied.
Deze schade moet worden vergoed, ongeacht of de woning is verkocht. De schade moet volgens de eisers op grond van een abstracte berekening worden berekend.

Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM)

NAM ontkent niet dat zij in beginsel aansprakelijk is voor schade als gevolg van aardbevingen. NAM is van mening dat de schade voor iedere woning afzonderlijk moet worden vastgesteld. Hiervoor bestaan al schaderegelingen. Daarom hebben de eisers geen belang bij hun eisen. NAM betoogt dat het moment van verkoop het enige moment is waarop de schade door waardevermindering kan worden vastgesteld en vergoed. NAM verzet zich tegen een abstracte schadeberekening zoals de stichting WAG en de woningcorporaties die voorstaan.

Rechtbank

De schade ontstaan door de waardevermindering van de huizen van Groningse woningbezitters en woningcorporaties door aardbevingen als gevolg van de gaswinning in het aardbevingsgebied komt direct voor vergoeding in aanmerking. Ook als de woning nog niet is verkocht.
In deze zaak concludeert de rechtbank dat het aardbevingsrisico (en daarmee de waardevermindering van de huizen in het gebied) redelijkerwijs als blijvend of duurzaam is aan te merken. Schommelingen in het prijspeil van de huizenmarkt in het aardbevingsgebied of te verwachten positieve effecten van de door NAM te treffen maatregelen doen niet af aan het bestaan van de waardevermindering. Er zijn geen redenen om de schade niet nu al te begroten en te vergoeden.

Lees ook de volledige uitspraak.
Bij verschil tussen deze tekst en de volledige uitspraak, is de tekst in de uitspraak beslissend.

Broers R.

Op 4 november 2012 laat Berend Smit z'n hondjes uit op het Dwingelderveld. Hij komt niet thuis; de hondjes worden later gevonden. Drie dagen later wordt het levenloze lichaam van Smit gevonden. Hij blijkt te zijn neergeschoten. Ruim een half jaar later, op 24 juli 2013, wordt het echtpaar Veenendaal in hun eigen woning om het leven gebracht.

Openbaar Ministerie

Het Openbaar Ministerie verdenkt de broers R. ervan dat zij in november 2012 de heer Smit en in juli 2013 het echtpaar Veenendaal om het leven hebben gebracht.
In beide gevallen gaat het volgens de officier van justitie om moord. Er is sprake van een bewuste, nauwe en volledige samenwerking tussen beide verdachten. Bovendien is niet komen vast te staan dat de verdachten hebben gehandeld in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling. Moord met voorbedachte rade kan in beide zaken en voor beide verdachten bewezen worden. De officier van justitie eist dan ook levenslang voor beide verdachten, gelet op de ernst van de feiten en de genoegdoening aan de nabestaanden.

Verdachten, bijgestaan door mrs. Lut en Ruperti en mrs. Van der Meer en Anker

De broers gingen volgens de raadslieden op pad om iemand te overvallen. Er was geen opzet om het slachtoffer Berend Smit om het leven te brengen. Het vuurwapen is alleen meegenomen om te dreigen. Bij het echtpaar Veenendaal zou de jongste broer niet van tevoren van plan zijn geweest om het echtpaar om het leven te brengen.
De advocaten pleiten voor een alternatief voor een levenslange straf omdat deze inhumaan zou zijn. Er is door het huidige Nederlandse beleid geen zicht op gratie.

Rechtbank

De rechtbank veroordeelt de oudste broer tot een gevangenisstraf van 30 jaar met tbs. De jongste broer wordt veroordeeld tot een gevangenisstraf van 30 jaar. De rechtbank acht doodslag met beroving van de heer Smit bewezen voor de oudste broer. Bij de jongere broer is opzet op de dood van Smit niet bewezen geacht. Beide broers zijn veroordeeld voor moord op het echtpaar Veenendaal omdat zij met voorbedachte raad handelden toen zij het echtpaar doodden. De oudste broer, initiatiefnemer van de misdrijven, is volledig toerekeningsvatbaar geacht omdat hij anders had moeten en kunnen handelen. Toch krijgt hij tbs omdat sprake is van dermate ernstige stoornissen dat het onwenselijk is dat hij na het uitzitten van de gevangenisstraf zonder behandeling terugkeert in de samenleving. De jongste broer is enigszins verminderd toerekeningsvatbaar geacht.
De rechtbank legt in de zaak van de oudste broer geen levenslange gevangenisstraf op. In de Nederlandse rechtspraktijk wordt zelden gratie verleend aan levenslang gestraften. Daarmee ontbreekt het hen aan enig perspectief op vrijlating in de toekomst. Dit staat op gespannen voet met artikel 3 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.

Lees ook de volledige uitspraak voor de oudste broer en de jongste broer.
Bij verschil tussen deze tekst en de volledige uitspraak, is de tekst in de uitspraak beslissend.

WMO

Gemeenten moeten er voor zorgen dat mensen zo lang mogelijk thuis kunnen blijven wonen. Dit gebeurt door ondersteuning via de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 (Wmo 2015). Een inwoonster van de gemeente Pekela heeft bezwaar gemaakt tegen het besluit van de gemeente dat de huishoudelijke hulp voor 8,5 uur per week met ingang van 1 januari 2015 vervalt.

Verzoeker: inwoonster gemeente Pekela

In oktober 2014 is aan de inwoonster een indicatie voor huishoudelijke hulp van 8.5 uur verstrekt. Zij kreeg deze indicatie al jarenlang volgens de WMO 2007.
De huishoudelijke hulp wordt volgens de WMO 2015 per 1 januari een algemene voorziening.
Verzoekster voert aan dat zij al jaren voor 8,5 uur per week huishoudelijke hulp van de gemeente heeft gehad in de vorm van een Pgb, uitgevoerd door een vaste hulp.
Er zijn verschillende redenen voor het belang van een vaste hulp. Met de gemeente is gesproken over de mogelijkheid dat de vaste hulp in dienst zou treden bij Oosterlengte. Dit is niet mogelijk gebleken.
Verzoekster verwijst naar artikel 8.9. van de Wmo 2015, waarin is bepaald dat een onmiddellijk voor het tijdstip van het in werking treden van de Wmo 2015 onder de Wmo 2007 genomen besluit betreffende een voorziening in natura, dan wel een persoonsgebonden budget van toepassing blijft.
Verzoekster voert voorts aan dat de gemeente ten aanzien van de Wmo 2015 een beleid heeft ontwikkeld waardoor een Pgb in de praktijk nooit meer zal worden verstrekt en dat dit in strijd is met de Wmo 2015.

Gemeente Pekela

De rechten en verplichtingen van verzoekster zijn geëindigd op het moment dat de Wmo 2007 wordt ingetrokken, 1 januari 2015. Er is daarmee geen sprake van beëindiging van hulp, maar van een aflopende indicatie. Verder stelt de gemeente dat na een melding van belanghebbende wordt bekeken hoe de individuele situatie het best kan worden opgelost. Dit kan betekenen dat in een situatie waarin een belanghebbende voor een aantal uren huishoudelijke hulp ontving, het college van oordeel is dat een andere voorziening of een combinatie van huishoudelijke hulp met een andere voorziening aangewezen is.

Rechtbank

De rechtbank is van oordeel dat de beperkte duur van de indicatie van een maand niet voldoet aan de in de WMO 2007 geregelde compensatieplicht. Gemeenten zijn verplicht om mensen met een beperking of psychische problematiek te compenseren voor de beperkingen die zij ondervinden bij hun zelfredzaamheid en participatie. Door het laten vervallen van de huishoudelijke hulp met ingang van 1 januari 2015, kan de indicatie niet worden gezien als een compensatie voor de beperkingen van de inwoonster.
Ook is het de vraag of de gemeente Pekela op grond van de WMO 2015, zoals die per 1 januari 2015 geldt, mag bepalen dat inwoners van Pekela alleen recht op huishoudelijke hulp hebben via een algemene voorziening.

Lees ook de volledige uitspraak.
Bij verschil tussen deze tekst en de volledige uitspraak, is de tekst in de uitspraak beslissend.

Valkenburgse zedenzaak

De zaak rond de 16-jarige "Kimberley" schokte het land. Het meisje zou, onder invloed van een zogenoemde loverboy, tegen betaling met zo'n 80 mannen seks hebben gehad. Het meisje verdween uit haar ouderlijk huis, een privédetective vond haar uiteindelijk in een hotelkamer in Valkenburg. Het Openbaar Ministerie vervolgde niet alleen de loverboy, maar ook de klanten van het meisje.

Verdachte, 'loverboy', bijgestaan door mr. Vonken

De verdachte meent dat hij 'niet met slecht geweten' heeft gehandeld. Hij leerde het slachtoffer kennen tijdens het uitgaan in maart vorig jaar. Ze kregen een relatie, maar de verdachte wist haar leeftijd niet. Enige tijd nadat hij de relatie verbrak, zocht het slachtoffer hem op. Volgens de verdachte kwam zij met een plan om over te gaan tot prostitutie. Hij zou haar willen hebben beschermen.

Verdachten, klanten

De meeste verdachten geven in hun verdediging aan dat zij niet wisten dat het meisje minderjarig was. Bovendien zijn door de publiciteit rondom de zedenzaak relatieproblemen ontstaan. De verdachten maken zich ook zorgen over hun baan. Volgens de verdediging waren de mannen geen pedofielen op zoek naar minderjarigen. Deze pleit dan ook voor een taakstraf of anders een voorwaardelijke celstraf met eventueel een geldboete.

Openbaar Ministerie

De eerste verdachte heeft het slachtoffer ertoe gebracht zich beschikbaar te stellen tot het verrichten van seksuele handelingen met een derde tegen betaling. Hij wist bovendien dat de ouders van het slachtoffer niet wilden dat zij bij hem verbleef. Desondanks heeft hij het slachtoffer naar een hotel gebracht en haar daar onderdak geboden waarna het slachtoffer meerdere nachten met hem in dat hotel verbleef.
Het Openbaar Ministerie eist een gevangenisstraf van 36 maanden.

De klanten van het slachtoffer worden ook vervolgd. Ze hadden moeten weten dat het meisje minderjarig was. In elk geval hadden ze de zorgplicht dit te controleren. In alle zaken eiste het Openbaar Ministerie gevangenisstraffen variërend van 5 tot 12 maanden.

Rechtbank

De man is veroordeeld voor mensenhandel. Hij heeft een minderjarig meisje (toen 16 jaar oud) ertoe gebracht om seks tegen betaling te hebben met derden. Verdachte heeft haar compleet van hem afhankelijk gemaakt en gemanipuleerd. Daarnaast is verdachte ervoor veroordeeld dat hij het minderjarig meisje heeft onttrokken aan het wettig gezag van haar ouders. Hij krijgt 2 jaar celstraf opgelegd.

De rechtbank heeft geoordeeld dat alle verdachten seksuele handelingen hebben verricht met een minderjarige prostituee. De verdachten hebben daarmee de lichamelijke integriteit van het minderjarige meisje ernstig geschonden. Bovendien is haar hierdoor psychische schade toegebracht. De verdachten hebben hierdoor bijgedragen aan het in stand houden van jeugdprostitutie. De rechtbank heeft anders geoordeeld en de uitspraken varieerden van vrijspraak voor een van de verdachten tot taakstraffen en gevangenisstraffen.

Lees ook de nieuwsberichten van de rechtbank Limburg en de bijbehorende uitspraken:
24 maanden gevangenisstraf in Valkenburgse zedenzaak
Zowel taakstraffen als gevangenisstraffen in Valkenburgse zedenzaak
Zowel vrijspraak als cel- en taakstraffen in Valkenburgse zedenzaak
Bij verschil tussen deze tekst en de volledige uitspraak, is de tekst in de uitspraak beslissend.

Veroordeelde politieagent

Tijdens een actie van de arrestatie-eenheid schiet een politieagent op de bestuurder van een personenauto. Hij raakt hierbij de bijrijder. Het Openbaar Ministerie heeft de zaak geseponeerd, maar het gerechtshof 's-Hertogenbosch heeft bepaald dat de rechter alsnog moet oordelen in deze zaak.

Verdachte, bijgestaan door mr. Jonkers

De verdachte heeft zich geïdentificeerd als politieagent. Hij heeft op verschillende manieren geprobeerd de bestuurder en bijrijder van de auto tot stilstand te bewegen. De agent bevond zich tijdens het manoeuvreren van de auto vlak naast de wielkast. Er was sprake van slippende wielen en piepende banden. De verdachte wist niet wat de bestuurder van de auto zou gaan doen. Hij vreesde voor zijn eigen leven en dat van zijn collega's. Er is onvoldoende bewijs voor opzet. En de agent zou moeten worden vrijgesproken.

Openbaar Ministerie

De officier van justitie is van mening dat de verdachte moet worden vrijgesproken. Er is onvoldoende bewijs voor opzet van de verdachte tot het doden of zwaar mishandelen van het slachtoffer. De verdachte heeft verklaard dat hij gericht op de bestuurder heeft geschoten. Het is niet duidelijk waarom de bijrijder door de kogel is geraakt.
De officier van justitie wijst er op dat niet kan worden uitgesloten dat de kogelbaan is veranderd omdat er door glas is geschoten. Ook is niet duidelijk gebleken of de auto in beweging was op het moment dat de verdachte heeft geschoten. Gezien deze onbekende factoren kan niet wettig en overtuigend bewezen worden verklaard dat de verdachte willens en wetens de aanmerkelijke kans heeft aanvaard dat hij de bijrijder zou raken op het moment dat hij gericht op de bestuurder heeft geschoten.

Rechtbank

De verdachte is veroordeeld voor een poging tot doodslag tot een gevangenisstraf van 2 jaar. Hij heeft tijdens een aanhouding op korte afstand en gericht geschoten op de bestuurder van een auto. Dat schot heeft de bijrijder, die niets met de aanhouding te maken had, in de auto geraakt. De verdachte en zijn collega's zijn tot aan het moment van het schot niet in gevaar geweest en ook pal na dat moment zouden ze niet in gevaar zijn. De rechtbank leidt dat onder meer uit de beelden van de beveiligingscamera's af. Verdachte stond op ruim één meter naast de auto.
Kortom, de verdachte heeft in strijd met de ambtsinstructie zonder geldige reden op korte afstand en gericht een schot gelost op een rijdende auto en daarmee de aanmerkelijke kans aanvaard. Door dat schot had de bijrijder kunnen sterven.

Lees ook de volledige uitspraak.
Bij verschil tussen deze tekst en de volledige uitspraak, is de tekst in de uitspraak beslissend.

Urgenda

De stichting Urgenda vindt dat de Nederlandse staat te weinig doet om gevaarlijke klimaatverandering tegen te gaan. De Staat beroept zich op de scheiding van de machten. Regering en parlement gaan over het klimaatbeleid en niet de rechter.

Urgenda

Urgenda stelt dat de Staat de urgentie van het klimaatprobleem weliswaar erkent, maar veel te weinig doet om gevaarlijke klimaatverandering tegen te gaan. Als de Nederlandse Staat nu niet hard ingrijpt, is het straks te laat. Nederland heeft naar nationaal en internationaal recht een individuele verplichting en verantwoordelijkheid om te zorgen voor een vermindering van het broeikasgas CO2. Voor 2020 zou de Staat de uitstoot met 25 tot 40 procent verminderd moet hebben ten opzichte van het niveau van 1990.

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

De Staat erkent de noodzaak van de beperking van de mondiale temperatuurstijging tot (minder dan) 2 °C en stelt dat zijn inspanningen er wel degelijk op gericht zijn dit doel te bereiken. Het huidige en toekomstige klimaatbeleid, dat niet los kan worden gezien van de internationale afspraken en de door de Europese Unie geformuleerde normen en (emissie)doelstellingen, maakt dit naar verwachting haalbaar. Er is geen – uit nationaal of internationaal recht af te leiden – rechtsplicht van de Staat om maatregelen te nemen waardoor de gevorderde reductiedoelstellingen worden gehaald. Toewijzing van (een deel van) de bevelsvorderingen is bovendien in strijd met de aan de Staat toekomende beleidsvrijheid. Ook zou daardoor het stelsel van machtenscheiding worden doorkruist en zou de onderhandelingspositie van de Staat in de internationale politiek worden geschaad.

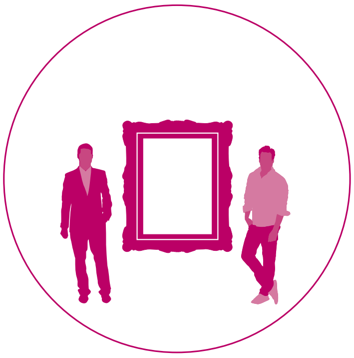
Rechtbank

De Staat moet meer doen om het dreigende gevaar veroorzaakt door de klimaatverandering te keren, gegeven ook zijn zorgplicht voor de bescherming en verbetering van het leefmilieu. De effectieve controle op de Nederlandse uitstoot is een taak van de Staat. De Staat kan zich niet verschuilen achter het argument dat de oplossing van het wereldwijde klimaatprobleem niet alleen afhangt van Nederlandse inspanningen. Elke vermindering van uitstoot draagt namelijk bij aan het voorkomen van een gevaarlijke klimaatverandering. Nederland zou als geïndustrialiseerd land hierin voorop moeten lopen.

De rechtbank betreedt met dit bevel niet het terrein van de politiek. De rechtbank moet rechtsbescherming bieden, ook in zaken tegen de overheid. Tegelijkertijd moet zij de vrije beleidsruimte van de overheid respecteren. Daarom past de rechter terughoudendheid. Dat is een reden om het bevel te beperken tot 25%, de ondergrens van de norm van 25 tot 40%.

Lees ook de volledige uitspraak.
Bij verschil tussen deze tekst en de volledige uitspraak, is de tekst in de uitspraak beslissend.

Verzamelaar tegenover kunstenaar

De eiser is kunstverzamelaar. De gedaagden zijn een bekende Deens-Vietnamese kunstenaar en zijn Duitse galerie. De kunstenaar maakt onder meer conceptuele kunst. In 2013 was de verzamelaar gastcurator van het Gemeentemuseum Den Haag. Hij mocht daar de expositie 'Grensverleggend'/ 'Transforming the Known' samenstellen met werken uit zijn eigen verzameling.
De zaak draait om de vraag of de verzamelaar, de kunstenaar en diens galerie met elkaar hadden afgesproken dat de kunstenaar speciaal voor de tentoonstelling nieuw werk zou maken waarvan de verzamelaar dan eigenaar zou worden.

Eiser, de verzamelaar

De verzamelaar stelt dat de kunstenaar en de galerie de afspraken niet zijn nagekomen, omdat uiteindelijk geen nieuw 'ruimtevullend' werk is gemaakt voor de tentoonstelling maar een bestaand werk – een kleine kartonnen doos – is uitgeleend. Had de kunstenaar dat werk toen wel geleverd voor de afgesproken prijs van $ 350.000, dan had de verzamelaar nu een werk bezeten met een waarde van tenminste € 1 miljoen.
De verzamelaar wil dat de rechtbank de kunstenaar veroordeelt om alsnog het werk te maken en te leveren, of anders om de gederfde winst te vergoeden.

Gedaagde, de kunstenaar

De kunstenaar en zijn galerie betwisten dat de gestelde overeenkomst tot stand is gekomen. Zo specifiek is dat niet besproken, het tentoonstellen van werk is niet hetzelfde als het (ver)kopen daarvan, en de verzamelaar heeft zich niet als beoogd koper in privé gepresenteerd maar als curator van het museum, voeren zij aan.

Rechtbank

De rechtbank constateert in een tussenvonnis dat partijen in ieder geval hadden afgesproken dat de kunstenaar, via zijn galerie, één of meer werken ter beschikking zou stellen om door de verzamelaar te worden tentoongesteld in de door partijen daarvoor uitgekozen museumzaal. Partijen zijn het er in wezen ook over eens dat de kunstenaar voor de expositie nieuw werk zou maken en dat hij daarbij in beginsel volledige artistieke vrijheid had. Onduidelijk is nog of de verzamelaar ook eigenaar van het nieuwe werk zou worden. De verzamelaar mag bewijzen dat dit is afgesproken.
In het eindvonnis van 24 juni 2015 oordeelt de rechtbank vervolgens dat de verzamelaar dat bewijs heeft geleverd. De kunstenaar moet daarom binnen een jaar een nieuw kunstwerk maken voor de verzamelaar. Hij moet daarbij rekening houden met diens voorkeur voor een werk 'dat reeds op het eerste gezicht, mede gelet op het formaat ervan, door de beschouwer als indrukwekkend wordt ervaren'. Het werk mag lijken op eerdere werken of aansluiten bij de ontwikkeling die de kunstenaar sinds 2013 heeft doorgemaakt.
De nieuwe creatie wordt het eigendom van de verzamelaar.

Vervolg

In december 2015 hebben de verzamelaar en kunstenaar een schikking getroffen. Het hoger beroep is daarmee van de baan.

Lees ook de volledige tekst van het tussenvonnis en het eindvonnis.

Bij verschil tussen deze tekst en de volledige uitspraak, is de tekst in de uitspraak beslissend.

5

'Het Rechtspraak Service Centrum is het visitekaartje van de Rechtspraak'

Annemarie Bardoel
Coördinator Webcare Rechtspraak Service Centrum

'Het Rechtspraak Service Centrum (RSC) is opgericht in het kader van KEI. De digitalisering komt eraan. En als RSC willen we graag mensen die gebruik maken van de digitalisering ondersteunen. Mensen die problemen hebben met inloggen, of vastlopen in de systemen, kunnen met ons contact opnemen en dan helpen wij ze verder.
Naast de vragen over de digitalisering beantwoorden we ook algemene Rechtspraakvragen. Daarmee ontlasten we de gerechten. Het zijn echt de standaardvragen die binnenkomen. En op het moment dat er vragen binnenkomen die betrekking hebben op een gerecht, bijvoorbeeld over een uitspraak of lopende zaak, dan zorgen we ervoor dat we onze tweede lijn – zoals we ze noemen – inzetten. Dan nemen we contact op met het gerecht of spir-it, het landelijk bureau vakinhoud en zij worden dan ingezet om de vraag zo goed mogelijk te beantwoorden. Het streven is dat er één centraal contactpunt is en dat is het Rechtspraak Service Centrum.

Het RSC bestaat uit twee teams: een telefonieteam en een webcareteam. Bij webcare richten we ons op de sociale media. Als Rechtspraak zetten Facebook en twitter (@RechtspraakNL) in, en het webcareteam beantwoordt alle vragen die hier binnenkomen. Daarnaast monitort dit team het web, dus we bekijken alles wat er op het internet over de Rechtspraak geschreven wordt. En op het moment dat er bijvoorbeeld onduidelijkheid is over een uitspraak of als iets verkeerd is begrepen, dan reageren we daar op. Het gaat dus om vragen die niet rechtstreeks aan de Rechtspraak gesteld worden. We reageren uit onszelf op iets wat over ons gezegd wordt en waar we wellicht opheldering kunnen geven. Het telefonieteam beantwoordt alle vragen die telefonisch binnenkomen. Beide teams hebben daarnaast nog een signaalfunctie. Bij bijvoorbeeld een storing in de digitale systemen of mogelijke reputatieschade koppelen we dat terug binnen de Rechtspraakorganisatie.

Als medewerkers van het RSC hebben we klantvriendelijkheid hoog in het vaandel staan. We zijn het visitekaartje van de Rechtspraak. Onlangs hebben we een klanttevredenheidsonderzoek gehad. Daarbij zijn klanten van het RSC, zowel klanten van het webcareteam als van het telefonieteam, ondervraagd over wat zij van de service vonden. Daar kwam een prachtig cijfer van een 8,7 uit en daar zijn we hartstikke trots op natuurlijk. Dus ik denk dat ik dan wel mag zeggen dat we in onze klantvriendelijkheid slagen.

De toekomst van het RSC ligt in het verlengde van waar we nu mee bezig zijn. We willen echt het aanspreekpunt zijn voor alle externe serviceverlening en we willen eigenlijk de wegwijzer zijn in onze Rechtspraakorganisatie. Voor de burger en de rechtzoekende kan het soms best een oerwoud zijn en zijn er vragen als 'waar moet ik zijn'. En het zou heel mooi zijn als het RSC ze daarbij kan helpen en wegwijs kan maken in onze organisatie.

'Lobby tegen MJP zorgde voor saamhorigheid'

Ellen de Groot
Senior rechter Kanton, rechtbank Overijssel

De presentatie van het meerjarenplan Rechtspraak (MJP) riep verontwaardiging op. Verontwaardiging en boosheid. Dat kwam vooral doordat altijd was bevestigd dat de locatie Almelo open zou blijven, maar een volwaardige rechtbank in Almelo ineens ter discussie kwam te staan. En dat was zo ongelooflijk en er was op geen enkele manier eerder een signaal gegeven dat het zou kunnen gaan gebeuren.
De commotie is ontstaan vanwege de huisvestingsparagraaf in het meerjarenplan Rechtspraak. Waarom zijn we daar zo tegen: omdat de regio Almelo economisch gezien, maar ook qua zaaksaantallen groter is dan de regio Zwolle. Bovendien is de reisafstand van het buitengebied in Twente naar Zwolle gewoon te groot om mensen veelvuldig naar rechtbanken te laten komen. We hebben het over reisafstanden van een uur tot anderhalf uur of vanuit het buitengebied nog langer als het gaat over openbaar vervoer. En dat vinden wij een belemmering voor de toegankelijkheid van de Rechtspraak.

De lobby hebben we ervaren als een enorm gevoel van saamhorigheid en eigenlijk ook wel verbroedering binnen de rechterlijke macht als het gaat om de werkvloer op een manier die nog nooit eerder vertoond is. En als het gaat om de lobby binnen Twente dan is het een enorme verbroedering en saamhorigheid binnen de hele Twentse gemeenschap.
Het resultaat van de lobby is groot geweest, want de huisvestingsparagraaf is in elk geval voorlopig van tafel en Almelo blijft, is de garantie, als volwaardige rechtbank bestaan. Dus we hebben het idee dat de lobby echt succes heeft gehad en dat heeft dan ook wel weer veel rust gebracht in de organisatie.

We begrijpen natuurlijk dat we moeten bezuinigen en daar lopen we ook echt niet voor weg. Daarom zijn we ook heel druk, zowel op de locatie Almelo als Zwolle, om de panden voor een groot deel verhuurd te krijgen. En daarmee genereren we heel veel inkomen, dus we werken absoluut mee aan bezuiniging door huurders in onze gebouwen te krijgen. Daarmee zetten we een overschot aan vloeroppervlak om in inkomsten.

De relatie met de Raad voor de rechtspraak is inmiddels verbeterd. Ik heb zelf Frits Bakker (voorzitter Raad voor de rechtspraak, red.) op persoonlijke titel uitgenodigd om naar Twente te komen, omdat ik merkte dat er na dat hele MJP zoveel negativiteit in de organisatie was ten opzichte van de Raad, dat mij dat in elk geval niet goed leek voor de onderlinge verhoudingen. Dat heeft ertoe geleid dat we met de collega's in Almelo en hier in Enschede een prima gesprek met Frits Bakker hebben gehad. Hij heeft ook zijn kant van het verhaal uitgelegd en zijn positie daarin en ik denk dat dat een eerste stap is geweest naar normalisering van de relatie.

'Een uitspraak is relevant als iedereen hem begrijpt'

Kiki Plugge
Senior raadsheer Strafrecht, gerechtshof Den Haag

Wij proberen er heel erg op te letten dat lastige uitspraken begrijpelijk zijn. In elk geval uitspraken waar heel veel belangstelling voor is vanuit de buitenwereld, bijvoorbeeld omdat er nabestaanden aanwezig zijn die met de pers praten of de pers zelf of de buurt die ook vaak komt.

In Den Haag zijn we een tijdje geleden begonnen met het maken van voorleesuitspraken. Dat doen we in dit type zaken. En daarin leggen we in tien minuten tot een kwartier op zitting uit wat de essentie van de uitspraak is in begrijpelijke taal. We hebben het dus niet over termen als doodslag of overtreding artikel 6 Wegenverkeerswet, maar we leggen gewoon uit wat er gebeurd is en wat het gevolg daarvan is. En dat kan maken dat mensen ook minder heftig reageren op zitting omdat je er rustig naar een uitslag toewerkt en dat op een begrijpelijke manier brengt. Als we de voorleesuitspraak doen, publiceren we gelijktijdig op rechtspraak.nl de echte uitspraak, zoals die juridisch helemaal hoort te zijn en helemaal cassatieproof, zoals wij dat noemen, met alle formele vereisten erin. Dat is dan ook de uitspraak waar juristen wat aan hebben en waar ze mee verder kunnen. Maar degenen die in de zaal zitten, zijn meestal niet de juristen, dat zijn gewoon de burgers die het willen begrijpen. En we zeggen er ook altijd bij: dit is de uitspraak zoals we het mondeling vertellen, maar als u precies wilt weten hoe het juridisch zit, kijk dan op rechtspraak.nl voor de volledige uitspraak.

De Zes van Breda is inmiddels ook al wel veel op radio en televisie geweest de afgelopen periode. Veel aandacht was er voor de herziening van de Hoge Raad. En het was ook best een ingewikkeld juridisch verhaal die herziening en we hebben daarbij eigenlijk voor twee dingen gekozen. We hebben de uitspraak op zitting eenvoudig voorgelezen in ongeveer tien minuten, terwijl als je die hele uitspraak zou voorlezen, je een uur bezig zou zijn. En daarnaast hebben we ervoor gekozen die uitspraak in een soort YouTube-filmpje begrijpelijk te maken. Dat filmpje duurde ongeveer vier minuten en daarin hebben we geprobeerd alle punten uit het arrest op een simpele manier uit te leggen. En dat zullen we in de toekomst in dit type zaken, waar aandacht voor is, ofwel van de burgers zelf ofwel van de media, blijven doen.

Er is steeds meer behoefte uit de maatschappij om duidelijk recht te spreken, ook vanuit de Rechtspraakorganisatie zelf. Er wordt nu gezegd dat je relevante uitspraken moet doen. Nou, wat is relevant, dat is dat mensen het begrijpen en de essentie eruit halen. Dus ik zou er heel erg voor zijn om het vaker te doen, maar we moeten wel goed kiezen waar we het doen. Want er is gewoon niet de mogelijkheid om het voor elke zaak te doen. Bij diefstal of een eenvoudige mishandeling is er gewoon de tijd niet voor. Maar als je merkt dat er echt behoefte is vanuit de omgeving dan zou ik ervoor zijn om het vaker te doen dan we nu doen. En wat ik van voorzitters begrijp, en mijn eigen ervaring is dat als je er een uurtje voor gaat zitten, dan heb je hem. Gewoon even nadenken wat de essentie is en dat opschrijven. Niet teveel met de dossiers erbij. Wij zien dat we het steeds meer gaan doen en ik denk dat het een goede zaak is als het ook elders in het land zou gebeuren.

'Je kunt straks direct zien wat er in jouw zaak gebeurt'

Guus Harten

Senior rechter Bestuursrecht, rechtbank Amsterdam
Product owner Bestuursrecht in programma Kwaliteit en Innovatie

KEI is het digitaliseringsprogramma van de Rechtspraak. Het is de bedoeling dat in 2018 in de Rechtspraak eigenlijk alle procedures digitaal gevoerd moeten kunnen worden. En dan hebben we het niet over de zittingen. De zittingen zullen in de meeste gevallen gewoon nog face to face zijn, rechter tegenover de partijen, alles daaromheen gaat digitaal. Dus het indienen van beroepschriften, het indienen van stukken, alle correspondentie, berichtenuitwisseling. Je kunt dan ook op de website het dossier inkijken.

Binnen KEI ben ik product owner voor het bestuursrecht en dat houdt zoveel in dat ik ervoor moet zorgen dat de software gemaakt wordt waarmee iedereen de beroepsprocedure goed en snel kan voeren.
In 2015 zijn we gestart met het vreemdelingenrecht. Daarin worden veel asiel- en bewaringszaken gedaan. En dat is een goede zaaksstroom om mee te beginnen, omdat daarin een aantal dingen makkelijker zijn dan in andere procedures. Iedereen procedeert eigenlijk altijd met een professional, een asieladvocaat; er is maar één bestuursorgaan dat erbij betrokken is, dat is altijd de IND; er worden nog geen griffierechten geheven; en het zijn redelijk overzienbare procedures met een hele korte doorlooptijd. In dat opzicht ideaal om het digitaliseren mee te beginnen. En dat gaan we later dan uitbouwen naar de moeilijkere procedures.

De doelstellingen van KEI zijn eigenlijk dat er in eerste instantie een versnelling van de procedures gaat komen, maar met name ook dat het procederen aansluit bij de behoeften van de maatschappij die in alle opzichten al erg aan het digitaliseren is. We hebben tot nu toe iets meer dan 1000 zaken digitaal gevoerd. De ervaringen zijn dat er nog redelijk veel kinderziektes zitten in het systeem. Maar een van de voordelen die het brengt is dat het veel sneller gaat. Veel informatie die van de advocatuur komt of van de IND is al digitaal beschikbaar en kan nu ook heel eenvoudig naar de Rechtspraak gestuurd worden. Je moet je bedenken dat het in de oude papieren situatie vaak één à twee weken kostte voor het dossier compleet was. Nu is dat één of twee uur. Voor iedereen is dat een stuk prettiger.

Op dit moment kunnen alle advocaten in het asiel- en bewaringsrecht al procederen via mijnrechtspraak.nl. Feitelijk doen er nu zo'n 150 advocaten mee van de ongeveer 450 asieladvocaten die mee hadden kunnen doen, dus we hebben al een heel groot bereik. De toekomst zal zijn dat het verplicht wordt. De grote aantallen verwachten we dus pas als de wet in werking treedt. En dat is naar verwachting 1 januari 2017.

In een latere fase van de wetgeving kunnen ook burgers gaan procederen via mijnrechtspraak. Voor hen betekent het dat ze net als voor de advocaten op ieder moment van de dag hun dossier in kunnen zien. En dat betekent dus ook dat niet alleen de advocaten berichten naar de rechtbank kunnen sturen, maar zijzelf ook. En ze zien direct wat er gebeurt in de zaak.

Jongeren vertellen hun verhaal van de Rechtspraak

Jongeren weten zelf het beste ze interessant vinden en wat niet. Daarbij gaat het niet alleen om de inhoud, maar ook om de verpakking. Om de boodschap maximaal over te brengen, is het essentieel hen aan te spreken in hun eigen belevingswereld.
Daarom vertellen jongeren het verhaal van de Rechtspraak aan leeftijdgenoten, op de plek waar die doelgroep te vinden is: internet. Jongeren maken dagelijks gebruik van online mediakanalen en het gros heeft ervaring met het maken van content op social media, variërend van korte posts tot complexe video's.
Elf gemotiveerde jongeren, uit alle hoeken van het land en met verschillende achtergronden opleidingsniveaus, brengen grote en kleine zaken in beeld, wat door hun leeftijdgenoten enthousiast wordt ontvangen. Sinds de start in september 2015 hebben ze meer dan duizend vaste volgers verzameld. Bij gelegenheid hebben hun posts via de online kanalen van de Rechtspraak zelfs een nog groter bereik, soms wel meer dan 100.000 mensen.

Met deze reporters heeft de Rechtspraak een groep ambassadeurs van 15 tot 20 jaar oud binnengehaald. Zij trekken een doelgroep aan die wij daarvoor niet bereikten.
De Rechtspraak Reporters krijgen op verschillende momenten gedurende hun aanstelling, de pilot loopt tot juni 2016, een aantal trainingen: social mediatraining, cameratraining, les in interviewtechnieken, maar ook inhoudelijke scholing over de Rechtspraak. Daarna mogen ze zelfstandig aan de slag en wonen ze rechtszaken bij, waarbij ze bijvoorbeeld vlakbij Willem Holleeder komen te zitten en de mediagekte rond Badr Hari ervaren – spannende verhalen voor jongeren. Ze krijgen de kans landelijk bekende advocaten als Gerard Spong te interviewen en Umberto Tan te ontmoeten, als dagvoorzitter van de Dag voor de Rechtspraak. Maar ze praten ook met bodes en griffiers en ze interviewen rechters. Vinden zij hun beroep moeilijk? Twijfelen ze wel eens? Wat dragen ze onder die toga? En waarom wordt iemand eigenlijk president van de Hoge Raad? Hun onbevangen nieuwsgierigheid levert producties op die jongeren aanspreken en een kijkje achter de schermen van de Rechtspraak geven.

6

Financiën

Jaarrekening 2015
Rechtspraak

Geconsolideerde balans per 31 december 2015 (na resultaatbestemming)

			31-12-2015		31-12-2014
		(x € 1.000)	(x € 1.000)	(x € 1.000)	(x € 1.000)
	Activa				
	Vaste activa				
[1]	**Materiële vaste activa**				
	Grond en gebouwen	15.344		17.331	
	Installaties en inventarissen	42.944		46.013	
	Overige materiële vaste activa	22.203		21.572	
			80.491		84.916
	Financiële vaste activa				
[2]	Vordering Ministerie van Veiligheid en Justitie inzake vakantiegelden		21.059		21.059
	Vlottende activa				
	Vorderingen				
	Overige vorderingen	1.383		2.127	
[3]	Overlopende activa	9.417		12.521	
			10.800		14.648
[4]	**Liquide middelen**		158.131		174.080
	Totaal activa		**270.481**		**294.703**
	Passiva				
[5]	**Eigen vermogen**		24.265		23.483
[6]	**Egalisatierekening**		41.143		57.844
[7]	**Voorzieningen**		30.305		35.454
	Langlopende schulden				
[8]	Leningen bij het Ministerie van Financiën	68.264		70.795	
	Overige langlopende schulden	994		1.306	
[9]	Vooruitontvangen bedragen Openbaar Ministerie	1.551		1.593	
			70.809		73.694
	Kortlopende schulden				
	Crediteuren	14.857		16.178	
[10]	Overlopende passiva	89.102		88.051	
			103.959		104.228
	Totaal passiva		**270.481**		**294.703**

Geconsolideerde winst-en-verliesrekening over 2015

		Realisatie 2015 (x € 1.000)	Begroot 2015 (x € 1.000)	Realisatie 2014 (x € 1.000)
	Opbrengsten			
[11A]	Bijdrage kerndepartement Ministerie van Veiligheid en Justitie	1.003.442	997.158	988.448
[11B]	Overige bijdrage van Ministerie van Veiligheid en Justitie	24.229	31.500	31.508
[12]	Overige bedrijfsopbrengsten	8.368	8.200	8.264
[13]	Bijdrage meer/minder werk	-25.380	0	-5.749
	Totaal opbrengsten	**1.010.659**	**1.036.859**	**1.022.471**
	Kosten			
[14]	Personele kosten	759.935	789.442	769.552
[15]	Materiële kosten	220.298	235.550	229.615
[16]	Afschrijvingen materiële vaste activa	24.863	29.704	22.451
[17]	Rentekosten	1.726	1.941	2.001
[18]	Gerechtskosten	3.054	3.705	4.001
	Totaal kosten	**1.009.876**	**1.060.342**	**1.027.620**
	Resultaat	**783**	**-23.483**	**-5.149**

Geconsolideerd kasstroomoverzicht over 2015

		2015		2014
	(x € 1.000)	(x € 1.000)	(x € 1.000)	(x € 1.000)
Beginsaldo liquide middelen		**174.080**		**173.782**
Kasstroom uit operationele activiteiten				
Resultaat	783		-5.149	
Aanpassingen voor:				
Afschrijvingen op materiële vaste activa	25.560		23.256	
Mutatie voorzieningen	-5.149		301	
Vrijval vooruitontvangen bedragen OM	-549		-560	
Verandering in werkkapitaal				
Mutatie financiële vaste activa en vorderingen	2.209		7.567	
Mutatie kortlopende schulden (excl. kortlopend deel leningen en vooruitontvangen bedragen OM)	384		-10.912	
Mutatie egalisatierekening	-16.701		5.749	
Kasstroom uit operationele activiteiten		**6.537**		**20.252**
Kasstroom uit investeringsactiviteiten				
Investeringen materiële vaste activa	-21.658		-25.294	
Desinvesteringen materiële vaste activa	522		492	
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		**-21.136**		**-24.802**
Kasstroom uit financieringsactiviteiten				
Aflossingen leningen	-24.774		-22.660	
Aangegane leningen	23.255		27.655	
Mutatie overige langlopende leningen	-310		-312	
Toename vooruitontvangen bedragen OM	479		165	
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		**-1.350**		**4.848**
Eindsaldo liquide middelen		**158.131**		**174.080**

Toelichting op de geconsolideerde balans en winst-en-verliesrekening

Algemene toelichting

Consolidatie

In de consolidatie worden de financiële gegevens van de Rechtspraak opgenomen samen met haar publiekrechtelijke entiteiten waarop zij een overheersende zeggenschap kan uitoefenen of waarover zij de centrale leiding heeft. Onderlinge transacties, vorderingen en schulden tussen de entiteiten worden geëlimineerd. De waarderingsgrondslagen van alle in de consolidatie betrokken entiteiten zijn gelijk. De entiteiten zijn voor 100 procent opgenomen in de consolidatie. De in de consolidatie betrokken organen zijn:

Rechtbanken:	Vestigingsplaats
Rechtbank Amsterdam	Amsterdam
Rechtbank Den Haag	Den Haag
Rechtbank Gelderland	Arnhem
Rechtbank Limburg	Maastricht
Rechtbank Midden-Nederland	Utrecht
Rechtbank Noord-Holland	Haarlem
Rechtbank Noord-Nederland	Groningen
Rechtbank Oost-Brabant	's-Hertogenbosch
Rechtbank Overijssel	Zwolle
Rechtbank Rotterdam	Rotterdam
Rechtbank Zeeland-West-Brabant	Breda

Gerechtshoven:	
Gerechtshof Amsterdam	Amsterdam
Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden	Arnhem
Gerechtshof 's-Hertogenbosch	's-Hertogenbosch
Gerechtshof Den Haag	Den Haag

Bijzondere colleges:	
Centrale Raad van Beroep	Utrecht
College van Beroep voor het bedrijfsleven	Den Haag

Overige entiteiten:	
Bureau Raad voor de rechtspraak	Den Haag
Spir-it	Utrecht
Studiecentrum Rechtspleging (SSR)	Utrecht
Landelijk Dienstencentrum voor de Rechtspraak (LDCR)	Utrecht

Toelichting op het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. De indirecte methode houdt in dat het gerapporteerde resultaat wordt aangepast voor:

– posten van de winst-en-verliesrekening die geen invloed hebben op ontvangsten en uitgaven in dezelfde periode;

- mutaties in voorzieningen, overlopende posten, handelsdebiteuren en handelscrediteuren. Overigens worden mutaties in investeringscrediteuren hier niet in meegenomen, want de kasstromen uit hoofde van investeringen in materiële vaste activa worden afzonderlijk onder de investeringskasstroom gepresenteerd;
- posten van de winst-en-verliesrekening waarvan de ontvangsten en uitgaven niet worden beschouw als behorend tot de operationele activiteiten.

De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit kasgelden en de rekening-courant met het Ministerie van Financiën.

Schattingen

Om de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening te kunnen toepassen, is het nodig dat het bestuur van de Rechtspraak zich over verschillende zaken een oordeel vormt en dat het bestuur schattingen maakt die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in art. 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende jaarrekeningposten.

Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Algemeen

De jaarrekening 2015 is door leden van de Raad opgemaakt en vastgesteld op 10 mei 2016.

De geconsolideerde jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en de stellige uitspraken van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, die uitgegeven zijn door de Raad voor de Jaarverslaggeving. De jaarrekening is opgesteld in euro's.

Voor enkele grondslagen wordt afgeweken van deze wettelijke bepalingen en richtlijnen. Deze afwijkingen kunnen worden onderverdeeld in twee soorten. De eerste soort afwijkingen is gebaseerd op specifieke wet- en regelgeving voor de rijksoverheid en de Rechtspraak. Dit betreft de volgende wet- en regelgeving met bijbehorende afwijkingen:

- het eigen vermogen is anders gepresenteerd in aansluiting op het Besluit Financiering Rechtspraak 2005 (BFR 2005);
- de jaarrekening bevat de post egalisatierekening in aansluiting op het BFR 2005;
- de opbrengstverantwoording is in aansluiting op BFR 2005;
- geen opname van voorzieningen in het kader van jubileumuitkeringen en arbeidsongeschiktheid in aansluiting op de Regeling Agentschappen 2012.

De tweede soort afwijkingen is tijdens het besluitvormingsproces van het Besluit Financiering Rechtspraak 2005 tot stand gekomen en vastgelegd in het Handboek Financiële Bedrijfsvoering Rechtspraak:

- het niet op de balans opnemen van een reservering voor de verplichting in het kader van vakantiedagen; deze worden in de toelichting als niet uit de balans blijkende verplichting opgenomen;
- aangekochte software met een jaarlijkse betaalplicht is niet geactiveerd;
- het jaarverslag Rechtspraak aan de Minister, zoals benoemd in de Wet op de rechterlijke organisatie, is vormgegeven middels een geconsolideerde jaarrekening Rechtspraak, zonder enkelvoudige jaarrekening concernbedrijf Rechtspraak.

Activa en verplichtingen worden in het algemeen gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs of de actuele waarde. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld, vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs.

Materiële vaste activa

Materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs plus bijkomende kosten onder aftrek van lineaire afschrijvingen gedurende de geschatte toekomstige gebruiksduur. Afschrijvingen op materiële vaste activa worden berekend volgens een vast percentage van de verkrijgingsprijs op basis van de geschatte toekomstige gebruiksduur van de betreffende materiële vaste activa. Afschrijvingen vinden plaats tot restwaarde. Voor zover niet anders is vermeld, is de restwaarde op nihil gesteld. Op materiële vaste activa in bestelling wordt niet afgeschreven. Er wordt rekening gehouden met de bijzondere waardeverminderingen die op balansdatum worden verwacht.

Het groot onderhoud van materiële vaste activa wordt, voor zover voor rekening van de Rechtspraak, als kosten ten laste van het resultaat gebracht.

Financiële vaste activa

Vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde onder aftrek van een voorziening wegens vermoedelijke oninbaarheid.

Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa

De Rechtspraak beoordeelt op iedere balansdatum of er aanwijzingen zijn dat een vast actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig kan zijn. Indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief vastgesteld.

Kortlopende schulden en vorderingen

Kortlopende schulden en vorderingen worden gewaardeerd tegen de reële waarde inclusief de transactiekosten. Na eerste verwerking wordt gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Indien er geen sprake is van agio of disagio en transactiekosten is de geamortiseerde kostprijs gelijk aan de nominale waarde van de kortlopende schulden en vorderingen.

Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit kasgelden en een rekening-courant met het Ministerie van Financiën en worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Voorzieningen

Voorzieningen worden gevormd voor in rechte afdwingbare of feitelijke verplichtingen die op balansdatum bestaan waarbij het waarschijnlijk is dat een uitstroom van middelen noodzakelijk is en waarvan de omvang op betrouwbare wijze is te schatten. De voorzieningen worden gewaardeerd tegen de beste schatting van de bedragen die noodzakelijk zijn om de verplichtingen per balansdatum af te wikkelen, zijnde de nominale waarde van de verwachte uitgaven die noodzakelijk zijn, tenzij anders vermeld.

De (B)WW-voorziening wordt gewaardeerd tegen contante waarde. De hierbij gehanteerde disconteringsfactor is afgeleid van het rentepercentage van staatsleningen met een looptijd van 10 jaar.

Langlopende schulden

Langlopende schulden worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Grondslagen voor bepaling van het resultaat

Algemeen

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de opbrengsten en de kosten over het jaar.

Opbrengstverantwoording

De ontvangen bijdragen in het kader van de productie wordt verantwoord in het verslagjaar waar de productie wordt gerealiseerd. Overige bijdragen worden toegerekend aan het verslagjaar waarop ze betrekking hebben.

Personeelsbeloningen

Periodiek betaalbare beloningen

Lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de winst-en-verliesrekening voor zover ze verschuldigd zijn aan werknemers.

Pensioenregeling

De werknemers van de Rechtspraak vallen onder de pensioenregeling van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds. De Rechtspraak heeft de pensioenregeling verwerkt volgens de verplichtingenbenadering. De over het verslagjaar verschuldigde premie wordt als last verantwoord. De Rechtspraak heeft voor deze pensioenregeling geen andere wettelijke of feitelijke verplichting indien een tekort zich voordoet bij het ABP. Wanneer echter de premiebetaling niet meer kostendekkend is, kan dit bij de Rechtspraak leiden tot ofwel een aanpassing van de premie dan wel een versobering van de pensioenregeling.

Afschrijvingen op materiële vaste activa

De afschrijvingen op de materiële vaste activa worden vanaf het moment van ingebruikname afgeschreven over de verwachte toekomstige gebruiksduur.
De afschrijvingen zijn gebaseerd op de verkrijgingsprijs en vinden plaats volgens de lineaire methode.

Kosten

De kosten worden bepaald op historische basis en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Rentelasten

Rentelasten worden tijdsevenredig verwerkt en toegerekend aan het jaar waarover zij verschuldigd zijn.

Toelichting op de geconsolideerde balans

Activa

[1] Materiële vaste activa

	Grond en gebouwen	Installaties en inventarissen	Overige	Totaal
				Bedragen x €1.000
Aanschafwaarde begin periode	37.548	175.336	114.306	327.190
Cumulatieve afschrijvingen	-20.217	-129.323	-92.734	-242.274
Boekwaarde 31 december 2014	**17.331**	**46.013**	**21.572**	**84.916**
Mutaties gedurende periode				
Investeringen	1.520	7.458	12.680	21.658
Desinvesteringen	-153	-2.222	-1.729	-4.104
Afschrijvingen	-3.258	-10.207	-11.938	-25.403
Duurzame waardeverminderingen	-157	0	0	-157
Afschrijvingen desinvesteringen	61	1.902	1.618	3.581
Totaal mutaties	*-1.987*	*-3.069*	*631*	*-4.425*
Aanschafwaarde einde periode	38.915	180.572	125.257	344.744
Cumulatieve afschrijvingen	-23.571	-137.628	-103.054	-264.253
Boekwaarde 31 december 2015	**15.344**	**42.944**	**22.203**	**80.491**

De overige materiële vaste activa betreffen voornamelijk hardware en software. Zelfontwikkelde software is niet geactiveerd; alleen van derden gekochte software is geactiveerd voor zover geen sprake is van een jaarlijkse betaalplicht. Kunst is niet geactiveerd onder de materiële vaste activa maar is als niet in de balans opgenomen activa verantwoord.

De gehanteerde afschrijvingspercentages zijn in onderstaande tabel opgenomen:

		Afschrijvingspercentage
Grond en gebouwen	Verbouwingen	10%
Installaties en inventarissen	Installaties	10%
	Meubilair	10-20%
	Kantoormachines	20%
	Stoffering	12,5%
	Audiovisuele middelen	12,5%
	Overige	20%
Overige materiële vaste activa	Hardware	33,33%
	Software	33,33%
	Overig (geen ICT-activa)	20%

Eigendom

Van een deel van de materiële vaste activa is de Rechtspraak wel economisch eigenaar maar geen juridisch eigenaar. Het betreft hier voornamelijk verbouwingen en bedrijfsinstallaties die zijn geplaatst in panden waarin de gerechten zijn gehuisvest. De verbouwingen zijn opgenomen onder de categorie grond en gebouwen, de bedrijfs-installaties zijn opgenomen in de categorie installaties en inventarissen.

Financiële vaste activa

[2] Vordering Ministerie van Veiligheid en Justitie inzake vakantiegelden

Bedragen x €1.000	31-12-2015	31-12-2014
Vordering inzake vakantiegelden	21.059	21.059

De vordering op het Ministerie van Veiligheid en Justitie inzake de financiering van de te betalen vakantiegelden is ontstaan bij het inwerking treden van het baten-lastenstelsel per 1 januari 2005. Met het Ministerie van Veiligheid en Justitie is geen aflossingsschema overeengekomen, wel zijn er afspraken gemaakt over voorwaardelijke aflossingen. Er wordt door de Rechtspraak geen rente berekend. Elk jaar wordt het saldo van de resterende vordering door het Ministerie van Veiligheid en Justitie bevestigd.

Vlottende activa

Vorderingen

Alle overige vorderingen en overlopende activa hebben een looptijd korter dan een jaar. De reële waarde van de vorderingen benadert de boekwaarde ervan. Voorzieningen voor oninbaarheid zijn voor een bedrag van 0,165 miljoen euro getroffen.

[3] Overlopende activa

Bedragen x €1.000	31-12-2015	31-12-2014
Nog te ontvangen bedragen en overige overlopende activa	3.660	8.032
Vooruitbetaalde bedragen	5.757	4.489
Totaal	**9.417**	**12.521**

[4] Liquide Middelen

De liquide middelen staan vrij ter beschikking van de Rechtspraak en bedragen per jaareinde totaal 158,131 miljoen euro. Het saldo bestaat hoofdzakelijk uit een rekening-courant met het Ministerie van Financiën en een zeer klein deel (enkele duizenden euro's) betreft kasgelden.

Passiva

[5] Eigen vermogen

Het verloop van de exploitatiereserve is als volgt:

Bedragen x €1.000	31-12-2015	31-12-2014
Stand 1 januari	23.482	28.632
Bestemming resultaat	783	-5.149
Stand 31 december	**24.265**	**23.482**

[6] Egalisatierekening

Het verloop van de egalisatierekening is als volgt:

Bedragen x €1.000	31-12-2015	31-12-2014
Stand 1 januari	**57.844**	**52.095**
Vrijval egalisatierekening	-42.081	-
Opbrengst/bijdrage meer/minderwerk	25.380	5.749
Stand 31 december	**41.143**	**57.844**

Op basis van de met de minister van Veiligheid en Justitie gemaakte afspraken over de te realiseren en gefinancierde productie heeft de Rechtspraak minderwerk voor een bedrag van 34,5 miljoen euro gerealiseerd. De minister heeft het beroep op de hardheidsclausule met betrekking tot vreemdelingenzaken (9,1 miljoen euro) gehonoreerd waardoor uiteindelijk een bedrag van 25,4 miljoen euro aan de egalisatierekening wordt toegevoegd.
Daarnaast valt in 2015 42,1 miljoen euro vrij naar aanleiding van met de minister gemaakte afspraken.

[7] Voorzieningen

De balanspost voorzieningen betreft de volgende voorzieningen:

Bedragen x €1.000	31-12-2015	31-12-2014
Voorziening nieuwbouw	17.300	19.800
Voorziening BWW & WW-gelden	9.138	10.574
Reorganisatievoorziening	2.817	4.180
Voorziening claims	1.050	900
Totaal	**30.305**	**35.454**

Voorziening nieuwbouw

De voorziening nieuwbouw verloopt als volgt:

Bedragen x €1.000	31-12-2015	31-12-2014
Stand per 1 januari	**19.800**	**18.900**
Onttrekkingen	-400	-
Vrijval	-2.100	-
Dotaties	0	900
Stand per 31 december	**17.300**	**19.800**

Deze voorziening is gevormd in 2012 voor de financiële gevolgen van een nieuwbouw-project. Het gaat om boekwaardeverlies en de afkoopregelingen met betrekking tot lopende contracten. In 2014 is de disconteringsvoet aangepast naar nihil, de huidige marktomstandigheden daarmee volgend. In 2015 is begonnen met de sloop van één van de panden welke uit deze voorziening zijn onttrokken. Daarnaast is de datum van de tijdelijke huisvesting verplaatst naar een later moment in 2016, waardoor de afkoopsom lager wordt, met als gevolg een vrijval in 2015. De voorziening is volledig langlopend.

Voorziening BWW & WW-gelden

De voorziening BWW & WW verloopt als volgt:

Bedragen x €1.000	31-12-2015	31-12-2014
Stand per 1 januari	**10.574**	**11.370**
Onttrekkingen	-3.692	-3.784
Vrijval	-1.311	-2.054
Dotaties	3.567	5.042
Stand per 31 december	**9.138**	**10.574**

De toekomstige verplichtingen uit hoofde van bovenwettelijke werkloosheidsuitkering en de werkloosheidsuitkeringen zijn in deze voorziening opgenomen in aansluiting op de wettelijke regeling hieromtrent. De voorziening is opgenomen tegen contante waarde en in de voorziening is rekening gehouden met de geschatte einddatum van de uitkering. Van de voorziening is een bedrag van 5,913 miljoen euro als langlopend (langer dan een jaar) aan te merken.

Reorganisatievoorziening

De reorganisatievoorziening verloopt als volgt:

Bedragen x €1.000	31-12-2015	31-12-2014
Stand per 1 januari	**4.180**	**4.375**
Onttrekkingen	-1.825	-1.897
Vrijval	-516	-681
Dotaties	978	2.383
Stand per 31 december	**2.817**	**4.180**

De reorganisatievoorziening is gevormd ter dekking van de kosten van reorganisaties binnen de Rechtspraak. In de voorziening zijn onder meer de kosten opgenomen voor loondoorbetaling, begeleidingskosten en juridische kosten. Van de voorziening is een bedrag van 0,979 miljoen euro als langlopend (langer dan een jaar) aan te merken.

Voorziening claims

De voorziening claims verloopt als volgt:

Bedragen x €1.000	31-12-2015	31-12-2014
Stand per 1 januari	**900**	**500**
Onttrekkingen	-75	0
Vrijval	-175	0
Dotaties	400	400
Stand per 31 december	**1.050**	**900**

De voorziening is getroffen voor claims waar een verwachte uitstroom van liquide middelen is. Van de voorziening is een bedrag van 0,525 miljoen euro als langlopend (langer dan een jaar) aan te merken.

Langlopende schulden

[8] Leningen bij het Ministerie van Financiën

Bedragen x € 1.000	31-12-2015	31-12-2014
Stand per 1 januari lang en kort	94.793	89.799
Aflossing gedurende het jaar	-24.774	-22.661
Leningen aangegaan	23.255	27.655
Stand lang en kort 31 december	*93.274*	*94.793*
Kortlopend deel volgend boekjaar	-25.010	-23.998
Stand per 31 december lang	**68.264**	**70.795**

De leningen zijn aangegaan ter financiering van de materiële vaste activa. De rente inzake de leningen varieert, afhankelijk van de looptijd van de lening, tussen 0 en 4,51%.

Specificatie langlopend deel van de leningen	Bedragen x € 1.000
Deel van de lening dat afgelost wordt in 2017;	21.309
Deel van de lening die afgelost worden in 2018-2021;	41.649
Deel van de lening dat afgelost wordt na 2021.	5.306
Totaal	**68.264**

[9] Vooruitontvangen bedragen Openbaar Ministerie

De gemeenschappelijke materiële vaste activa met het Openbaar Ministerie zijn veelal geactiveerd op de balans van de Rechtspraak, omdat die doorgaans de grootste gebruiker is.

Bedragen x € 1.000	31-12-2015	31-12-2014
Stand per 1 januari lang en kort	2.117	2.512
Vrijval gedurende het jaar	-549	-560
Schulden aangegaan	480	165
Stand lang en kort 31 december	*2.048*	*2.117*
Kortlopend deel volgend boekjaar	-497	-524
Stand per 31 december lang	**1.551**	**1.593**

Specificatie langlopend deel vooruitontvangen bedragen OM	Bedragen x € 1.000
Deel van vooruitontvangen bedragen OM dat vrijvalt in 2017;	393
Deel van vooruitontvangen bedragen OM dat vrijvalt in 2018-2021;	1.100
Deel van vooruitontvangen bedragen OM dat vrijvalt na 2021.	58
Totaal	**1.551**

Kortlopende schulden

De kortlopende schulden hebben een resterende looptijd van korter dan een jaar. De reële waarde van de kortlopende schulden benadert de boekwaarde vanwege het kortlopend karakter ervan.

[10] Overlopende passiva

Bedragen x €1.000	31-12-2015	31-12-2014
Nog te betalen bedragen		
- Reservering vakantiegelden	27.249	26.474
- Eindejaaruitkering incl. sociale lasten	4.445	4.260
- Rentekosten	67	86
- Overig	26.821	29.411
Vooruitontvangen bedragen	5.013	3.298
Lening Ministerie van Financiën (kortlopend deel < 1 jaar)	25.010	23.998
Vrijval vooruitontvangen bedragen OM (kortlopend deel < 1 jaar)	497	524
Totaal	**89.102**	**88.051**

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Niet in de balans opgenomen activa

Kunst

De historische aanschafwaarde van de aanwezige kunst ultimo 2015 is circa 1,77 miljoen euro (2014: circa 1,75 miljoen euro).

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Personele verplichtingen

De verplichtingen aan personeel uit hoofde van openstaande verlofsaldi ultimo 2015 bedraagt 20,9 miljoen euro (2014: 23,9 miljoen euro). Hierbij is rekening gehouden met een opslag voor sociale lasten en pensioenpremies.

Huurverplichtingen

De verplichtingen met betrekking tot door de Rechtspraak gehuurde panden bedroegen in 2015 circa 116 miljoen euro (2014: circa 115 miljoen euro). De huurprijs zal vanaf 2016 significant (circa 24 miljoen euro) dalen als gevolg van herstructurering van de huursystematiek. Vanaf 2017 zal er een effect zijn naar aanleiding van een nieuw rijkshuisvestingstelsel. De consequenties worden momenteel nader uitgewerkt.

Facilitaire verplichtingen

Deze verplichtingen bedragen voor boekjaar 2016 circa 12,0 miljoen euro (2015: 12,3 miljoen euro) en hebben betrekking op kosten voor onder andere beveiliging, catering en schoonmaak.

Juridische claims

De verplichtingen met betrekking tot de juridische claims, anders dan degene die op de balans zijn opgenomen, zullen naar inschatting niet leiden tot significante verplichtingen.

Toelichting op de geconsolideerde winst-en-verliesrekening

[11A] Bijdrage kerndepartement Ministerie van Veiligheid en Justitie
Dit betreft de totale bijdrage zoals die door de Minister van Veiligheid en Justitie is verstrekt.

Bedragen x € 1.000		2015		2014
Stand Miljoenennota		**953.130**		**1.014.481**
Mutaties Voorjaarsnota regulier	1.599		-27.762	
Mutaties Voorjaarsnota uit egalisatierekening	42.081		0	
Mutaties Najaarsnota / Slotwet	7.009		1.286	
Subtotaal		*1.003.819*		*988.005*
Vooruitontvangen bijdrage tuchtrecht uit 2013/2014		284		380
Vooruitontvangen bijdragen tuchtrecht en digitale lasten 2015		0		-284
Verrekening bijdrage gerechtskosten		-661		347
Totaal beschikbaar		**1.003.442**		**988.448**

In de bijdrage van het Ministerie van Veiligheid en Justitie is een bijdrage in de gerechtskosten begrepen die in 2015 3,1 miljoen euro (2014: 4,0 miljoen euro) bedraagt. Deze bijdrage is gelijk aan de gemaakte gerechtskosten [18]. De gerealiseerde gerechtskosten worden volledig vergoed.

[11B] Overige bijdrage van Ministerie van Veiligheid en Justitie

Bedragen x € 1.000	2015	2014
Bijdragen V&J-diensten spir-it	6.338	7.254
Bijdrage OM gerechten	9.909	12.482
Bijdrage OM SSR	6.460	7.760
Kluwer/SDU bijdrage OM en Hoge Raad	1.260	1.260
Bijdrage V&J Leonardo griffierechten	57	2.623
Overige	205	129
Totaal	**24.229**	**31.508**

De overige bijdrage van het Ministerie van Veiligheid en Justitie bestaat uit bijdragen van andere onderdelen van het Ministerie.

[12] Overige bedrijfsopbrengsten

Bedragen x € 1.000	2015	2014
Parketpolitie rechtbank Amsterdam	5.480	5.480
Accountantskamer	1.144	1.074
Medisch tuchtrecht	188	192
Bijdragen SSR	1.502	804
Overig	54	714
Totaal	**8.368**	**8.264**

[13] Bijdrage meer/minder werk

Dit betreft het saldo van meer- en minderwerk van productie zoals dat door de Rechtspraak is gerealiseerd ten opzichte van de met de Minister van Veiligheid en Justitie gemaakte afspraken bij het vaststellen van de begroting. Deze wordt afgerekend tegen 70 procent van de afgesproken tarieven. Voor 2015 heeft de Rechtspraak met de Minister de afrekening met de egalisatierekening per saldo vastgesteld op 25,4 miljoen euro minderwerk (2014: 5,7 miljoen euro minderwerk).

[14] Personele kosten

Bedragen x € 1.000	2015	2014
Salarissen	563.775	546.471
Sociale lasten	60.984	59.842
Pensioenpremies	71.420	83.309
Overige personele kosten	63.756	79.930
Totaal	**759.935**	**769.552**

Personeelsomvang

De personele kosten zijn te relateren aan het aantal werknemers bij de Rechtspraak. Hierover geven de tabellen “Aantal medewerkers en formatie Rechtspraak” en “Bezetting landelijke diensten” in het Jaarverslag Rechtspraak 2015 nadere informatie. Ultimo 2015 waren er 9.395 FTE in dienst bij de gerechten en de landelijke diensten.

Bezoldiging bestuurders

De voorzitter en de drie leden van de Raad voor de rechtspraak worden bezoldigd op basis van artikel 86 van de Wet op de rechterlijke organisatie juncto artikel 1 en 2 van het Besluit rechtspositie leden gerechtsbesturen en Raad voor de rechtspraak juncto artikel 7 en bijlage 3 van de Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren. De totale bezoldiging 2015 van de voorzitter en de leden van de Raad voor de rechtspraak is 604.703 euro (2014: 643.575 euro).

[15] Materiële kosten

Bedragen x € 1.000	2015	2014
Huisvestingskosten	115.134	119.851
Exploitatiekosten	105.164	109.764
Totaal	**220.298**	**229.615**

De huisvestingskosten zijn gedaald met circa 4,7 miljoen euro door met name de vrijval van de voorziening nieuwbouw.

De exploitatiekosten zijn gedaald met circa 4,5 miljoen euro door met name verminderde dienstverlening aan het OM en realisatie van besparingen op inkoopcontracten.

Accountantshonoraria

Onder de exploitatiekosten zijn de accountantshonoraria opgenomen. Onderstaande honoraria betreffen de werkzaamheden die bij de Rechtspraak en bij de in de consolidatie betrokken organen zijn uitgevoerd door accountantsorganisaties en externe accountants zoals bedoeld in art. 1, lid 1 Wta (Wet toezicht accountants-organisaties). De volgende bedragen zijn ten laste van het resultaat gebracht:

Bedragen x € 1.000	2015	2014
Controle van de jaarrekening	523	508
Andere controlewerkzaamheden	190	287
Fiscale advisering	0	2
Andere niet-controlediensten	0	78
Totaal	**713**	**875**

[16] Afschrijvingen materiële vaste activa

De afschrijvingskosten [zie ook 1] worden verminderd met de vrijval van de balans-post vooruitontvangen bedragen voor gemeenschappelijke activa van het Openbaar Ministerie.

Bedragen x € 1.000	2015	2014
Totaal afschrijvingen [1]	25.560	23.291
+/+ Afschrijvingskosten uit desinvesteringen	105	0
-/- Vrijval correcties overig	0	-280
-/- Vrijval vooruitontvangen bedragen OM	-802	-560
Afschrijvingskosten	**24.863**	**22.451**

[17] Rentelasten

Het betreft hier de rentelasten als gevolg van de door het Ministerie van Financiën verstrekte leningen ten behoeve van de aanschaf van materiële vaste activa.

[18] Gerechtskosten

Onder gerechtskosten worden verstaan de kosten die het gerecht maakt gedurende of als gevolg van de behandeling van een aan de rechter voorgelegde zaak. Deze gerealiseerde kosten worden volledig vergoed door het Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Den Haag, 10 mei 2016

voorzitter Raad voor de rechtspraak
w.g. mr. F.C. Bakker

lid Raad voor de rechtspraak
w.g. drs. P. Arnoldus

Raad voor de rechtspraak
Den Haag

Overige gegevens

Resultaatbestemming

In het Besluit financiering rechtspraak 2005 zijn specifieke afspraken met betrekking tot de financiële verantwoording opgenomen. In deze afspraken is voor de bestemming van het exploitatiesaldo geregeld, in artikel 17 lid 5 en 6, dat het exploitatieresultaat van de rechtspraak wordt toegevoegd aan of in mindering gebracht op de exploitatie-reserve van de rechtspraak. Tevens zijn er afspraken gemaakt over de samenstelling en maximale omvang van het duurzaam aan de rechtspraak verbonden vermogen.
In overeenstemming met het bovenstaande wordt voorgesteld het exploitatieresultaat over 2015 ten gunste van de reserves te brengen. Dit voorstel is in de balans per 31 december 2015 verwerkt, en verklaard in de toelichting op de reserves.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: de voorzitter en leden van de Raad voor de rechtspraak

Verklaring betreffende de jaarrekening

Wij hebben de op bladzijde 70 tot en met bladzijde 87 van dit jaarverslag opgenomen jaarrekening over 2015 van de Rechtspraak te Den Haag gecontroleerd. Deze jaarrekening bestaat uit de balans per 31 december 2015 en de winst- en verliesrekening over 2015 met de toelichting, waarin zijn opgenomen een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

Verantwoordelijkheid raad van bestuur

De Raad voor de rechtspraak is op grond van artikel 104 van de Wet op de rechterlijke organisatie verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening, in overeenstemming met de door de Rechtspraak gekozen en beschreven grondslagen, zoals uiteengezet in de paragraaf 'Toelichting op de geconsolideerde balans en winst- en verliesrekening', alsmede voor het opstellen van het jaarverslag. De Raad voor de rechtspraak is tevens verantwoordelijk voor de financiële rechtmatigheid van de in de jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties. Dit houdt in dat deze bedragen tot stand moeten zijn gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen. De Raad voor de rechtspraak is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden en het Controleprotocol Ministerie van Justitie – Raad voor de rechtspraak. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening door de Rechtspraak en voor het getrouwe beeld daarvan alsmede in het kader van de financiële rechtmatigheid voor de naleving van die relevante wet- en regelgeving, gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden. Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van de Rechtspraak.
Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en van de redelijkheid van de door de Rechtspraak gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Oordeel

Naar ons oordeel is de jaarrekening 2015 van de Rechtspraak in alle van materieel belang zijnde aspecten, opgesteld in overeenstemming met de door de Rechtspraak gekozen en beschreven grondslagen, zoals uiteengezet in de paragraaf 'Toelichting op de geconsolideerde balans en winst- en verliesrekening' van de toelichting van de jaarrekening.

Voorts zijn wij van oordeel dat de in deze jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties over 2015 in alle van materieel belang zijnde aspecten voldoen aan de eisen van financiële rechtmatigheid. Dit houdt in dat de bedragen in overeenstemming zijn met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen.

Verklaring betreffende overige bij of krachtens de wet gestelde eisen

Verder vermelden wij dat het jaarverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening.
Basis voor financiële verslaggeving en beperking in gebruik en verspreidingskring
Zonder afbreuk te doen aan ons oordeel vestigen wij de aandacht op de paragraaf 'Toelichting op de geconsolideerde balans en winst- en verliesrekening' van de toelichting van de jaarrekening waarin de basis voor financiële verslaggeving uiteen is gezet. Op grond van de vereisten in de Wet op de rechterlijke organisatie is de jaarrekening 2015 opgesteld voor de Rechtspraak, het Ministerie van Veiligheid en Justitie en de Tweede Kamer en kan deze niet voor andere doeleinden worden gebruikt. Wij aanvaarden derhalve geen aansprakelijkheid jegens derde partijen die inzage krijgen in deze verklaring of deze verklaring in handen krijgen.

Den Haag, 11 mei 2016

Ernst & Young Accountants LLP
w.g. drs. M.E. van Kimmenade RA MGA

Bijlage

Topinkomens

Op grond van het besluit van de Raad ten aanzien van het geldig verklaren voor de Rechtspraak van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semi-publieke sector (Wnt) zijn in het overzicht hieronder de (gewezen) topfunctionarissen opgenomen zoals benoemd in het besluit van de Raad, ongeacht of hun bezoldiging het Wnt-bezoldigingsmaximum heeft overschreden.
Het bezoldigingsmaximum in 2015 bedraagt voor de Rechtspraak 178.000 euro.
Dit toepasselijke Wnt-maximum is berekend naar rato van de omvang en duur van het dienstverband, waarbij voor de berekening de omvang van het dienstverband nooit groter kan zijn dan 1,0 fte.

Topfunctionarissen

Naam orgaan of instelling waar functie wordt bekleed	Functie(s)	Naam	Beloning	Belastbare vaste en variabele on-kosten-vergoeding	Werkgeversdeel van voorzieningen ten behoeve van beloningen betaalbaar op termijn	Bezoldiging	Datum aanvang dienstverband in het boekjaar (indien van toepassing)	Datum einde dienstverband in het boekjaar (indien van toepassing)	Omvang dienstverband	Interim	Motivering overschrijding norm (indien van toepassing)
Raad voor de rechtspraak	Voorzitter	mr. F.C. Bakker	146.807	0	15.898	162.704	1-1-2015	31-12-2015	1,00	nee	nvt
	Lid	mr. C.H.W.M. Sterk	137.048	0	15.643	152.692	1-1-2015	31-12-2015	1,00	nee	nvt
	Lid	mr. H. Rappa-Velt	128.639	0	15.643	144.282	1-1-2015	31-12-2015	1,00	nee	nvt
	Lid	drs. P. Arnoldus	129.382	0	15.643	145.025	1-1-2015	31-12-2015	1,00	nee	nvt
College van Beroep van het bedrijfsleven	Voorzitter	mr. R.F.B. van Zutphen	40.565	0	4.019	44.657	1-1-2015	31-3-2015	1,11	nee	1)
	Rechterlijk lid/ voorzitter	mr. H. Bolt	140.052	0	15.534	155.585	1-1-2015	31-12-2015	1,06	nee	nvt
	Niet-rechterlijk lid	mr. R.W.L. Koopmans	43.371	0	5.525	48.896	17-8-2015	31-12-2015	1,00	nee	nvt
Centrale Raad van Beroep	Voorzitter	mr. drs. T.G.M. Simons	152.190	0	16.073	168.262	1-1-2015	31-12-2015	1,11	nee	nvt
	Rechterlijk lid	mr. H.C.P. Venema	125.717	0	15.332	141.049	1-1-2015	31-12-2015	1,00	nee	nvt
Gerechtshof Amsterdam	Voorzitter	mr. H.Th. van der Meer	137.229	0	15.643	152.872	1-1-2015	31-12-2015	1,00	nee	nvt
	Rechterlijk lid	mr. drs. W.J.J. Los	136.189	0	15.634	151.823	1-1-2015	31-12-2015	1,08	nee	nvt
	Niet-rechterlijk lid	drs. W. Wijbrands	51.862	0	7.376	59.238	1-1-2015	31-12-2015	0,50	nee	nvt
Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden	Voorzitter	mr. A.R. van der Winkel MPM	152.244	27	16.080	168.351	1-1-2015	31-12-2015	1,11	nee	nvt
	Rechterlijk lid	mr. J.B. de Groot	132.698	0	15.541	148.239	1-1-2015	31-12-2015	1,06	nee	nvt
	Niet-rechterlijk lid	mr. M.H. van Kuijk	116.422	0	15.125	131.547	1-1-2015	31-12-2015	1,03	nee	nvt

Topfunctionarissen

Naam orgaan of instelling waar functie wordt bekleed	Functie(s)	Naam	Beloning	Belastbare vaste en variabele on-kosten-vergoeding	Werkgeversdeel van voorzieningen ten behoeve van beloningen betaalbaar op termijn	Bezoldiging	Datum aanvang dienstverband in het boekjaar (indien van toepassing)	Datum einde dienstverband in het boekjaar (indien van toepassing)	Omvang dienstverband	Interim	Motivering overschrijding norm (indien van toepassing)
Gerechtshof Den Haag	Voorzitter	mr. L. Verheij	144.593	0	15.816	160.409	1-1-2015	31-12-2015	1,06	nee	nvt
	Rechterlijk lid	mr. A. de Lange MPA	137.045	0	15.735	152.780	1-1-2015	31-12-2015	1,11	nee	nvt
	Niet-rechterlijk lid	drs. W. Wijbrands	51.862	0	7.376	59.238	1-1-2015	31-12-2015	0,5	nee	nvt
Gerechtshof Den Bosch	Voorzitter	mr. R.C.A.M. Philippart	144.962	618	15.858	161.438	1-1-2015	31-12-2015	1,06	nee	nvt
	Rechterlijk lid	mr. A.A.E. Dorsman	132.698	0	15.534	148.232	1-1-2015	31-12-2015	1.06	nee	nvt
	Niet-rechterlijk lid	dr. P.M.L.O. Scholte MPA	92.456	0	13.113	105.569	1-1-2015	31-12-2015	0,89	nee	nvt
Rechtbank Amsterdam	Voorzitter	mr. C.M.T. Pareau Dumont-Eradus	82.744	0	6.638	89.383	1-1-2015	30-6-2015	1,00	nee	nvt
Rechtbank Amsterdam / Rechtbank Gelderland	Voorzitter	mr. H.C. Naves	137.229	0	15.643	152.872	1-1-2015	31-12-2015	1,00	nee	nvt
	Rechterlijk lid	mr. E. de Rooij	125.717	0	15.332	141.049	1-1-2015	31-12-2015	1,00	nee	nvt
	Niet-rechterlijk lid	H.C.J. Janssen RA	115.129	0	15.000	130.129	1-1-2015	31-12-2015	1,00	nee	nvt
Rechtbank Den Haag	Voorzitter	mr. dr. M.A. van de Laarschot	140.969	0	15.758	156.727	1-1-2015	31-12-2015	1,03	nee	nvt
	Rechterlijk lid	mr. R. Smits	125.717	0	15.332	141.049	1-1-2015	31-12-2015	1,00	nee	nvt
	Niet-rechterlijk lid	drs. M.M. Leenders	110.622	153	15.000	125.775	1-1-2015	31-12-2015	1,00	nee	nvt

Topfunctionarissen

Naam orgaan of instelling waar functie wordt bekleed	Functie(s)	Naam	Beloning	Belastbare vaste en variabele on-kosten-vergoeding	Werkgeversdeel van voorzieningen ten behoeve van beloningen betaalbaar op termijn	Bezoldiging	Datum aanvang dienstverband in het boekjaar (indien van toepassing)	Datum einde dienstverband in het boekjaar (indien van toepassing)	Omvang dienstverband	Interim	Motivering overschrijding norm (indien van toepasing)
Rechtbank Limburg	Voorzitter	mr. P.W.E.C. Pulles	132.594	0	15.519	148.114	1-1-2015	31-12-2015	1,00	nee	nvt
	Rechterlijk lid	mr. L.A. Gruiters	122.064	157	15.254	137.475	1-1-2015	31-12-2015	1,00	nee	nvt
	Niet-rechterlijk lid	drs. Y.D.M. van Otterdijk	99.255	0	14.752	114.008	1-1-2015	31-12-2015	1,00	nee	nvt
Rechtbank Midden-Nederland	Voorzitter	mr. H.A. Uniken Venema	132.594	0	15.519	148.114	1-1-2015	31-12-2015	1,00	nee	nvt
	Rechterlijk lid	mr. J. Mendlik	124.496	0	15.428	139.925	1-1-2015	31-12-2015	1,00	nee	nvt
	Niet-rechterlijk lid	drs. E. Jonasse	115.557	0	15.090	130.648	1-1-2015	31-12-2015	1,11	nee	nvt
Rechtbank Noord-Holland	Voorzitter	mr. E.J. van der Molen	88.364	0	10.346	98.710	1-1-2015	31-8-2015	1,00	nee	nvt
	Rechterlijk lid	mr. I.J.B. Corbey	127.829	0	15.369	143.198	1-1-2015	31-12-2015	1,00	nee	nvt
	Niet-rechterlijk lid	mr. drs. S. Vaessen	104.969	0	14.752	119.721	1-1-2015	31-12-2015	1,00	nee	nvt
Rechtbank Noord-Nederland	Voorzitter	mr. D.J. Keur	137.229	-241	15.643	152.631	1-1-2015	31-12-2015	1,00	nee	nvt
	Rechterlijk lid	mr. G. Tangenberg	132.707	552	15.534	148.792	1-1-2015	31-12-2015	1,06	nee	nvt
	Niet-rechterlijk lid	drs. M.G. Poorthuis MPM	111.311	1.200	14.968	127.480	1-1-2015	31-12-2015	1,07	nee	nvt
Rechtbank Oost-Brabant	Voorzitter	mr. C.M. Wiertz-Wezenbeek	132.594	0	15.519	148.114	1-1-2015	31-12-2015	1,00	nee	nvt
	Rechterlijk lid	mr. P.E.M. Messer-Dinnissen	104.854	-35	13.360	118.179	1-1-2015	31-12-2015	0,92	nee	nvt
	Niet-rechterlijk lid	M.J. Kemp	44.764	0	6.207	50.971	1-8-2015	31-12-2015	1,11	nee	nvt

Topfunctionarissen

Naam orgaan of instelling waar functie wordt bekleed	Functie(s)	Naam	Beloning	Belastbare vaste en variabele on-kosten-vergoeding	Werkgeversdeel van voorzieningen ten behoeve van beloningen betaalbaar op termijn	Bezoldiging	Datum aanvang dienstverband in het boekjaar (indien van toepassing)	Datum einde dienstverband in het boekjaar (indien van toepassing)	Omvang dienstverband	Interim	Motivering overschrijding norm (indien van toepassing)
Rechtbank Gelderland	Rechterlijk lid/ voorzitter	mr. drs. M.J. Blaisse	128.898	209	15.332	148.232	1-1-2015	31-12-2015	1,00	nee	nvt
	Niet-rechterlijk lid	drs. L. Civile	84.871	0	9.210	94.081	1-4-2015	31-12-2015	1,03	nee	nvt
Rechtbank Overijssel	Voorzitter	mr. T. Avedissian	127.434	0	16.238	143.672	1-1-2015	31-12-2015	1,11	nee	nvt
	Rechterlijk lid	mr. G.G. Vermeulen	53.966	0	6.480	60.447	1-1-2015	31-5-2015	1,11	nee	nvt
	Rechterlijk lid	mr. H.J.H. van Meegen	60.258	0	7.393	67.651	1-7-2015	31-12-2015	1,00	nee	nvt
	Niet-rechterlijk lid	ir. C.W.M. Biemans	59.387	-38	7.658	67.008	1-1-2015	30-6-2015	1,11	nee	nvt
Rechtbank Overijssel / College van Beroep van het bedrijfsleven / Centrale Raad van Beroep	Niet-rechterlijk lid	mr. drs. J.M. Vroomen MMC	101.102	0	14.125	115.227	1-1-2015	31-12-2015	1,00	nee	nvt
Rechtbank Rotterdam	Voorzitter	mr. R.G. de Lange-Tegelaar	144.709	0	15.858	160.567	1-1-2015	31-12-2015	1,06	nee	nvt
	Rechterlijk lid	mr. J.B. van den Beld	132.698	0	15.534	148.232	1-1-2015	31-12-2015	1,06	nee	nvt
	Niet-rechterlijk lid	drs. J.A.A. Rooijers	119.591	0	15.183	134.774	1-1-2015	31-12-2015	1,06	nee	nvt
Rechtbank Zeeland-West-Brabant	Voorzitter	mr. M.W. Koek	139.817	0	15.727	155.544	1-1-2015	31-12-2015	1,06	nee	nvt
	Rechterlijk lid	mr. A.J.R.M. Vermolen	72.400	0	8.753	81.153	1-6-2015	31-12-2015	1,03	nee	nvt
	Niet-rechterlijk lid	mr. J.H. Willems	115.507	12	15.090	130.850	1-1-2015	31-12-2015	1,11	nee	nvt

Topfunctionarissen

Naam orgaan of instelling waar functie wordt bekleed	Functie(s)	Naam	Beloning	Belastbare vaste en variabele on-kosten-vergoeding	Werkgeversdeel van voorzieningen ten behoeve van beloningen betaalbaar op termijn	Bezoldiging	Datum aanvang dienstverband in het boekjaar (indien van toepassing)	Datum einde dienstverband in het boekjaar (indien van toepassing)	Omvang dienstverband	Interim	Motivering overschrijding norm (indien van toepassing)
Bureau raad voor de rechtspraak	Directeur	dr. F. van Dijk	119.475	3.229	15.342	138.046	1-1-2015	31-12-2015	1,06	nee	nvt
LDCR	Directeur	mr. drs. A.M. Weimar	26.463	538	2.602	29.603	1-1-2015	28-02-2015	1,11	nee	1)
	Directeur	mr. L. van der Sloot - van der Zwaard	35.873	1.076	4.966	41.915	1-9-2015	31-12-2015	1,11	nee	nvt
Spir-It	Directeur	ir. P.M. van Schaik	117.675	3.229	15.009	135.912	1-1-2015	31-12-2015	1,06	nee	nvt
SSR	Voorzitter College	mr. R.H.M. Jansen MPA	147.149	0	16.092	163.241	1-1-2015	31-12-2015	1,11	nee	nvt
Gewezen Topfunctionarissen											
Rechtbank Noord-Holland	sr. Rechter	mr. E.J. van der Molen	44.181	138	5.173	49.492	1-9-2015	31-12-2015	1,00	nee	nvt
Rechtbank Overijssel	sr. Rechter	mr. G.G. Vermeulen	75.553	51	9.073	84.676	1-6-2015	31-12-2015	1,11	nee	nvt
Rechtbank Zeeland-West-Brabant	sr. Rechter	mr. A.G.M. Zander	141.037	12	15.722	156.772	1-1-2015	31-12-2015	1,11	nee	nvt

1) Geen onverschuldigde betaling; afrekening vakantierechten conform ARAR op moment van uitdiensttreding. Deze is toegerekend aan de jaren 2014 en 2015.